6

FEMİNİST KİTAPLIK

EMMA GOLDMAN

DANS EDEMEYECEKSEM BU BENİM DEVRİMİM DEĞİLDİR

agorakitaplığı
123

EMMA GOLDMAN

27 Mayıs 1869'da Litvanya'da Yahudi bir ailenin kızı olarak doğdu. On beş yaşında fabrikada çalışırken anarşist fikirlerle tanıştı. On yedi yaşında kız kardeşiyle birlikte Amerika'ya göç etti. New York'a ilk geldiğinde tanıştığı ve ömür boyu yoldaşı olan Alexander Berkman'ın 1892'de, başarısızlıkla sonuçlanan fabrikatör Henry Clay Finch'i öldürme girişiminden dolayı hapse atılmasından sonra, hem kadim yoldaşını savunmak hem de anarşizm propagandası yapmak amacıyla *Mother Earth* (Toprak Ana) dergisini çıkardı. Bu yıllarda 'Kızıl Emma' adıyla da tanınarak, ABD'nin hemen her şehrini gezip konuşmalar yaptı, toplantılara katıldı. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce anarşist yoldaşlarıyla birlikte kurdukları 'Askerliğe Karşı Birlik' ve savaş-karşıtı faaliyetlerinden dolayı, yüzlerce yoldaşıyla birlikte meçhule kalkan bir gemiyle, Rusya'daki Çarlık düzenini deviren Sovyetler Birliği'ne sürgüne gönderildi. Fakat devrimci duygularla ayak bastığı bu ülkede karşılaştığı bürokrasi, siyasal baskı ve zorunlu çalışma karşısında dehşete düşen Emma, Lenin'e ağır eleştiriler yönelttikten ve 1921'de Kronstadt isyanının bastırılmasından sonra Sovyetler Birliği'nden ayrıldı. Nihayet 1936'da, faşistlere karşı çarpışan anarşist yoldaşlarının daveti üzerine İspanya'ya giderek Barcelona'daki mücadeleye katıldı. 14 Mayıs 1940'da, ısrarla devrim ve özgürlük mücadelesi vermeyi sürdürürken öldü. ABD'de, Haymarket isyanından sonra asılan yoldaşlarının yanına gömüldü. Emma Goldman'ın Türkçe'de çıkan *Hayatımı Yaşarken* (1931; Metis-Kaos, 1993) kitabının yanı sıra *Anarşizm ve Diğer Makaleler* (1910), *Modern Dramanın Toplumsal Önemi* (1914) ve *Rusya'daki Hayal Kırıklığım* (1923) başlıklı kitapları vardır.

NECMİ BAYRAM

1972, Muğla doğumlu. Bornova Anadolu Lisesi'ni ve ODTÜ Matematik Bölümü'nü bitirdi. Devrimci.

Emma Goldman

DANS EDEMEYECEKSEM BU BENİM DEVRİMİM DEĞİLDİR

Türkçesi: Necmi Bayram

a

agorakitaplığı

Feminist Kitaplık 1

Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir
Emma Goldman

İngilizce'den çeviren: Necmi Bayram
Kapak tasarım: Mithat Çınar
Dizgi: Sibel Yurt

© 2006; bu çevirinin Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Ağustos 2006

ISBN: 9944 - 916 - 34 - X

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI
Sertifika no: 12761
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.
No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e- posta : agora@agorakitapligi.com

İÇİNDEKİLER

Bir Anarşistin Hayata Bakışı 1
Benim İnandığım 6
Evlilik ve Aşk 21
Kıskançlık: 'Yeşil Gözlü Canavar' 34
Püritenizmin İkiyüzlülüğü 44
Kadın Ticareti 54
Anarşi ve Cinsiyet Sorunu 71
Kadınların Özgürleşme Trajedisi 77
Çoğunluklara Karşı Azınlıklar 88
Vatanseverlik: Özgürlüğe Tehdit 98
Ateizm Felsefesi 115
Hayatım Yaşamaya Değer miydi? 124

BİR ANARŞİSTİN HAYATA BAKIŞI*

Burada tabii ki bütün anarşist yoldaşlarım adına konuşamam, ama kendi adıma şunu ifade etmek isterim ki, ben hayatımı, geriye dönüp bakacak vakit bulamadığım denli yoğun ve şiddetli yaşadım. Herkesin ister istemez arkasına yaslanıp hayatına bakması gereken bir dönemi olduğunun farkındayım. Bu dönem, bilge yaşlılıktır; yine de ben, bilgeliğe ulaşacak kadar yaşlanacağımı zannetmiyorum. Pek çok insan hayata bakar, ama onu yaşamaz. Onların gördükleri hayatın kendisi değil, sadece gölgesidir. Hem zaten onlara hayatın, insanı kendi suretinden yaratan beceriksiz bir Tanrı'nın üzerlerine musallat ettiği bir lanet olduğu öğretil-

*) 1 Mart 1933'te, Paul Robeson ile Rebecca West'in de konuşmacı olarak katıldıkları Foyle'un 29. Edebiyat Toplantısı'nda yapılan konuşma.

memiş midir? Bu yüzden çoğu insan, hayatı öteki dünyadaki cennete doğru giden bir nevi basamak olarak görür. Onlar ne hayatı yaşamaya cesaret ederler, ne de hayatın ruhunu kendilerine sunulduğu gibi anlarlar. Kuşkusuz, bu yola girmek bir riski göze almaktır; küçük maddi kazanımlardan vazgeçmeyi gerektirir. Bu ayrıca, insanın kendi ülkesinin kanunları, kuralları ve 'kamuoyu'na karşı gelmesi demektir. Pek az insanın yüreği, bütün kalpleriyle benimsediklerinden vazgeçebilecek mertlik ve cesaretle doludur. İnsanlar hep, kafalarını kaldırınca ellerindeki küçük imkânları da kaybetmekten korkuyorlar. Ben Topsy gibi olduğumu söyleyebilirim. Ben, doğup büyümedim; 'yoğruldum'. Hayatla birlikte, hayatın her alanında, düşe kalka yoğruldum. Gerçi bu yolun bedeli yüksekti, ama aynı bedeli en baştan yeniden ödemem gerekse bunu memnuniyetle yapardım; çünkü bedelini ödemeden, dibini görmeden, hayatın doruklarına hiçbir zaman yeniden tırmanamazsınız.

Hayat, doğal olarak, kendisini farklı yaşlarda farklı şekillerde sunar. Ben de sekiz yaşımdan on iki yaşıma kadar Judith olmayı hayal ediyordum. Halkımın, Yahudilerin çektikleri acıların intikamını almayı, Holofernos'un kellesini uçurmayı arzuluyordum. On dört yaşındayken doktor olmayı istedim; böylece sevdiklerime yardım edebilecektim. On beşime geldiğimde karşılıksız bir aşka tutuldum ve bunun acısıyla bir ton sirke içerek romantik bir yoldan intihar etmeyi düşledim. Aşkımdan intihar etmenin beni mezarımda uçuk ve ilginç, solgun ve şiirsel göstereceğini düşünmüştüm; ama on altıma geldiğimde daha görkemli bir ölümde karar kıldım. *Ölene kadar dans edecektim.*

Ardından, Amerika'ya geldim. Devasa fabrikaları olan Amerika'ya. 2,5 dolar haftalıkla günde on saat bir dikiş ma-

kinesinin pedalına bastığım Amerika'ya. Daha sonraysa beni ben yapan, hayatımın en önemli olayı gerçekleşti: 1887'deki Chicago trajedisi. Asil ruhlu erkeklerden beş tanesinin, Illinois eyaletinde yasal olarak katledilmeleri.

O cesur insanlar, Amerika'nın tanınmış anarşistleriydi; 11 Kasım 1887'de Albert Parsons, Spies, Fischer, Engel ve Lingg'e kanun yoluyla suikast düzenlendi. Cesur genç Lingg, diğer üç yoldaşı idam edilirken, cellâtlarını atlatıp kendi elleriyle ölmeyi tercih etti; Neebe, Fielden ve Schwab ise hapse tıkıldılar. Chicago şehitlerinin ölümü, benim manevi doğumumdu: Onların ömürleri boyunca yüksek tuttukları idealleri, bütün hayatımın itici gücü oldu.

Görüyorum ki pek çoğunuz Anarşizm hakkında yetersiz, tuhaf ve genellikle yanlış bilgilere sahipsiniz. Bundan dolayı sizi suçlamıyorum elbette. Sizi bu bilgilerle yoğuran, günlük basın. Haberleri günlük basından takip ediyorsunuz. Oysa bu basın, gerçeği arayanlar için yeryüzünde bakılacak en son yerdir. Anarşizm, hayatın manevi alanlarındaki büyük öğreticileri ve önderlerine göre, bir dogma değildi; insanların kanını kaynatıp onlardan fanatikler, diktatörler ya da iflah olmaz baş belaları çıkarmak isteyen bir akım hiç değildi. Anarşizm, insanın ufkunu açıp onu serbest kılan ve özgürleştiren bir güçtür; çünkü insanlara kendi yeteneklerine güvenmeyi, onlara özgürlüğe inanmayı öğretir, kadınları ve erkekleri, herkesin özgür ve güvende olacakları bir toplumsal hayat için mücadele etmeye teşvik eder.

Bugün dünyada ne özgürlük var, ne de güvenlik: Zengin olsun yoksul olsun, toplumsal statüsü yüksek ya da alçak olsun, hiçbir insan, dünya üzerinde tek bir köle kalmayana dek güvende değildir. Beşikten mezara kadar hiç kimse, onu cezalandıracak, hapse tıkacak ya da yaşama hakkını

elinden alacak, var oluşunun koşullarını kendisine dayatacak gücü elinde bulunduran bir başkasının emirleri, kaprisleri ya da isteklerine boyun eğmek zorunda olduğu sürece güvende ve emniyette olamaz.

İnsanlar sevdikleri kişilerin hatırına değil, kendi iyilikleri için Anarşizm'in anlamını ve önemini kavramayı öğrenmelidirler; eğer bunu yaparlarsa, Anarşizm'in felsefesinin fevkalâde önemi ve güzelliğini takdir etmeleri uzun sürmeyecektir.

Anarşizm, bir grup insanın ya da tek bir bireyin başkalarının hayatını düzenleme girişimlerini reddeder. Başka toplumsal felsefelerin hiçbirinin insanlığa itimadı yokken, Anarşizm, insanlığa ve onun potansiyellerine inanmak üzerine kurulmuştur. Başka felsefeler insanın kendi kendini yönetemeyeceğinde, insanların yönetilmesi gerektiğinde ısrar ederler. Bugünlerde çoğu insan, Devlet ne kadar güçlü olursa toplumun da o kadar başarılı olacağına inanıyor. Bu, eski kötek inancıdır. Bir çocuğun sırtından sopayı eksik etmezseniz, büyüdüğünde -kadın veya erkek olduğunda- nasıl davranacağını iyi bilir! Biz kendimizi böyle aptalca düşüncelerden kurtardık. Biz, eğitimin, genç bünyenin, onu vurup kırmakla, itip kakmakla ve küçük düşürmekle sağlıklı bir yolda ilerlemesinin sağlanamayacağını anlamış bulunuyoruz. Çocuk gelişiminde özgürlüğün, hem çocuğa hem topluma ilişkin olarak daha iyi sonuçlar sağladığını öğrendik.

İşte, bayanlar baylar, bu Anarşizm'dir. Toplumun her birimi açısından özgürlük ve imkânlar arttıkça, birey de toplum da daha iyi bir yola girecek, daha yaratıcı ve yapıcı bir hayat bütünlüğü sağlanacaktır. Bu, kısaca, benim hayatımı adadığım idealin özetidir.

Anarşizm, olmuş bitmiş bir teori değildir. Anarşizm'in canlı canlı bütün hayatı saran bir ruhu vardır. Bu yüzden

ben, toplumun belli bir bölümüne hitap etmiyorum: Sadece işçilere seslenmiyorum. Üst sınıflara da sesleniyorum, aslında onların işçilerden daha fazla aydınlanmaya ihtiyaçları var. Hayatın kendisi kitleler için öğretmendir –üstelik sağlam, etkili bir öğretmen. Ne yazık ki hayat, kendilerini toplumda seçilmiş, daha iyi eğitimli, üstün görenlere bir şey öğretemiyor. Ben her zaman, insanların zihinsel ufkunu genişleten her çeşit bilgi ve eğitimin faydalı olduğunu, kullanılması gerektiğini savundum. Son tahlilde, büyük macera, yani özgürlük -bütün idealistlerin, şairlerin ve sanatçıların gerçek ilham kaynağı olan özgürlük-, uğrunda mücadele etmeye ve yaşamaya değer tek insani maceradır.

Maksim Gorki'nin "Yılan ve Şahin" adlı muhteşem şiirsel metnini kaçınızın okuduğunu bilmiyorum. Şimdi size o metinden örnek vermek istiyorum.

Yılan, şahini bir türlü anlayamamaktadır. "Niçin bu tozun toprağın içinde karanlıkta kalmıyorsun da göklerde süzülüp cennete uçmaya niyetleniyorsun?" diye sorar ona. "Seni orada bekleyen tehlikeleri, pusuya yatmış olan gerilimleri ve fırtınaları bilmiyor musun, seni avlayıp hayatına son verecek olan avcının silahını görmüyor musun?" Fakat şahin, yılanın söylediklerini iplemez. Kanatlarını çırpar ve gökyüzüne doğru yükselir, cennete doğru uçtukça zafer şarkıları söylediği duyulmaktadır. Günlerden bir gün yılan şahini yerde görür; kalbinden akan kanlarla yere serilmiştir. Yılan, "Seni sersem, seni uyarmıştım," der hemen ona, "sana burada, karanlıkta, tozun toprağın içinde güvenlikte kalmanı söylemiştim; kimse sana zarar veremezdi burada."

Şahinse, son nefesini verirken söyler söyleyeceğini: "Ben semaya çıktım, göz kamaştırıcı tepelerin üstünden uçtum, ışığa baktım, yaşadım, hayatımı yaşadım!"

BENİM İNANDIĞIM*

'Benim inandığım', satılık kalemlerin birçok kez hedefi oldu. Benim hakkımda insanın kanını donduran saçma sapan hikâyeler yazıldı. Emma Goldman adı her anıldığında ortalama insanın kalbinin hızla çarpmaya başladığına kuşku yok. Cadıların içlerindeki kötülüğü çıkarmak için kazığa bağlanıp yakıldığı zamanlarda yaşamamamız çok kötü. Çünkü Emma Goldman bir cadı! Küçük çocukları yemiyor ama daha beter şeyler yapıyor. Bomba yapıp kafa uçuruyor. Vuvv!

Benim ve fikirlerim hakkında toplumun görüşü budur. Bu yazıysa, *The World*'ün en azından benim fikirlerimin

*) "What I Believe", *New York World*, 19 Temmuz 1908.

gerçekten nasıl şeyler olduğunu öğrenmeleri için okuyucularına tanıdığı bir şanstır.

İlerici öğreti tarihinin öğrencileri, her yeni ülkünün, erken evrelerinde yanlış tanıtıldığını ve onu savunanların kötülenip zulme uğramış olduğunu bilirler. Zamanda iki bin yıl öncesine gidip İsa'ya inananların arenalarda avlanmalarına veya zindanlara atılmalarına bakmak, büyük fikirlerin ve hakiki inananların ne kadar az anlaşıldıklarını görmeye yeter. İlerleme tarihi, halkın benimsemediği fikirleri kabullenme cesaretini gösteren kadınlarla erkeklerin (örneğin, siyah insanların bedenleri, kadınların ruhları uğruna verdikleri hak mücadeleleri, vb.) kanlarıyla yazılmıştır. Ezelden beri, yeni olan her şey itiraz ve suçlamayla karşılanmışken, benim fikirlerim neden bu dikenli taçtan muaf tutulsun?

'Benim inandığım', nihai hedeften ziyade bir süreçtir. Kesin olan şeyler, insan zekâsından ziyade, tanrılara ve hükümetlere göredir. Herbert Spencer'ın özgürlüğü, toplumun siyasal temelinde formüle edişi doğru olabilir; yine de hayat, formüllerden ibaret değildir. Henrik Ibsen'in çok güzel saptadığı üzere, özgürlük mücadelesi, sadece özgürlüğe ulaşmak değildir; bu mücadele, insan karakterinin en güçlü, en kararlı ve en mükemmelini geliştiren bir kurtuluş mücadelesidir.

Anarşizm, 'karanlık adımlar'la yürüyen değil, organik gelişim içerisinde yararlı ve yapıcı olanı renklendiren bir süreçtir. Anarşizm, en militan bilinçlerin çarpıcı protestosudur. Anarşizm, en sert saldırılara göğüs geren, çürümekte olan bir çağın çığırtkanlığını yapanlara direnen öyle bir güçtür ki, kesinlikle taviz vermez, eğilip bükülmez. Anarşistler katiyen toplumsal gelişimin pasif seyircileri olma-

mışlardır; aksine, onların amaçları ve yöntemleri her zaman için son derece belirgindir.

Şimdi, fazla yer kaplamadan, kendimi mümkün olduğunca açıkça anlatabilmek için 'benim inandığım' şeyleri madde madde sıralamak istiyorum:

MÜLKİYETE DAİR

'Mülkiyet', şeyler üzerinde hâkimiyet kurarak başkalarının bu şeyleri kullanmasına izin vermemektir. Üretim normal talebe denk olmadığı zaman, kurumsal mülkiyetin varlık sebebini bulması muhtemeldir. Sadece ekonomiye bile baksak, emeğin üretkenliğinin son birkaç on yıldır muazzam bir artışla normal talebi yüz kat aştığını ve mülkiyetin insan refahı adına bütün ilerlemelere biricik engel, ama ölümcül bir engel teşkil ettiğini anlayabiliriz. Milyonlarca insanın bir hiçlik gibi, inisiyatif gücü ya da yeteneğinden yoksun canlı cesetler gibi, başkalarına servet yığarken, bunun faturasını solgun, donuk ve perişan hale gelmekle ödeyen etten kemikten makineler olmalarını talep eden şey, özel mülkiyettir. Ben şuna inanıyorum; insan hayatında -genç, yaşlı ve doğacak olan hayatlarda- mülkiyet var oldukça, gerçek refah, toplumsal refah olamayacaktır.

Bütün radikal düşünürler kabul etmişlerdir ki, dünyanın gidişatının hep daha kötüye gitmesinin esas sebepleri şunlardır: 1) İnsan emeğini satmak zorundadır; 2) emeğini satan insanın istekleri ve muhakemesi, efendisinin isteklerinden sonra gelir.

Anarşizm, bu aşağılayıcı ve küçük düşürücü durumu yok edecek tek felsefedir. Anarşizm, insanın yaptığı işin karakterini ve koşullarını, yalnız ve ancak insanın gelişimi, fiziksel

refahı, gizli vasıfları ve mizacıyla belirlemesi gerektiğini söyleyerek başka bütün teorilerden ayrılır. Buna benzer olarak, bir insanın ne kadar tüketeceğini, onun kendi fiziksel, düşünsel ve ruhsal ihtiyacı belirleyecektir. Bunun ancak üretici grupların, cemaatlerin ve toplulukların gönüllü birliklerinin gevşek federasyonlarına dayanan ve nihayetinde çıkarların dayanışmasının harekete geçireceği özgür komünizme doğru gelişecek bir toplumda mümkün olacağına inanıyorum ben. Ticari ve kâr gözetilen düşüncenin kişisel idareyi belirlemekte önemli rolü olduğu sürece, dünya üzerinde ne özgürlük, ne uyumlu bir gelişme mümkündür.

HÜKÜMETLERE DAİR

Ben her Hükümetin, örgütlü otoritenin ya da Devlet'in yalnızca mülkiyeti ve tekeli koruduğuna inanıyorum. Çünkü hükümetler, gerekliliklerini sadece böyle bir işlevle kanıtlayabiliyorlar. Kendini, bireysel özgürlüğün, refahın ve toplumsal uyumun bir destekleyicisi olarak, yegâne gerçek düzen addeden her hükümet, dünyadaki bütün harika insanlar tarafından mahkûm edilmiştir. Bu yüzden Anarşist dostlarımla birlikte her fırsatta, kanuni düzenlemeler, kararnameler ve anayasal hükümlerin istilacı bir nitelik taşıdığına inandığımı belirtiyorum. Bu kurallar, ne bir insanı zaten yapabileceği bir şey için özel olarak teşvik etmiş, ne de alıkoymuştur. O kurallara kalsa, ne Constantin Meunier'in madencilerle ilgili başyapıtındaki, işçiyi bulunduğu alçaltıcı durumdan yukarı çeken Millet'in resimsel *Çapalı Adam* tasviri, ne Maksim Gorki'nin yeraltı dünyasına dair betimlemeleri, ne de Henrik Ibsen'in insan hayatı üzerine psikolojik tahlilleri, hükümetin kanuni düzenlemeyle ya da

polis copuyla yaptığı gibi (insanı boğulan çocuğu ya da yanan binadaki kötürüm kadını kurtarmaya iten duygudan daha fazla) teşvik edebilirdi. Ben inanıyorum, hatta aslında biliyorum ki, insanın düşündükleri ve yaptıkları iyi ve güzel olan ne varsa, bunların hepsi hükümetlere rağmen vardır, onlar sayesinde değil.

Anarşistler bu yüzden Anarşizm'in -hükümetsizliğin- toplumsal gelişim ve uyumun köşe taşı olan engellenmemiş insan gelişimi açısından gerekli en büyük, en muazzam görüşü doğru çıkarma görevini üstlenmişlerdir. Hükümetin suça ve ahlâksızlığa karşı kontrolü ele aldığına dair kalıplaşmış tartışmalarda, artık kanun yapıcılar bile bunun doğruluğuna inanmıyorlar. Bu ülke, parmaklıkların ardına tıktığı 'suçlular'ın muhafazasına milyonlarca dolar harcamakta; yine de suç oranında ve sayısında bir azalma yok. Şüphesiz mevcut koşullar, kanunların yetersizliğinden kaynaklanmıyor! Suçların yüzde doksanı, kökü ekonomik eşitsizliğimizden beslenen düzen suçları. O zaman bunun böyle devam etmesini istemiyorsak, ortalıkta suçtan eser bırakmamak için her elektrik direğini darağacına mı çevirelim? Kalıtımdan gelen suçlar herhalde kesinlikle yasalarla iyileşemez. Şüphesiz bugün bile, bazı suçlu eğilimlerin en iyi modern yöntemlerle kendi isteğimizle ve hepsinden önce de insanlara daha derinden, onları anlayarak, onlara hassasiyetle ve dostça yaklaşılarak ortadan kaldırılabildiğini öğreniyoruz.

MİLİTARİZME DAİR

Hükümetin yürütme işleviyle ilgili olduğu için bu konuyu ayrı olarak ele alınamam gerekir gerçi, ancak benim bu konudaki fikirlerime en hararetle karşı çıkanlar militariz-

min yılmaz bekçileri olduğundan, bu meseleye ayrı bir bölüm açmakta fayda görüyorum.

Anarşistler, barışın tek gerçek savunucularıdır; eskiden özgür olan bu ülkeyi, korkunç bir hızla emperyalist ve despotluk ülkesine çeviren militarist eğilimlerin artmasına son verecek tek grup, anarşistlerdir.

Militarizm ruhu çok acımasız, kalpsiz ve zalimdir. Birtakım dayanaklarla haklı çıkma numarasına bile yeltenmeden, her konuda haklı olduğunu iddia eder. Tolstoy'dan aktarırsak: "Asker, bir profesyonel insan katilidir. Asker, sevdiği için, vahşinin yaptığı gibi (doğallıkla) ya da tutkuyla, katil gibi öldürmez. O, soğukkanlıdır, mekaniktir, üstlerinin itaatkâr aletidir. Komutanının emriyle nedenini ve niçinini sormaksızın, düşünmeksizin boğaz kesmeye, koşmaya koyun gibi hazırdır.

Benim bu savım, askeri 'deha' General Funston tarafından da destekleniyor. 30 Haziran tarihli *New York Evening Post*'tan, kuzeybatıyı birbirine katan Er William Buwalda davası hakkındaki son konuşmalardan aktarıyorum: "Bir subayın veya askerin ilk görevi," diyor cesur savaşçı,"sorgusuz sualsiz itaat etmek ve yeminle bağlı olduğu hükümete sadakat göstermektir; onun hükümetin uygulamalarını doğru bulup bulmaması hiçbir şeyi değiştirmez."

'Koşulsuz itaat' ilkesini 'hayat, özgürlük ve mutluluk çabası' prensibiyle nasıl uyumlu kılabiliriz? San Francisco'dan, Company A mühendislerinden William Buwalda'nın askeri mahkemece beş yıl askeri hapis cezası talebiyle yargılandığı bugüne dek, bu ülkede militarizmin ölümcül gücü hiç bu kadar etkin biçimde kendini göstermemişti. Burada, on beş yıl aralıksız (vatanına) hizmette bulunmuş bir adamdan söz ediliyor: "Onun karakterine ve davra-

nışlarına söylenecek söz yoktu," diyordu General Fuston, ki bu tutumu göz önünde bulundurularak Buwalda'nın hükmü üç yıla indirilmişti. Yine de bu asker hemen ordudan kovuldu, şerefi ve maaşı elinden alınarak hapse atıldı. Peki, suçu neydi? Dikkatle dinleyin, siz, özgür doğan Amerika'lılar! William Buwalda, halka açık bir toplantıya katıldı ve arkasından konuşmacılarla tokalaştı. General Funston, yukarıda anılan gazeteye mektubunda, Buwalda'nın hareketinin "firardan bile öte, muazzam bir askeri suç' olduğu"nu ileri sürüyordu. General Funston, Portland'daki başka bir açıklamasında, "Buwalda'nın suçu çok ciddi bir suç, vatan hainliğiyle eşdeğer," demişti. Erin katıldığı toplantının Anarşistlerce düzenlenmiş olduğu doğruydu. General Funston'un söylediklerine bakarsak, toplantıyı Sosyalistler düzenlemiş olsaydı Buwalda'nın orada bulunmasına itirazı olmayacak mıydı yani? Aslında General, "Sosyalistlerin düzenlediği bir mitinge (toplantıya) katılmakta ben bile bir an tereddüt etmezdim," demek istiyor. Fakat Emma Goldman'ın konuşmacı olduğu bir Anarşist toplantıya katılmak –bundan daha büyük 'vatan hainliği' olabilir mi?

Bu korkunç suçtan dolayı bir adamın, özgür doğmuş bir Amerikan vatandaşının, en iyi on beş yılını ülkesine vermiş, bu süre boyunca karakteri ve davranışlarına 'laf edilemeyen' bir asker, şerefi elinden alınmış, hakarete uğramış ve ekmeği elinden alınmış durumda hapiste çürümekte şimdi.

Özgürlüğün gerçek dehasına karşı, Buwalda'nın 'koşulsuz itaati'ni isteyen ruhtan daha yıkıcı bir şey olabilir mi? Amerikalıların son birkaç yılda damarlarındaki kan ve 4 milyon doları uğruna feda ettikleri ülkü bu mudur? Bence bu, militarizmin, herhangi ülkedeki bir ordu ve donanma-

nın, özgürlükteki çürümenin ve ulusumuzun en iyi ve en güzel taraflarının enkaza dönmesinin işaretidir. Bize barışı getireceği vaadiyle daha fazla savaş gemisine ve silaha yapılan bunca harcamanın varacağı nokta, 'huzurlu insan, en iyi silahlanandır' savının sergilediği saçmalıktan başka bir yer değildir.

Aynı tutarsızlık, şiddeti savunduğu gerekçesiyle Anarşizme karşı olan, ama Amerikan ulusunun savunmasız düşmanların üzerine uçan makinelerle, bombalar ve dinamitler yağdıracağı düşüncesinden de büyük keyif alan bazı barış taraftarları için de söz konusudur.

Ben inanıyorum ki, dünyanın özgürlüğe âşık ruhları, efendilerine, "Cinayetlerini kendin işle! Senin savaşlarına kendimizi ve sevdiklerimizi yeterince feda ettik! Sense bu fedakârlıklarımız karşılığında bizden, barış zamanında asalaklar ve suçlular yarattın, savaş zamanında bizi vahşi birer hayvana çevirdin. Kardeşlerimizden ayırıp dünyayı insan mezbahasına döndürdün. Hayır, senin cinayetlerini işlemeyeceğiz ve senin bizden çaldığın topraklar için (ülke) için savaşmayacağız!" dedikleri gün militarizmin sonu gelecektir. Ah, bütün kalbimle inanıyorum ki, insanların kardeşliği ve dayanışma bir gün, savaşın ve yıkımın kanlı çizgilerini ufuktan silecektir.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE BASINA DAİR

Buwalda davası, giderek genişleyen bir sorun olan ifade özgürlüğü, özgür basın ve gösteri yapma hakkının sadece bir safhasıdır.

Çoğu iyi insan ifade özgürlüğü veya özgür basın ilkelerinin anayasal sınırlamalar dahilinde, güvenle uygulanabi-

leceğini düşünüyor. Bana kalırsa, son aylarda ifade özgürlüğü ve özgür basına yapılan saldırılara karşı gözlediğimiz korkutucu kayıtsızlık ve atalet, bunun yegâne mazeritidir.

Ben, ifade özgürlüğü ve özgür basının, dilediğim her şeyi söyleme ve yazma hakkımın tanınması anlamına geldiğine inanıyorum. Bu hak, anayasal hükümler ve yönetmeliklerle düzenlenirse, Posta Müdürü'nün veya Polis Kulübü'nün her şeye kadir kararları bir kaba güldürü olmaktan öteye gitmez. Eğer konuşma hakkının ve basının ayağındaki prangaları kırarsak, bunun nasıl sonuçlar doğurabileceği konusunda birtakım itirazlarla karşılaşabileceğimi biliyorum. Oysa bence, düşünceyi ifade hakkının sınırsızca kullanmasından doğacak sonuçların tedavisi, bize daha geniş bir ifade özgürlüğü tanıyacaktır. Zihinsel engeller şimdiye kada asla ilerleme dalgasına bir set çekebilmiş değildir, halbuki olgunlaşmadan meydana gelen toplumsal patlamalar, beraberinde genellikle bir baskı seli doğurmaktan başka sonuç vermemiştir.

Bizim yöneticilerimiz, en geniş ifade özgürlüğüyle, 'sonuçlar'dan kurtulmuş İngiltere, Hollanda, Norveç, İsveç ve Danimarka'dan bir şeyler öğrenemeyecekler mi? Oysa Rusya, İspanya, İtalya, Fransa ve hatta Amerika, bu 'sonuçlar'ı bahane ederek en baskıcı uygulamalara yönelmişlerdir. ABD, çoğunluğun yönettiği bir ülke olarak kabul ediliyor, ama yetkisini çoğunluktan almayan polis, gerçek Rus edasıyla, aklına esen her toplantıyı dağıtıp, konuşmacıyı kürsüden indirebiliyor ve dinleyicileri salonun dışına çıkartabiliyor. Seçimle gelmeyen bir devlet memuru olan Posta Bakanı, yayınları toplatma yasaklama ve mektuplara el koyma gücüne sahip. Onun kararları aynen Rus Çarı'nınkiler gibi; tasarrufları karşısında herhangi bir temyiz hakkınız yok.

Ben hukuksal temelde, yeni bir Bağımsızlık Bildirgesi'ne ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Sahi, bizim çağdaş Jefferson'larımız, Adams'larımız yok mu?

KİLİSE'YE DAİR

Bir zamanlar devrimci olan fikrin siyasal artıklarının en son toplantısında, dinin ve oy almanın birbirleriyle ilişkisinin olup olmadığı oylanmış. Böyle bir meseleyi neden oylamışlar ki? İnsan, ruhunu şeytana satarak delege olmayı arzuladığı sürece, aynı tutarlılıkla haklarını da siyasetçiye satmaz mı? Dinin bir özel lişki olduğu uzun süre önce, Almanya'nın mükerrer Marksist Sosyalistleri tarafından karara bağlandı. Bizim Amerikalı Marksizan sosyalistlerimiz, asaletten ve orijinalikten yoksun olarak, ilim irfandan faydalanmak için Almanya'ya gitmeliler. Sermayenin bir kamçısı olarak hizmet eden bu irfan, bir parmak şıklatışıyla insanları sosyalizmin disiplinli ordusuna döndürecek. Aynı senaryonun burada da gerçekleşmesi umut ediliyor. Tanrı aşkına, insanların dini duygularıyla oynamayalım.

Din, insanın doğal fenomenlerin aslını çözmedeki zihni yetersizliğinden kaynaklanan bir hurafedir. Kilise, her zaman ilerlemenin önüne engel olarak çıkmış bir örgütlü kurumdur.

Örgütlü tarikatçılık, dinin saflık ve ilkel (kurala bağlı olmayan) elbisesini çıkartmıştır. "Karanlığın Krallığı," diye seslenir, son gerçek Hıristiyan Leo Tolstoy, Kilise'ye hitaben, "insan gelişiminin ve özgür düşüncenin düşmanı olmuştur ve bu sıfatla gerçekten de özgür olan insanların hayatında yeri yoktur."

EVLİLİĞE VE AŞKA DAİR

Ben evliliğin ve aşkın bu ülkede en çok tabu sayılan konular arasında olduğuna inanıyorum. Birçok insanın aziz tutulan mülklerinden bahsediyor olma riskine girmeden bu konuyla ilgili herhangi bir tartışmaya girmek fiilen imkânsızdır. Bu konularda tam bir cehaletin hüküm sürdüğünden kimse şüphe etmemeli. Gerek bireyin kendisi gerekse toplumun refahı ve gelişimi açısından bu kadar hayati önem taşıyan bu konulara egemen olan histerikli hal ve zırvalıklar ile pis havayı temizleyecek açık, samimi ve akıllıca bir tartışmanın esamesi bile okunmamaktadır.

Evlilik ile aşk, birbirleriyle eşanlamlı değildir; tam tersine, birbirleriyle uzlaşmaz bir noktadadırlar. Ben bazı evliliklerin aşkla beslendiğine inanıyorum, fakat evliliğin dar, maddi sınırlarının sevginin narin çiçeğini kısa sürede solduracağına da şüphe duymuyorum.

Evlilik, Devlet'i ve Kilise'yi her yönüyle besleyen bir kurumdur; hayatın insanları geliştirip incelten bir alanda tuzağa düşürmek hem Devlet'in hem de Kilise'nin eski çağlardan beri hiç bıkmadan peşinde kovaladığı bir av olmuştur. Aşk, ezelden beri insan ilişkilerinin en güçlü faktörüdür; aşk, insan eliyle yapılan her türlü yasadan üstün gelmiş ve Kilise'yle ahlâkın dayattığı demir parmaklıkları her çağda kırıp atmıştır. Evlilik ise genellikle salt ekonomik bir düzenlemedir; kadına süresi ömür boyu olan bir sigorta poliçesi sağlar, erkeğe de kendi türünü devam ettirmesini sağlayacak tatlı bir oyuncak. Yani evlilik, ve bu yolla sağlanan eğitim düzeneği, kadını asalakça, bağımlı olarak ve çaresiz bir hizmetkârmış gibi sürdüreceği bir hayata hazırlarken, erkeğe bir insanın hayatını tapulu mülkmüş gibi sahiplenme hakkını tanır.

Böyle bir tablonun aşkla nasıl ortak bağları olabilir? Böyle bir tablonun, insana paranın ve iktidarın sağladığı her şeyden vazgeçirtecek ve insana kendini sınırsızca ifade edebileceği bir hayat sürmeyi sağlatacak bir bağla nasıl bir ortaklığı olabilir? Şimdi romantizm çağında yaşamıyoruz; bizimki Romeo ile Juliet'in, Faust ile Marguerite'in, mehtapta kendinden geçmelerin, çiçeklerle şarkıların çağı değil. Bizimki pratik bir çağ. Bizim aklımıza ilk gelen şey, ne kadar gelir elde ettiğimiz. Ruhun en yüksek mertebesinin parayla pulla ölçüldüğü bir çağa geldiysek vay halimize! Aşk olmadan hiçbir ırk kendini geliştiremez.

Ancak, iki insan aşk tapınağında ibadet edeceklerse, altın inek evliliğin bu mabette işi ne? "Aşk kadınlar, çocuklar, aile ve Devlet için tek güvencedir." Oysa aşkın güvencesi olmaz, aşksız gerçek bir yuva da olmaz, olamaz. Aşkın meyvesi olmayan bir çocuk doğurulmamalıdır; aşk olmadan gerçek bir kadın bir adamla ilişkiye giremez. Aşkın çocuğa güvence sağlamak açısından yeterli malzeme sağlamadığı korkusu tamamen modası geçmiş bir fikirdir. Ben, kadınlar kendi kurtuluşlarının altına imzalarını attıklarında, kadının ilk bağımsızlık bildirgesinin, cebinde ne kadar para olduğuna bakarak değil, kalbi ve zihnine duyduğu hayranlıkla bir erkeği sevmek olacağına inanıyorum. Kadının ikinci bağımsızlık bildirgesi de, dış dünyayı araya sokmadan kendi aşkının peşine takılma hakkına sahip çıkması olacaktır. Üçüncü ve en önemli bildirgeyse, mutlak bir hak olan özgürce annelik hakkının tanınmasıdır.

Çocuğun güvenliği işte ancak böyle bir kadınla, onunla aynı derecede özgür olan bir babayla sağlanabilir. Bu insanlar, insan bitkisinin nadide bir çiçek olarak boy atıp büyüyebileceği bir atmosfer yaratabilecek uyuma, kuvvete ve akla sahip olacaklardır.

ŞİDDET EYLEMLERİNE DAİR

Şimdi sıra, Amerikalı halkının zihninde hâkim olan en büyük yanlış anlama hakkındaki düşüncelerime geldi. "İyi ama, siz şiddet propogandası yapmıyor musunuz? Taçlı kafaların ve Başkanların öldürülmelerini savunmuyor musunuz?" Benim şiddet propagandası yaptığımı kim söylüyor? Benim ağzımdan böyle bir söz çıktığını hiç duydunuz mu, duyan biri var mı? Bizim yayınlarımızda bunun yazıldığını gören var mı? Hayır, fakat basın böyle yazıyor (diyor), herkes yazıyor (diyor); öyleyse, öyle olmalı. Ne âlâ, sevgili halkımızın doğruluğu ve mantığı adına.

Ben Anarşizm'in barışın yegâne felsefesi olduğuna, insan hayatına başka her şeyin üstünde değer veren yegâne toplumsal ilişkiler teorisi olduğuna inanıyorum. Bazı Anarşistlerin şiddet eylemlerine giriştiklerini biliyorum, fakat böyle eylemleri tahrik eden etkenin Anarşizm değil, korkunç ekonomik eşitsizlikler ve büyük siyasal adaletsizlikler olduğunun da farkındayım. Günümüze değin kurum şiddete dayanmıştır; atmosferimiz bile şiddete doymuştur. Böyle bir durum var olduğu sürece şiddeti ortadan kaldırma ihtimalimiz, Niagara'nın hızlı akışını durdurmakta başarılı olma ihtimali kadardır. Daha evvel bahsettiğim gibi, belli ölçülerde ifade özgürlüğüne sahip ülkelerde şiddet eylemlerine ya rastlanır ya da rastlanmaz. Ahlâk nedir? Basitçe şudur: Bir Anarşistin yapacağı hiçbir eylem kendi kişisel kazancını, elde edeceği kârları arttırmayı gözetemez; anarşistlerin her eylemi, baskıcı, keyfi ve yukarıdan dayatılan tedbirleri protesto ederek onlara karşı çıkmayı hedeflemelidir.

Fransa Cumhurbaşkanı Carnot, hayatı boyunca Fransa'nın edebi, bilimsel ve insani dünyasına hizmet eden Va-

illant'ın ölüm cezasını hafifletmeyi kabul etmediği için Caserio isimli bir İtalyan anarşist tarafından öldürüldü.

Bresci kendi parasıyla İtalya'ya gitti, Paterson'ın ipek dokuma fabrikalarında geçimini sağladı ve bir ekmek isyanı sırasında savunmasız kadınlarla çocukların üstüne ateş etme emrini verdiği için Kral Humbert'in cezasını kendisi vermeyi istedi. Angelino, Montjuich hapishanesinde İspanyol engizisyonunu yeniden diriltmeye kalktığı için Başbakan Canovas'ı infaz etti. Alexander Berkman, Homestead grevi sırasında, sadece Pinkerton'ların öldürdüğü 11 grevciye duyduğu sempatiden, Henry C. Frick'in, Bay Carnegie'nin sahibi olduğu küçücük döküntü evlerinden kovduğu yetimlerle dullara hissettiği yakınlıktan dolayı Frick'i öldürmeye kalkıştı.

Bu insanların hepsinin de, eylemlerini niçin yaptıklarını anlatmak için, yazılı ya da sözlü olarak bütün dünyaya ilan edecekleri sebepleri ve gerekçeleri (dayanılmaz ekonomik ve siyasal baskılar, sıradan insanların katlandıkları ıstıraplar ve çaresizlik) vardı; eylemlerinin asıl sebebi Anarşizm felsefesinin kendisi değil, bu sıradan insanların, kadınlarla çocukların içinde bulundukları koşullardı.

Toplumsal hastalığımızın gerçek doğasını teşhis etmeye kalkarken, kendi kusurları olmadan yaygın bir hastalığın olumsuz etkileriyle hareket eden bu insanları mahkûm etmemi kimse beklemesin benden.

Ben bu tür şiddet eylemleriyle toplumun yeniden inşasının sağlanacağına ya da o eylemleri yapanların da böyle bir şeyi hedeflediklerine inanıyor değilim tabii. Böyle bir hedefe ancak, birincisi, insanın toplumdaki yerini ve türdeşleriyle ilişkisini doğru bir zemine oturtacak geniş ve yaygın bir eğitimle, ikincisi de insanlara örnek olarak ulaşılabilir.

Örnek olmak derken kastettiğim de, benimsenen bir fikrin, sırf kâğıt üstünde kalacak şekilde teorize edilmesi değil, gerçek hayatta, fiilen uygulandığının kanıtlanmasıdır. İnsanın bu hedefe ulaşmak için sahip olduğu son ve en güçlü silahı da, kitlelerin doğrudan eylemle ve grevlerle ortaya koyacakları bilinçli, akıllıca, örgütlü ve ekonomik hedefli protestolarıdır.

Anarşistlerin örgütlenmeye karşı oldukları ve buna bağlı olarak kaosu savundukları şeklindeki yaygın kanı tamamen temelsizdir. Doğru, biz, örgütlenmenin insanları istenmeyen zevklerin ve çıkarların peşinde koşturacak ve iradelerine rağmen insanları o noktada tutacak olan zoraki, keyfi tarafına inanmayız. Anarşistlerin, gönüllü katılımla pratiğe geçirilen, ortak çıkarların doğal bir şekilde harmanlanmasının sonucu olan bir örgütlenmeye karşı çıkmaları için hiçbir sebep olmadığı gibi, toplumsal hayatın mümkün olan tek temelinin bu olduğuna inandıklarından da kimse şüphe etmemelidir.

Bizim bir çiçeğe baktığımız zaman hayranlıkla seyre koyulduğumuz renk ve form çeşitliliğini sağlayan etken, organik gelişmenin uyumudur. Buna benzer doğrultuda, özgür insanları, kusursuz toplumun (yani, Anarşizmin) temelini oluşturacak dayanışma ruhuyla donatacak olan da örgütlü faaliyettir. Gerçekten, bireyler ile sınıflar arasındaki mevcut uzlaşmaz çelişkileri ortadan kaldırdığı için, otoriter-olmayan bir örgütlenmeyi yalnızca Anarşizm fiili bir gerçekliğe dönüştürebilir.

EVLİLİK VE AŞK*

Evlilikle aşk hakkındaki yaygın kanı, ikisinin birbiriyle eşanlamlı olduğu, benzer güdülerden kaynaklandığı ve aynı insanî ihtiyaçları karşıladığı şeklindedir. Oysa çoğu yaygın kanı gibi bu düşünce de, fiili olgulardan ziyade hurafeye dayanmaktadır.

Evlilikle aşkın ortak paydası yoktur, ikisi birbirine kutuplar kadar uzaktır; aslında, birbirlerine taban tabana zıt olgulardır. Hiç kuşkusuz, bazı evlilikler aşkın meyvesidir. Yine de bunun sebebi, aşkın kendisini sadece evlilikte göstermesi değil, toplumun benimsediği gelenekten tamamen kendini kurtarabilecek durumda olmamasıdır. Bugünlerde, evliliğe hiç değer vermeyen, hatta onu saç-

*) "Marriage and Love", *Anarchism and The Other Essays,* 2. baskı içinde, 1911.

malık olarak gören çok sayıda erkek ve kadın bulunmaktadır; bu insanlar, kamuoyunun hatırına evliliğe razı gelmektedirler. Her ne kadar bazı evliliklerin aşka dayandığı ve bazı aşkların da evlilik boyunca sürdüğü doğru olsa bile, iddia ediyorum ki bu bağın devam etmesinde evliliğin en ufak bir payı yoktur.

Öte yandan, aşkın evlilikten kaynaklandığı görüşü de kati surette yanlıştır. Evli bir çiftin, evlendikten sonra dahi birbirlerine âşık kalmaları gibi mucizevi vakâları nadiren duyabiliriz; lakin işin aslını iyice araştırdığımızda, böylesi durumların kaçınılmaz olan duruma alışmaktan ileri geldiği hemen ortaya çıkacaktır. Çünkü iki insanın birbirine alışmasının kendiliğinden uyum sağlamakla, yoğunlukla ve aşkın güzelliğiyle yakından uzaktan alakası yoktur; eğer gerçek bir yakınlaşma ve uyum yoksa, aşkın kendi güzelliğinden eser kalmamışsa, evlilik mahremiyetinin, kendi doğasından gelen boğucu etkiyle kadını da erkeği de gerilettiği herkesçe bilinen bir gerçektir.

Evlilik, öncelikle bir ekonomik düzenleme, bir sigorta anlaşmasıdır. Sıradan bir hayat sigortasından tek farkı, herhangi bir poliçeden daha bağlayıcı oluşu ve daha fazla titizlik gerektirmesidir. Başka türlü yatırımlara kıyasla geri dönüşü, getirisi, ciddi derecede cüzi kalır. Sigorta poliçesi ödemeleri -istendiğinde artık ödememe koşulu geçerli olmakla birlikte- lira ve kuruş olarak yapılır. Oysa evlilikte, ikramiyesi sadece koca olduğu halde kadın bunun karşılığını kendi adı, özel hayatı, özsaygısı ve 'ölüm onları ayırıncaya kadar' fiilen bütün ömrüyle öder. Kaldı ki evlilik sigortası, kadını hem bireysel hem de toplumsal düzeyde hayat boyu bağımlılığa, asalaklığa ve tam anlamıyla işlevsizliğe mahkûm etmektedir. Erkek de kendi payına düşen be-

deli öder, ancak onun alanı çok daha geniştir, evliliğin kadını bağladığı denli kısıtlayıcı olmayan bir türdedir. Erkek, kelepçeleri daha ziyade ekonomik alanda hisseder.

Dante'nin Cehennem'e atfettiği bir veciz lafı, evlilik için de aynı derecede geçerlidir: "Buraya giren herkes, bütün umutlarını dışarıda bırakır."

Evliliğin bir fiyasko olduğunu, çok aptal olmadıkça hiç kimse inkâr etmez. Boşanma istatistiklerine şöyle bir göz atmak bile, başarısız bir evliliğin nasıl bir cendere olduğunu anlamaya yeter. Örneğin, örümcek kafalı insanların basmakalıp açıklamalarında bile, boşanma kanunlarının gevşekliği ve beyan edilen kadın iffetsizliği şu olgulara dayandırılmaktadır: İlk olarak, her on iki evlilikten biri boşanmayla bitmektedir; ikincisi, 1870'ten beri boşanmayla sonuçlanan evliliklerin sayısı yüz binde 28'den 73'e çıkmıştır; üçüncüsü, zinaya bağlı boşanma vakalarının oranı 1867'den beri yüzde 270,8'e yükselmiştir; dördüncüsü, eşini terk etme oranı yüzde 369,8'e çıkmıştır.

Bu şaşırtıcı rakamlara, konuyu daha fazla aydınlatan muazzam miktardaki başka -hem edebi, hem dramatik- kaynakları ekleyebiliriz. Nitekim, Robert Herrick'in *Together;* Pinero'nun *Mid-Channel* ve Eugene Walter'in *Paid in Full* gibi eserlerine ve başka yazarların yazdıklarına baktığımızda, evliliğin çiftlerin birbirlerini anlama ve birbirlerine uyum sağlama etkeni olarak ne kadar yetersiz, monoton, verimsiz ve sefil kaldığının tartışıldığını gözlemleriz.

Kafası çalışan hiçbir sosyolog, evlilik fenomeni karşısında bilinen, yüzeysel mazeretlerle tatmin olmayacaktır. Bilakis, evliliğin neden insanî felaketlere zemin hazırladığını kavramak için, cinsiyetlerin hayatlarını daha derinlemesine irdelemek gerekecektir.

Edward Carpenter, her evliliğin ardında, iki cinsiyetin hayatları boyu süren ortamlarının bulunduğunu söyler; fakat bu ortamlar birbirlerinden o kadar farklıdır ki, erkekle kadını birbirlerine iki yabancı olarak kalmaya mecbur eder. Batıl inançlar, gelenekler ve alışkanlıklardan örülü aşılmaz bir duvarla ayrılmış evliliğin fiyaskoyla bitmesi kaçınılmazdır; birbirine karşı saygı ve anlayışı geliştirme potansiyelinden yoksun her birlik gibi.

Her çeşit toplumsal yapmacıklıktan nefret eden Henrik Ibsen, muhtemelen bu büyük gerçeği ilk fark edenlerden biri olmuştur. Nora, kocasını, aptal eleştirmenin anladığı şekilde, sorumluluklarından usandığı ya da kadın haklarına ihtiyaç duyduğu için değil, sekiz yıldır bir yabancıyla yaşadığını ve o yabancının çocuklarını doğurduğunu anladığı için terk etmiştir. İki yabancı arasında ömür boyu kurulan akrabalıktan daha küçük düşürücü, daha değersizleştirici bir bağ olabilir mi? Kadının, erkek hakkında, onun kazancını korumaktan başka bir şey bilmesine gerek yoktur. Kadının, güzel göründüğünü bilmekten başka bilmesi gereken ne vardır ki zaten? Bizler henüz, kadının bir ruhu olmadığı, erkeğin basit bir eklentisi olduğu, kendi gölgesinden korkacak kadar çok güçlü olan beyefendinin sırf rahatını sağlamak adına onun kaburgasından yaratıldığı mitini aşabilmiş değiliz.

Kadının ikinci kalite olduğunu söyleyecek olursanız, bunu malzemenin kalitesinden bilmek gerekir. Her halukârda, kadının bir ruhu yoktur –kadına dair bilinecek ne vardır ki? Bununla birlikte, bir kadının ne kadar az ruhu olursa kocası için o kadar kıymetli bir eş olur, kendisini kocasının içinde kaybetmeye o denli daha hazırdır. Evlilik kurumunu görünürde sağlam, uzun ömürlü yapan şey, işte bu

erkek egemenliğine kölece boyun eğiştir. Ancak bugün artık kadın kendisini buluyor; efendisinin lütfundan bağımsız, özgün varoluşunun farkına varıyor. Kutsal evlilik kurumunun mezarı yavaş yavaş kazılmakta. Hiçbir duygu sömürüsü buna engel olamayacaktır.

Evlilik, alelâde her kıza, neredeyse daha emekleme çağından itibaren en büyük hedef olarak gösterilmiştir; dolayısıyla kızların bütün eğitimi, öğrenimi, bu sonuca yönelik bir hazırlık antrenmanı işlevi görür. Kurbanlığın semirtilmesi gibi o da buna hazırlanmıştır. Söylemesi tuhaf ama, genç kızın kendisinin eş ve anne olarak ne işe yarayacağından ziyade, erkeğin ne iş yaptığına dair bilgi sahibi olmasına izin verilir. İffetli bir kızın evlilik ilişkisi hakkında bir şey bilmesi, ahlâksızca ve pis bir şeydir. Oh ne âlâ, sırf bu yüzden, saygınlığın tutarsızlığı adına, pis olan bir şeyi en saf ve en kutsal sözleşmeye döndürmek için, kimsenin sorgulamaya ve eleştirmeye cüret edemediği evlilik yeminine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu, evliliğin sıradan savunucuları tarafından, tam olarak uygulanan biçimidir. Müstakbel eş ve anne, rekabet alanındaki yegâne ilişkiye (sekse) ilişkin olarak tam bir cehalet içinde tutulur. Dolayısıyla, bir erkekle ömür boyu sürecek ilişkiye; en doğal ve sağlıklı içgüdüsü olan cinsellik konusunda kendisini donuk ve haksızlığa uğramış bir ruh haline sürükleyecek bir konumda, o konuda hiçbir söz hakkı tanınmadan bir şekilde girmiş olur. Kesin bir dille söyleyebiliriz ki, evliliklerde gözlenen mutsuzluk, sefillik, üzüntü ve fiziksel acılar, aslında büyük ölçüde cinsel konulardaki -sanki bir marifetmiş gibi övülen- istismarlardan ileri gelir. Birçok yuvanın bu içler acısı gerçek yüzünden yıkıldığını söylemem mübalağa olmaz.

Hâlbuki kadın, cinselliğin esrarını, devlet veya kilisenin onayı olmadan öğrenebilecek kadar yüce gönüllü ve bağımsız da olsa, her şartta 'iyi' -iyiliği boş bir kafa ve bol paraya tekabül eden- bir adamın eşi olmaya layık olmama suçlamasına maruz kalacaktır.

Sağlıklı, tutkulu ve hayat dolu bir yetişkin kadının doğal güdülere sırt çevirip en derin özlemini reddederek, sağlığını baltalayıp ruhunu parçalayarak, 'iyi' bir adam gelip de onu eşi olmak üzere kendisine alıncaya dek ufkunun gelişmesini önleyip, cinsellik deneyiminin derinliği ve mucizesinden sakınarak beklemesi kadar aşağılayıcı bir şey daha olabilir mi? İşte, evliliğin tam anlamı budur. Böylesi bir anlaşma bağı, başarısızlıktan başka neyle sonlanabilir ki? Bu, evliliğin, hiç de önemsiz olmayan ve onu aşktan ayıran özelliğidir.

İçinde yaşadığımız çağ, tatbiki bir çağdır. Romeo ile Juliet'in aşk için babalarının gazabını göze aldıkları, Gretchen'in aşkı için komşularının dedikodusuna maruz kaldığı zamanlar geçmişte kaldı. Gençler ola ki kendilerini aşkın sefasına kaptırırlarsa, yaşlılar hemen günahlarını başlarına kakarak gençleri 'akıllarını başlarına toplama'ya yöneltirler.

Kızlara aşılanan ahlâk dersi, erkeğin kadının aşkını uyandırması değil de, daha çok "Ne kadar kazancı?" olduğudur. Pratikteki Amerikan hayatının önemli ve tek tanrısı: Erkek hayatını kazanabiliyor mu? Bir eşe bakabilir mi? Bu, evliliği meşru kılan tek ölçüdür. Bu ölçü usul usul kızın bütün düşüncelerine işler; kızın düşü, ayışığı ve öpücükler, kahkaha ve gözyaşı değildir; kız, alışveriş gezilerini ve pazar tezgâhlarını hayal eder. Bu ruh sefaleti ve paragözlük, evlilik kurumunun özüdür. Devlet ve Kilise başka bir ideali onaylamaz; çünkü bu ölçü, Devlet'in ve Kilise'nin ka-

dınları ve erkekleri denetleme açısından başvurabileceği tek kriterdir.

Kuşkusuz hâlâ aşkı paranın üzerinde tutan insanlar vardır. Ekonomik zorunluluğun kendi yağıyla kavrulmaya zorladığı sınıf için bu bilhassa doğrudur. Kadının konumundaki, güçlü bir etkenle şekillendirilmiş, muazzam bir değişimdir; kadının endüstri arenasına girişinden sonraki kısa zaman dilimini düşünürsek, bu değişim aslında çarpıcı bir fenomendir. 6 milyon kadın emekçi; sömürülürken, soyulurken, greve giderken, hatta açlığa talim ederken erkeklerle aynı haklara sahip olan 6 milyon kadın. Başka bir emriniz, efendim? Evet, en yüksek beyin gücünden en zorlu kölece çalışmayı gerektiren maden işçiliğine ve demiryolu kamyonlarına, hatta dedektiflik ve polisliğe dek, hayatın her adımında 6 milyon ücretli işçi. Emin olun ki, özgürleşme süreci tamamdır.

Yine de muazzam büyüklükteki bu kadın emekçiler ordusunun çok küçük bir bölümü, işlerini erkeğin baktığı gözle sürekli baş ağrıtan bir mesele olarak görür. Erkek ne denli yıprandığını pek dert etmez, nasılsa ona bağımsız olması ve kendi geçimini sağlaması öğretilmiştir. Pek tabii hiç kimsenin iktisadi çarkımız içerisinde bağımsız olmadığını biliyorum; gene de zavallı bir erkek namzedi bile bir asalak olmaktan, her halukârda böyle bilinmekten nefret eder.

Kadın kendi konumunun geçici işçilik olduğunu kabul eder, ilk fırsatta kovulacağının farkındadır. İşte bu yüzden kadınları örgütlemek, erkekleri örgütlemekten daha zordur. "Neden sendikaya katılayım ki? Nasılsa evlenip yuva kuracağım." Zaten bebekliğinden beri ona gözlerini hep bu hedefe dikmesi öğretilmemiş miydi? Kadın çok geçmeden,

evin, fabrika kadar geniş olmasa da, daha sağlam kapı ve parmaklıklara sahip bir hapishane olduğunu öğrenir. Evin öyle bir sadık bekçisi vardır ki, kimse ondan kaçamaz. İşin en trajik yanı, ev, onu ücretli kölelikten kurtarmaz, sadece işlerini artırır.

'İş, ücret ve nüfus yoğunluğu' üzerine kurulan bir Komite'ye verilen son istatistiklere göre, New York'ta yaşayan emekçilerin yüzde 10'u evliymiş ve dünyada en az para kazanan kesim olarak çalışmak zorundaymışlar. Bu korkutucu duruma ev işlerinin angaryasını ekleyin; yuvanın koruyuculuğu ve görkeminden ne kalır geriye? İşin doğrusu, evlilik çağındaki orta sınıftan bir kız bile, erkek onun yuvasını yaratana kadar evi hakkında konuşamaz. Kocasının zalim ya da âşık olması önemli değildir. Benim burada kanıtlamak istediğim, evliliğin kadına ancak kocasının lütfuyla bir yuva temin ettiğidir. Kadın kocasının evine yerleşir, yıllar geçer, tâ ki hayatı ve insan ilişkileri, etrafını kuşatanlar kadar düz, dar ve sıkıcı hale gelene kadar. Dırdırcı, darkafalı, kavgacı, dedikoducu, katlanılmaz olana dek bu böyle gider, bu tavırlarıyla kocasını da evden uzaklaştırır. Kadın, istese de gidemez; gidecek yeri yoktur. Üstelik, evlilik hayatının bütün melekelerinden feragat ettiği kısa bir bölümü bile, sıradan kadını dış dünyaya karşı kesinlikle aciz bırakır. Kadın, görünüşü pervasız, hareketleri sakarlaşmış, kararlarında bağımlı, muhakemelerinde korkak, erkeklerin nefret edip hor gördüğü bir yük ve baş belası haline gelir. Hayata katlanmak için ne harikulâde esin veren bir atmosfer, öyle değil mi?

Peki ya çocuğu -evlilik olmazsa- kim koruyacak? Bu hepsinden daha önemli değil midir? Yalan, riyakârlık! Evlilik çocuğu korurmuş –etrafınızdaki binlerce yoksul ve ev-

siz çocuğa bakın. Evlilik çocuğu korurmuş, ağzına kadar dolu kimsesizler yurtlarına ve ıslahevlerine bakın; küçük kurbanları ebeveynlerinin 'şefkatli' ellerinden kurtarıp, onları Gerry Society'nin daha sevgi dolu bakımına teslim etmekle meşguller hepsi de. Rezaletin danizkası!

Evlilik, deveyi hendeğe kadar getirebilir, peki ona hendeği atlatacak güce sahip midir? Kanun babayı tutuklayacak ve mahkûm elbisesi giydirecek; bütün bunlar çocuğun açlığını hiç dindirmiş midir? Eğer anne babaların işleri yoksa ya da baba kimliğini gizliyorsa, evliliğin elinden ne gelir ki? Kanundan 'adalet' talep etmek, babayı kapalı kapılar ardına koymak, çocuğun değil Devlet'in işine yarar. Çocuğun zihninde, babanın çizgili giysisinin karmakarışık hatırası kalır.

Kadının korunmasına gelince; evliliğin laneti de burada yatar. Bu bağ asla korumayı amaçlamaz; evlilik bağının doğası öyle tiksindiricidir, hayata öyle tepeden ve aşağılayıcı bir mantıkla bakar ki, insanlık onurunu kurtarmak icin bu aşağılık, asalak kurumu sonsuza dek mahkûm etmekten başka çare yoktur.

Evlilik, diğer asıl ataerkil sözleşmeye (yani, kapitalizme) benzer. İnsanın doğum hakkını çalar, gelişimini engeller, bedenini zehirler, onu cahil bırakır, sefil ve bağımlı kılar ve sonra da insanın kendisine olan saygısının son zerresine kadar beslenen merhameti icat eder.

Evlilik kurumu kadından bir asalak, mutlak anlamıyla bağımlı bir insan yaratır. Evlilik kadını hayat mücadelesinde aciz bırakır, toplumsal bilincini yok eder, hayal gücünü felç eder ve lütufkâr himayesini zorla kabul ettirir, ki bu da gerçekte insan karakterine kurulmuş bir tuzak, onu aşağılamayı amaçlayan bir hicivdir.

Şayet annelik kadın doğasının en yüksek mertebesiyse, aşkı ve özgürlüğü korumak adına ne tür bir himayeye ihtiyaç vardır? Evlilik, kadını kirletmekten, ona tecavüz etmekten, onun ruhunu sakatlamaktan başka bir etkide bulunamaz. Bu da, bir kadına 'ancak bana uyarsan doğurabilirsin' demek değil midir? Bu onu bir kalıba hapsetmek değil midir? Şayet kadın, kendisini satarak annelik hakkını satın almayı reddediyorsa, bu onu alçaltıp utandırmak değil midir? Evlilik, baskıyla ve nefretle tasavvur edilirken bile anneliğin tek onaylanmış, meşru hali değil midir? Annelik özgür seçimin, aşkın, esrikliğin, cüretkâr tutkunun meyvesi olduğunda, böyle bir durumda toplumun intikamı hazırdır: O meyvenin ürünü olan masum bir başa dikenli taç giydirip, alnına o iğrenç hakareti kanlı harflerle kazımak; piç! Şu bütün erdemleri kendine mal etmek isteyen evlilik, anneliğe karşı işlediği suçlardan dolayı sonsuza dek aşkın krallığının dışında kalacaktır.

Aşk, bütün hayatın en güçlü ve en derin esası, umudun, neşenin, esrikliğin müjdecisi; aşk, bütün kanunlara, anlaşmalara meydan okuyan; aşk, insan kaderinin en özgür, en güçlü kalıbı; böylesi her şeyi zorlayan bir güç nasıl olur da zavallı minik Devlet ve Kilise çocuğuyla, evlilikle eş anlamlı anılır?

Serbest aşk mı? Sanki aşk hiçlikten doğan bir şeymiş gibi! İnsan beyinleri satın alabilir ama dünyadaki milyonlarca kişi aşkı satın alamıyor. İnsanlar, bedenleri baskı altında tutarken, yeryüzündeki bütün iktidarlar bir araya toplanıp da aşkı dize getiremiyor. İnsan bütün ulusları fethetmiş olsa bile, ordular bir türlü aşkı fethedememiştir. İnsan, ruhunu zincirleyip prangaya vurdu, lakin aşkın karşısında baştan aşağı çaresiz kaldı. Saltanatında, hazinesinin bütün gör-

kemi ve ihtişamıyla hükmetse de, aşk yanından geçip gittiğinde insan yoksul ve perişandır. Şayet aşk yanında durursa, en fakir virane bile sıcaklık, hayat ve renkle ışıldar. Aşkın bir dilenciyi kral yapacak büyülü kudreti vardır. Evet, aşk beleştir; başka bir atmosferde mesken tutmaz. Özgürlükte kendisini çekinmeden, bol bol, bütünüyle sunar. Kaidelerin üzerindeki bütün kanunlar, evrendeki bütün mahkemeler bir olsa, gene de aşkı, bir kere kök saldığı topraktan söküp atamaz. Eğer toprak çoraksa evlilik nasıl olur da onun meyve vermesini sağlayabilir? Aynen fani hayatın ölüm karşısındaki son umutsuz mücadelesi gibi.

Aşk, himaye istemez; kendi kendisinin hamisidir. Aşkın hayat verdiği hiçbir çocuk yoktur ki, yalnızlık, açlık ve şefkat ihtiyacını çeksin. Bunun doğru olduğunu biliyorum. Âşık oldukları erkeklerden çocuk yaparak özgürce anne olmuş kadınlar tanıyorum. Evlilikler içerisinde pek az çocuk, bakımın ve korunmanın tadını çıkarır; kendini adamış özgür annelik, vermeye kadirdir.

Otoritenin savunucuları, avları çalınacak korkusuyla özgür anneliğin yayılmasından ürküyorlar. Savaşlarda kim çarpışacak? Zenginliği kimler yaratacak? Kimler polis, gardiyan olacak, eğer kadınlar gelişigüzel çocuk doğurmayı reddederlerse? "Soy, soy!" diye bağırıyorlar kral, başkan, kapitalist, papaz. Diyorlar ki, kadınlar birer makineye indirgenerek soy sürdürülmeli –ve evlilik kurumu da kadınların zararlı cinsel uyanışına karşı yegâne emniyet subapımızdır. Lakin, köleliği sürdürmeye yarayan bütün bu çılgınca çabalar beyhudedir. Kilise fermanı da beyhudedir, yöneticilerin divane saldırıları da, kanun kuvvetleri de... Sefaletin ve köleliğin boyunduruğundan kurtulmak için ne takate ne de medeni cesarete sahip olan ka-

dın, artık hasta, zayıf, sefil insan soyu üretiminin bir parçası olmak istemiyor. Evliliğin dayattığı zorlamayla değil, aşkın özgür seçimiyle doğurup yetiştireceği az sayıda ve sağlıklı çocuk istiyor. Bizim sözde ahlâkçılarımız, özgür aşk kadınların göğsünde uyandığında çocuğa karşı sorumluluklarının derin anlamını ancak öğrenebildiler. Kadın, yalnızca ölüm ve yıkım soluduğu bir atmosfere bir çocuk getirmektense, annelik mutluluğundan sonsuza dek vazgeçebilir. Şayet anne olursa, varlığı yettiğince en iyisini verecektir. Çocukla büyümek onun sloganıdır; şunu da bilir ki, bu tavırla yalnız başına hakiki erkeklikle kadınlığı inşa etmesi mümkün olacaktır.

İbsen, Bayan Alving'i bir usta fırçasıyla betimlerken özgür bir anneyi tasavvur etmiş olmalı. Bayan Alving ideal anneydi, çünkü evlilikten ve onun bütün korkularından kurtulmuştu, çünkü zincirlerini kırmıştı ve ruhunu fırlatıp, yenilenmiş ve güçlü bir kişilik olarak geri dönene dek süzülmesi için serbest bırakmıştı. Yazık! Hayatının sevincini -Oswald'ını- kurtarmak için artık çok geçti; ama güzel bir hayatı sağlayacak tek koşulun özgür aşk olduğunu anlamak için geç değildi. Bayan Alving gibileri, ruhsal uyanışlarının bedelini kanla ve gözyaşlarıyla ödediler, evliliği bir yük, yüzeysellik, boşa kürek sallama olarak görerek yadsıdılar. Onlar, ister kısa bir an ister sonsuza dek sürsün, aşkın, yeni bir soy ve yeni bir dünya için yaratıcı, ilham verici, yüceltici yegâne temel olduğunu biliyorlar.

İnsanlığın bugünkü cüce halinde, aşk çoğu insana yabancı geliyor. Aşk yanlış anlaşılmıştır ve ondan her şartta sakınılır; aşk nadiren kök salar, onun için de nihayetinde solar ve ölür. Aşkın narin lifleri, günlük koşuşturmanın şiddetini ve gerilimini kaldırmaz. Aşkın ruhu, toplumsal

dokumuzun kaba örgüsüne kendisini uydurmayacak kadar karmaşıktır. Aşk, kendisine ihtiyacı olan, henüz o duygusunu zirvesine erişememişlerle birlikte ağlayıp sızlıyor ve acı çekiyor.

Bir gün, bir gün gelecek, kadınlar ve erkekler isyan edecekler, dağın zirvesine erişecekler, aşkın altın ışınlarının altında büyük, güçlü ve özgür olarak buluşacaklar, almaya, katılmaya, keyifli bir durumun tadını çıkarmaya hazır bir halde yaşayacaklar. Ne fantezi, ne hayal gücü, ne şiirsel zekâ, kadınların ve erkeklerin hayatında böyle bir gücün neler yapabileceğini öngörmeye kabildir. Şayet dünya, gerçek yoldaşlığı ve tekliği doğuracaksa, böyle bir yoldaşlığın ve tekliğin kaynağı evlilik değil, aşk olacaktır.

KISKANÇLIK: 'YEŞİL GÖZLÜ CANAVAR'*

Yoğun ve bilinçli bir içsel hayatı olan hiç kimse, zihinsel acı ve ıstıraptan azade olmayı umut edemez. Şeylerin sonsuza dek iyi gitmesi arzusunun yerine gelmeyişinden duyulan keder ve çaresizlik, hayatımız boyunca bizi bırakmayan kalıcı duygulardır. Fakat bu duygular bize dışarıdan dayatılmaz; esas kaynağı şu ya da bu kötü kişilerin kötücül eylemleri değildir. Bu tür duyguları koşullandıran şey, varlığımızın ta kendisidir; daha doğrusu, varoluşumuzda bize eşlik eden bin türlü müşfik ve hoyrat ipliğin bir arada dokunmuş halini yansıtırlar.

*) "Jealousy: Causes and a Possible Cure", 1912 yılında yapılan bir konuşmanın metni.

Yaşadıkça bu gerçeğin farkına varmamız mutlak bir zorunluluktur, çünkü, başlarına gelen talihsizliklerin başka insanların kötülüğü ve sefilliğinden kaynaklandığı düşüncesinden asla kurtulamayanlar, kendi varlıklarının doğal parçaları kadar kaçınılmaz bir olgu olan bir şeyden ötürü sürekli başkalarını suçladıkları, başkalarını mahkûm ettikleri ve mütemadiyen sebepleri başkalarında aradıkları için, benliklerine musallat olan küçük küçük kinleri ve habis dürtüleri hiçbir koşulda aşamazlar. Dolayısıyla, bu tür insanlar gerçek insani tutumların yüceliğine de erişemezler; iyi ile kötünün, ahlâki olan ile ahlâksız olanın, insan duygularının hayat denizinde kabarıp alçalan dalgalara benzediğini kavrayamazlar.

'İyi ile kötünün ötesindeki' filozof Nietzsche, şimdilerde nedense ulusal nefretlerin ve makineli tüfek kıyımlarının müsebbibi olarak mahkûm ediliyor; oysa ancak kötü okurlar ve kötü öğrenciler Nietzsche'ye dair böylesi yorumlarda bulunabilirler. 'İyi ile kötünün ötesinde' olmak, her türlü kovuşturmanın ötesinde olmak, yargılamanın ötesinde olmak, öldürmenin ötesinde olmak, vb. demektir. Zaten *İyi ile Kötünün Ötesinde* kitabı, gözlerimizin önüne, bize benzemeyen ve bizden farklı olan herkesi anlamaya çalışmakla birleşen 'kendini ortaya koyma'ya dayalı bir şahsilik tablosu serer.

Bu saptamayı yaparken, demokrasinin insan karakterinin karmaşık yönlerini, dışsal eşitlik yoluyla düzene koymayı hedefleyen hantal girişimlerini kastediyor değilim. 'İyi ile kötünün ötesinde'nin ufku, bireyin kendi olma, kendi kişiliğine sahip çıkma hakkını işaret eder. Üstelik, bu imkânlar hayatın kaosundan dolayı acı çekmeyi dışlamaz; fakat, kendisi dışında herkesi yargılamaya kalkan püritence doğruluk iddiasını kesinlikle dışlar.

'Katıksız' radikalin (sizin de bildiğiniz gibi, yarı-pişmiş çok insan da vardır), bu derin, insanca bilinci cinselliğe ve

aşk ilişkisine taşıması gerektiği açıktır. Cinsel duygular ve aşk, varlığımızın en mahrem, en yoğun ve duyarlı ifade yolları içinde yer alırlar; insanın fiziksel ve psişik yapısında, her aşk ilişkisine -başka bütün aşk ilişkilerinden tamamen farklı olarak- bağımsız bir ilişki damgasını vuracak ölçüde derine işlemişlerdir. Başka bir ifadeyle, her aşk, aşka düşen iki insandaki etkileri ve karakteristik özelliklerinin sonucudur. Aynı doğrultuda, her aşk ilişkisi, doğası gereği mutlak anlamda şahsi bir ilişki olmak durumundadır. O aşka ne devlet, ne kilise, ne ahlâk, ne de başka insanlar karışabilir.

Ne yazık ki gerçek hayatta işler böyle yürümüyor. İnsanın en mahrem ilişkisi, yasaklarla, düzenlemelerle ve baskılarla denetim altına alınmaya çalışılıyor; oysa bu dışsal faktörlerin hepsi de aşka mutlak anlamda yabancı olgulardır. Aşk ile yasalar arasındaki bitmek bilmez çelişkiler ve çatışmaların temel sebebi budur.

İşte bu sürecin sonunda, yozlaşma ve değersizleşme hepimizin aşk hayatına bulaşıyor. Şairlerin dillerinden düşürmedikleri 'saf aşk', şu anda evlilik, boşanma ve yabancılaşma kıskacında hakikaten çok ender rastlanan bir tür durumuna düşmüştür. Aşkın ölçütleri para, sosyal konum ve mevki olarak görüldüğü sürece, fahişelik kaçınılmazdır; ilişkilerin meşruiyet ve ahlâk peleriniyle örtülmüş olması bu tabloyu ortadan kaldırmaz.

Kötürümleştirilmiş aşk hayatımızda en yaygın haliyle gözlenen kötülük, kıskançlıktır; kıskançlık genellikle de, yalan söyleyen, aldatan, ihanet eden ve can alan 'yeşil gözlü canavar' diye tabir edilir. Halkta yaygın olan kanı, kıskançlığın doğuştan gelen bir dürtü olduğu ve bu yüzden insanın kalbinden asla söküp atılamayacağı yönündedir. Haliyle bu fikir, sebep-sonuç ilişkilerini irdeleme yeteneği ve isteğinden yoksun olanların gözünde son derece elverişli bir gerekçedir.

Kayıp bir aşktan, aşkın sürekliliğini sağlayan ipliğin kopmasından duyulan ıstırap, gerçekten de varlığımızın içsel bir parçasıdır. Duygusal keder, çoğu yüce lirik şiire, derin kavrayışlara ve Byron, Shelly ve Heine gibi insanların şiirsel yüceltmelerine esin vermiştir. Peki ama bu elem, kıskançlık diye bilinen duyguyla kıyaslanabilir mi? Elem ve kıskançlık, bilgelik ve salaklık kadar, incelik ve kabalık kadar, vakar ve hayvani şiddet kadar birbirine benzemez duygulardır. Kıskançlık, anlayışlı olmanın, sempati duymanın, cömertliğin tam zıttıdır. Kıskançlık insan karakterine asla bir şey katmadığı gibi, hiç kimseyi büyük ve iyi bir insan da yapmamıştır. Gerçekte kıskançlık, insanı öfkeden dolayı kör eden, şüpheden dolayı küçülten ve imrenmeden dolayı katılaştıran etkenlerin başında gelir.

Evlilik trajedileri ve komedilerinde envai çeşidini gördüğümüz kıskançlık, değişmez biçimde tek yanlı, bağnaz, aklını kendi doğruluğuyla bozmuş, kurbanının zalim, aşağılık ve suçlu olduğuna inanan bir savcıdır. Kıskançlık, anlamaya kalkışmaya bile tenezzül etmez. Kıskanç insanın tek arzusu, cezalandırmak ve mümkün olduğunca ağır şekilde cezalandırmaktır. Bu dürtü, düelloda ya da yazılı olmayan yasalarda temsil edildiği şekliyle 'şeref' koduyla somutlaştırılmıştır. Bu kodun şart koştuğu çarelerden başlıcası, bir kadının ayartılmasının, onu ayartan adamın ölümüyle ödenmesi gerektiğidir. Ayartmanın olmadığı, iki kişinin en içten dürtülerine canî gönülden karşılık verdikleri hallerde bile, şeref ancak kan (ister erkeğin, ister kadının kanı) dökülmesiyle temizlenebilir.

Kıskançlık, sahip olma ve öç alma dürtülerinin burgacındadır. Toplumda hâlâ geçerli olan ve genellikle birtakım toplumsal haksızlıklardan kaynaklanan bir suçun ağır bir şekil-

de cezalandırılıp öcünün alınması şeklindeki barbarca anlayışa dayalı cezalandırma yasalarıyla tam bir uyum içindedir.

Kıskançlığa karşı çok güçlü bir argümanı, Morgan, Reclus ve onlara yakın düşünceli başka tarihçilerin, ilkel insanlar arasındaki cinsel ilişkilere dair olarak sağladıkları verilerde bulabiliriz. Bu tür tarihçilerin çalışmalarını takip etmiş olanlar, monogaminin (tekeşliliğin), kadınların eve kapatılması ve erkeklerin onları kendi mülkiyetlerinde görmelerinin sonucu olarak ortaya çıktığını; ayrıca, seks tekeli doğurup kaçınılmaz bir şekilde kıskançlık yaratan, insanlığın doğuşundan çok sonraki çağlarda rastlanmış bir cinsellik yolu olduğunu bilirler.

Kıskançlığın temeli, tek bir erkeğin tek bir kadınla (veya bunun tersi) seks yapma tekeline sahip olduğu varsayımına dayandığından, geçmişte, erkeklerle kadınların -arada yasalar ve ahlâk olmadan- serbestçe ilişki kurdukları devirlerde kıskançlık diye bir duygu olamazdı. Bir insan bu varsayımı yok saymaya, bu kutsal hükmü çiğnemeye kalktığı an, kıskançlık bütün silahlarını kuşanır. Böylesi koşullarda kıskançlığın tamamen doğal olduğunu iddia etmek gülünçtür. Gerçekte de kıskançlık, yapay bir sebebin yapay bir sonucudur, başka bir şey değil.

Ne yazık ki, seks tekeliyle ayırt edilen ilişkilere sadece tutucu evliliklerde rastlanmaz; özgür diye bilinen birliktelikler de seks tekelinin kurbanıdırlar. Dolayısıyla, bu durumu kıskançlığın doğal bir nitelik olmasının başka bir kanıtı sayan bir argüman ortaya atılabilir. Ancak akılda tutulması gereken bir gerçek de, seks tekelinin kuşaktan kuşağa kutsal bir hakmış gibi, ailenin ve yuvanın saflığının temeliymiş gibi aktarılmasıdır. Tıpkı Kilise ile Devlet'in seks tekelini evlilik bağının tek güvencesi olarak görmeleri gibi,

mazur görülen kıskançlık da mülkiyet hakkının korunmasının meşru savunma silahıdır.

İmdi, birçok büyük insanın seks tekelinin bir yasaymış gibi görülmesine burun kıvırdıkları doğruyken, aynı olguya eşlik eden başka gelenekleri ve alışkanlıkları aşamadıkları da başka bir vakıadır. Dolayısıyla, bu insanlar, sahip oldukları 'eşyalar' tehlikeye düşünce, muhafazakâr komşuları gibi 'yeşil gözlü canavar'ca kör edilmiş olarak davranırlar.

Sevilen kişinin dışsal cazibesine kapılmayacak ya da bu etkeni hareketlerine bulaştırmayacak kadar özgür ve büyük bir erkek ya da kadının, muhafazakâr dostlarınca hakir görüleceği, radikal dostlarınca da alaya alınacağı kesindir; bu tutumunu sürdürürse, ya dejenere olmuş ya da korkak biri damgasını yiyecek, çoğunlukla da bu tavrında maddi bir çıkarı olduğu ithamıyla yüz yüze gelecektir. Her koşulda, özgürce ve büyük davranmasını bilen bu tür insanlar, kaba dedikoduların ya da iğrenç esprilerin hedefi olacaklardır. Üstelik bu tür saldırılara maruz kalmalarının tek sebebi de, karıları, kocaları ya da âşıklarına, bedenlerinin kendilerinin olduğunu bilme ve kendi duygularını ifade etme haklarına tam bir saygıyla yaklaşmaları, araya giren bir başkası olması durumunda kıskançlık mizansenlerine meyletmemeleri ya da hayvanca tehditlere başvurmamaları olacaktır.

Kıskançlıkta başka faktörler de etkilidir elbette: erkeğin kibri, kadının imrenmesi. Cinsel konularda erkek, serüvenleriyle ve kadınlara karşı başarılarıyla sonsuz biçimde övünen bir palavracı ve müstebittir; çocukluğundan itibaren kulağına mütemadiyen, kadınların fethedilmeyi istedikleri, ayartılmayı sevdikleri yolunda sözler fısıldandığı için fatih rolünü oynamakta ısrar eder. Avludaki tek horozun ya da ineği elde etmek için boynuzlarıyla çarpışan tek boğanın kendisi olduğuna inandığından, sahneye (ki bu, ince dü-

şünceli diye bilinen erkekler arasında bile, kadının cinsel aşkının tek bir efendiye ait olması gerektiğine inanmayı sürdüren bir sahnedir) bir rakip çıkar çıkmaz kibrinin ve gururun ölümcül bir yara aldığı vehmine kapılır.

Başka bir deyişle, yüz vakanın doksan dokuzunda 'erkeğin öfkeyle donanmış kibri'yle birlikte 'seks tekelinin tehlikeye düşmesi', kıskançlığın ilk sebepleridir.

Kadına gelince, kendisi ve çocukları adına duyduğu ekonomik korku ile destekçisi olan erkeğin gözlerinde iltifata mazhar olan başka her kadına duyduğu küçük imrenmeler, kadında değişmez biçimde kıskançlık doğurur. Kadınların hakkını teslim ederek söylenmelidir ki, geçmiş yüzyıllarda fiziksel çekicilik, kadının alışverişe sokabileceği tek malı olmuştur; kadının, bu kıymetli mülkünden faydalanmasını engelleme ihtimali olan başka kadınların cazibesi ve değerini kıskanmaya ihtiyaç duyması bu yüzdendir.

Meselenin grotesk yönü, erkeklerle kadınların genellikle, gerçekte fazla ilgi duymadıkları kişilerden dolayı şiddetli kıskançlık krizlerine kapılmalarıdır. Yani, bu 'korkunç yanlışlığa' karşı feryadı basmalarının asıl sebebi, öfkeyle donatılmış aşkları değil, öfkeyle sarılmış kibirleri ve imrenme duygularıdır. Bir kadının o anda şüphelenmekte olduğu ve casus gibi takip ettiği erkeği daha önce hiç sevmemiş olması muhtemeldir. O kadının daha önce aşkını korumak adına kılını bile kıpırdatmamış olması da muhtemeldir. Fakat ne zaman ki bir rakip ortaya çıkar, kadın, hiçbir şekilde adice ya da zalimce görmediği şeyi savunmak adına hemen cinsel mülküne değer vermeye başlar.

Anlaşılıyor ki, kıskançlık aşkın meyvesi değildir. Aslında, kıskançlık vakalarının çoğunu derinlemesine araştırmak mümkün olabilseydi, büyük aşkı daha az tatmış insanların kıskançlıklarının aynı ölçüde şiddetli ve alçakça olma-

ya meylettiğini gözleme ihtimalimiz çok yüksek olurdu. İç uyumla ve bir olma duygusuyla birbirine bağlı iki insan, ikisinden biri dışsal cazibelere kapılır diye karşılıklı güvenlerini tamir etme korkusu duymayacakları gibi, ilişkileri yersiz bir husumet duygusundan dolayı da son bulmaz. Sevilen kişinin yapacağı tercihini içten içe yediremeyebilirler, zaten yedirmelerini beklemek de şart değildir, fakat bu her iki cinse de bir diğerine, sırf o kendisine çekici gelmiyor diye incitici bir kabalıkla davranma hakkını tanımaz.

Daha sonraki konuşmalarımda çeşitliliği ve tekeşliliği uzun uzun tartışacağım için, birden fazla kişiye âşık olabilen insanları sapkın ya da anormal saymanın tam bir cehalet timsali olacağını belirtmenin dışında, burada bu konu üzerinde daha fazla durmak istemiyorum. Kıskançlığın sebeplerine dair daha önceleri dikkat çektiğim çeşitli etkenlerin yanına, şimdi, Devlet'in ve Kilise'nin 'ölüm onları ayırana dek kopmaz bağ' diye nitelediği evlilik kurumunu da eklemekte fayda görüyorum. Devlet'in ve Kilise'nin hararetle benimseyip desteklediklerı bu görüş, 'doğru yaşama'nın ve 'doğru davranma'nın ahlâki kriteri olarak kabullenilmektedir.

Hem ayak bağı olan hem de sarsılmalara yol açan bütün değişkenlikleri ve çeşitlilikleriyle aşkta, kıskançlığın kendi doğasından gelip gelmediğini merak etmenin fazlaca bir anlamı yoktur. Bir erkek ile bir kadın 'şu andan itibaren siz tek bir beden ve ruhsunuz' formülüyle resmen birleştiklerinde, ilişkilerini küçüklük, adilik, şüphe ve hınçtan başka ne doldurabilir? Etrafınızdaki, dışarıdan ilgilere ya da arzulara kapalı, her düşüncesi ve duygusu çiftin birbirine bağlı olacak şekilde bir araya gelmiş herhangi bir evliliğe bakın ve kendinize böyle bir ilişkinin zaman içerisinde nasıl nefretle dolu ve katlanılmaz bir hale dönüşüp dönüşmeyeceğini sorun.

Oysa zaman içinde prangalar şu ya da bu yolla mutlaka kırılır; bu durumu ortaya çıkaran koşullar genellikle insanı aşağılayıcı ve değersiz nitelikte olduğu içindir de, bir hesaplaşma yaşanıyormuş gibi, bir noktadan itibaren devreye en adi, bencilce ve sefilce insani özellik ve dürtülerin girmesinde şaşılacak hiçbir yan yoktur.

Başka bir ifadeyle, bugünkü doğal olmayan aşkımız ve seks hayatımızın kökeni, hukuksal, dinsel ve ahlâki baskılardır. Budalalıkları, cehaletleri ve önyargılarından dolayı zavallı ölümlülere işkence eden kamçı budur.

Oysa hiç kimse, bu koşulların kurbanı olduğu bahanesine sarılarak kendini haklı göstermeye kalkışmamalıdır. Hepimizin kötü niyetli toplumsal düzenlemeler, baskılar ve ahlâki körlük yükü altında acı çektiğimiz tabii ki doğrudur. Fakat bizler, amaçları insani ilişkilere hakikati ve adaleti sokmak olan bilinçli insanlar değil miyiz? İnsanın koşullarının ürünü olduğu teorisi, olsa olsa kayıtsızlığa ve bu koşulların uysalca kabullenilmesine yol açmıştır. Yine de, insan -bütün yaratıkların 'şahikası'- düşünme ve bakma yeteneğiyle, hepsinden önemlisi, kendi gücü ve iradesine başvurma kapasitesiyle donanmış bir varlık olduğu halde gittikçe zayıflar, edilginleşir ve kaderci bir ruh haline girerken, sağlıksız ve haksız bir hayat tarzına uyum sağlamanın bu boşvermişliği pekiştirmekten başka sonuç vermeyeceğini herkes bilir.

Sevilen kişilerin ve insanın kendi benliğinin özsel yönlerini eşelemekten daha korkunç ve ölümcül bir hal yoktur. Böyle bir tutum ancak, ilişkiyi hâlâ tutan ince ipliklerin kopmasıyla sonuçlanabilir ve nihayetinde bizi, aşkın, dostluğun ve saygının tükenişini kıskançlıkla önlemeye çalıştığımız son hendeğe getirir.

Kıskançlık, gerçekten de aşkı güvenceye almak bakımından zavallıca bir yoldur, fakat özsaygıyı yok etmenin de

en kesin yoludur. Zira kıskanç insanlar, dedikoducu insanlar gibi, en bayağı davranışlara saparlar ve eninde sonunda etraflarına yalnızca iğrenme ve haset duygusu saçarlar.

Aşkın kaybedilmesinden ya da iyi ve güzel düşünceler besleyebilen insanların aşklarının karşılıksız kalmasından asla kabalık çıkmaz. Duyarlı ve iyi olan insanların, kendilerine zoraki bir ilişkiye hoşgörüyle bakıp bakamayacaklarını sormaları bile bu saptamayı doğrulamaya yeterlidir; böyle bir sorunun duyarlı her insandaki karşılığı şüphesiz 'hayır' olacaktır. Fakat çoğu insan da, birbirleriyle uzun süredir aynı duygular beslemiyor olmalarına rağmen birbirlerinin yakınında bulunmaya devam ederler; işte bu yakınlık da, mahrem yazışmaları ifşa etmekten cinayete değin her türlü yönteme başvurmakta beis görmeyen kıskançlığın devreye girmesi açısından bereketli bir topraktır. Görülüyor ki, böylesi bir dehşet atmosferi karşısında açık davranmak ve olgunca bir tutum takınmak, basbayağı bir cesaret ve özgürlük eylemidir.

Kıskançlığın kabalığına karşı kuvvetli bir kalkan, erkek ile kadının tek bir beden ve tek bir ruh olmamalarıdır. Erkek ile kadın, farklı mizaçlara, duygulara ve eğilimlere sahip iki ayrı insandır. İkisi de, kendi fikirleri ve tutumlarıyla hareket eden, kendi çapında küçük birer kozmostur. Eğer iki ayrı dünya özgürlük ve eşitlik içerisinde birbiriyle buluşursa, bu muhteşem ve şiirsi bir haldir. Bu birleşme kısacık sürse bile kıymetlidir. Fakat, iki ayrı dünya, güzellikleri ve rayihaları ellerinden alınmış olarak bir arada durmaya zorlanırsa, geriye ölü yapraklardan başka hiçbir şey kalmaz. Bu apaçık gerçeği kavramayı başarmış olan herkes, kıskançlığa boyun eğmeyecek ve kıskançlığın Demokles'in kılıcı gibi başının üstünde sallanmasına müsaade etmeyecektir.

PÜRİTENİZMİN İKİYÜZLÜLÜĞÜ*

Bay Gutzon Borglum, Amerikan sanatıyla ilgili olarak püritenizmden bahsederken şunları söylüyordu: "Püritenizm bizi çok uzun süredir benmerkezci ve ikiyüzlü hale getirmiştir; dürtülerimizin doğal yanlarına duyduğumuz saygı ve içtenlik elimizden koparılıp alındığı için, bizim sanatımızda ne hakikate rastlayabilirsiniz, ne de bireyselliğe."

Bay Borglum bu saptamasına, püritenizmin hayatı da imkânsız hale getirdiğini ekleyebilirdi pekâlâ. Hayat, sanattan ve estetizmden daha fazla, binbir değişik haliyle güzelliği temsil eder; hayat gerçekten de ebedi değişimin dev bir

*) "The Hypocrisy of Puritanism", *Anarchism and The Other Essays*, 2. baskı içinde, 1911.

panoramasıdır. Püritenizmse, sabit ve değişmez bir hayat anlayışına dayanır; hayatın insana Tanrı'nın gazabıyla dayatılan bir lanet olduğu şeklindeki Kalvinist fikre temellenir. İnsan, kefaretini ödemek için sürekli nedamet getirmeli, doğal ve sağlıklı olan her türlü dürtüsünü bastırmalı ve neşeyle güzelliğe sırtını çevirmelidir.

Püritenizm, İngiltere'deki dehşetengiz egemenliğini on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda, sanatın ve kültürün her türlü tezahürünü ezip yok ederek kurmuştur. Nitekim, Shelley'i çocuklarından eden püritenizm ruhuydu, zira Shelley, dinin diktasına boyun eğmiyordu. Byron'ı memleketinden soğutan da aynı dar ruhtu, zira bu büyük dahi kendi ülkesinin tekdüzeliği, sıkıcılığı ve küçük hesapçılığına başkaldırmıştı. Aynı şekilde, İngiltere'nin en özgür kadınlarını (Marry Wollstonecraft ve daha sonra George Eliot) evliliğin geleneksel yalanlar ağına sürükleyen de püritenizmdi. Aynı püritenizm, son dönemlerde başka bir kurban istedi: Oscar Wilde'ın hayatı. Aslında püritenizm her zaman için, sanatın sansürcüsü rolünü oynayarak ve ancak orta sınıf saygınlığının sıkıcı dışavurumlarını onaylayarak John Bull'ın (Bay İngiliz'in) egemenliğinin en öldürücü faktörü olagelmiştir.

Britanya şovenizminin, Amerika'nın püriten taşralılığın ülkesi olduğuna işaret etmesi bu yüzdendir. Hayatımızı püritenizmin güdükleştirdiği, püriten kafalı insanların dürtülerimizdeki doğal ve sağlıklı olan her şeyi öldürmeye kalktıkları tamamen doğrudur. Fakat, bu ruhun Amerikan topraklarına taşınmasında en büyük payın İngiltere'ye ait olduğu da aynı derecede tartışılmaz bir gerçektir. Bu belayı bizim başımıza Amerika'ya göç eden atalar sarmıştır. Mayflower'la zulümden ve baskıdan kaçan ilk göç-

menler, New York'ta püriten zorbalığın ve suçun egemenliğini yerleştirmişlerdir. New England'ın ve özellikle de Massachusetts'in tarihi, hayatı bir kasvet ve çaresizlik cehennemine, doğallığı maraziliğe, dürüstlüğü ve hakikati gizli yalanlara ve ikiyüzlülüklere çeviren dehşetengiz olaylarla doludur. Ceza sandalyesine oturtulup suya batırıp çıkartmak ve bir direğe bağlayıp kamçılamak, başka işkence yöntemlerinin yanında Amerikan püritenleştirme hareketinin en sevdiği İngiliz yöntemleriydi.

Kültür şehri olan Boston, püritenizm yıllıklarına ismini 'Kanlı Şehir' olarak kazımıştır. O kadar ki, caiz görülmeyen dinsel fikirleri zalimce cezalandırışında Salem'e rakip çıktığı bile söylenebilir. Commons'ta yarı çıplak bir kadın, düşüncesini özgürce ifade ettiği için kollarında bebeğiyle halkın ortasında kırbaçlanmıştı; 1659'da aynı direkte başka bir Quaker kadın olan Mary Dyer asılarak idam edilmişti. Aslına bakarsanız, Boston, püritenizmin işlediği birçok şehvet suçuna sahne olmuştu. 1692 yazında Salem halkı, cadı oldukları gerekçesiyle on sekiz kişinin canını almıştı. Yakarak ve kükürtle şeytan kovanlar yalnız Massachusetts halkı değildi. Canning'in haklı olarak vurguladığı üzere: "İlk göçmenler Yeni Dünya'ya Eski Dünya'nın elbisesini giydirdiler." O dönemin dehşetengiz yüzünün en üstün ifadesi, bir Amerikan klasiği olan *The Scarlet Letter*'da bulunabilir.

Püritenizm artık işkence etmek için başparmak vidası ve kamçı kullanmıyor, ancak Amerikan halkının zihinleri ve duygularında hâlâ zehirli bir etkiye sahiptir. Comstock'un gücünü başka hiçbir şey açıklayamaz. İç Savaş öncesi günlerin Engizisyon rahibi kılıklı müstebitleri gibi, Amerika'nın ilk sansür bürosunun kurucusu, posta memuru Anthony Comstock da Amerikan ahlâkının otokratıdır; iyilik ile kö-

tülüğün, saflık ile habisliğin standartlarını o belirler. Geceleri hırsız gibi insanların özel hayatlarına, en mahrem ilişkilerine sızar. Comstock denen bu adamın kurduğu ispiyonculuk sistemi öylesine dal budak salmıştır ki, Rus gizli polisinin ünlü Üçüncü Bölüğü'nü utandıracak bir titizliğe ve yaygınlığa sahiptir.

Halk kendi özgürlüklerinin bu derece ayaklar altında çiğnenmesine nasıl katlanıyor? Bunun basit bir sebebi vardır: Comstock, Anglo-Sakson kanında beslenmiş püritenizmin en gür sesidir ve onun esaretinden en liberaller bile kendilerini tam olarak kurtarmayı başaramamışlardır. Anthony Comstock'u azizleri bellemiş olan Genç Erkekler ve Kadınların Hıristiyan İyi Huylu Olma Dernekleri, Saflık Ligaları, Amerikan Sabbath Birlikleri ve Yasaklama Partisi'nin ufuksuz ve karanlık ruhlu öğeleri, Amerikan sanatı ve kültürünün mezar kazıcılarıdır.

Avrupa en azından, çağımızın toplumsal ve cinsel problemlerini derinlemesine irdeleyen, yapmacık numaralarımıza ağır eleştiriler yönelten cesur bir sanata ve edebiyata sahip olmakla övünebilir. Cerrahın bıçağı gibi bir keskin bakışla her püriten leş, parçalarına ayrılarak titizlikle incelenmiş ve böylece insanın özgürlüğüne giden yolun, geçmişin ölü ağırlığından temizlenmesi için büyük çabalar sarf edilmiştir. Gelgelelim, Amerikan hayatından pençesini hiç çekmeyen püritenizmin etkisi kalıcı oldukça ne hakikat ne de içtenlik mümkündür. Böylesi koşullarda insanın davranışlarına kasvetten ve sıradanlıktan başka hiçbir şey damgasını vuramaz; bu yolda her türlü doğal ifade engellenir ve en iyi dürtülerimiz her vesileyle boğulur. Yirminci yüzyılda püritenizm, Plymouth Rock'a ayak bastığı andaki kadar özgürlüğün ve güzelliğin düşmanıdır. Aşağılık ve sinsi tarafıyla en derin duygularımı-

zı çiğnemeye kalkar, fakat insan duygularının gerçek işlevlerinden tamamen bihaber olduğu içindir de en dile getirilmez alçaklıkların doğrudan yaratıcısı haline geliverir.

Çileciliğin tarihi bu gerçeğin doğrulanmasından başka bir şey değildir. Püritenizm gibi Kilise de teni kötü saymıştır; ten, ne pahasına olursa olsun gizlenmeli ve boyunduruk altında tutulmalıdır. Modern düşünür ve eğitimciler bu gaddarca tutumun sonuçlarını daha yeni yeni fark etmeye başlamaktadırlar. Şöyle ki: "Çıplaklığın, gençlerin doğal meraklarını yatıştırıcı ya da marazi duyguları önleyici etkisinin çok ötesinde, tinsel bir önemi olduğu kadar hijyenik bir değeri de vardır. Çıplaklık, yetişkinlerin artık mazide bıraktıkları gençlik merakları adına bir esin kaynağıdır. Dünyada vakarı, güzelliği ve zarafetiyle hepimizin en yakınında duran 'özsel ve ebedi insan bedeni'ni geliştirme ufku, hayatın başlıca itici güçlerinden biridir."* Fakat pürizmin ruhu insan zihnini o denli saptırmış ve bizi iffete sığınarak doğal şeklimizi gizlemeye o denli zorlamıştır ki, insanoğlu çıplaklığın güzelliğini takdir etme yetisini çoktan kaybetmiştir. Oysa iffet, insan formunun sahte bir utanç ifadesi olarak, doğaya yapay olarak giydirilen bir örtüden başka bir şey değildir. Modern iffet fikri, özellikle de en büyük kurbanı durumundaki kadınla ilintili olarak, duygularımızın okşanıp doğal dürtülerimizin abartılmasına varır ancak. "İffet, giysi miktarına göre değişir" ve bundan dolayı Hıristiyanlarla püristler, her fırsatta 'kâfirler'e yırtık pırtık elbiseler giydirmeye ve onları iyiliğe, iffete çağırmaya can atmaktadırlar.

Püritenizm -özellikle kadınlara ilişkin olarak insan bedeninin önemi ve işlevlerini saptırmasıyla- kadını dini inancın gereği olarak evlenmemeye, hastalıklı bir ırkı sür-

*) Havelock Ellis, *The Psychology of Sex.*

dürmeye ya da fahişeliğe mahkûm etmiştir. Sonuçlarını irdelediğimizde insanlığa karşı işlenen bu suçun büyüklüğünü apaçık şekilde görebiliriz. Ahlâksızca ya da düşkünlük olduğu gerekçesiyle evli olmayan kadınlara dayatılan cinsel arzularını bastırma zorunluluğu, birçok kadını nevrasteni, soğukluk ve depresyonla yüz yüze getirmiş, çalışma gücünü azaltan çok değişik sinir hastalıklarıyla baş başa bırakmış, hayattan keyif alma dürtüsünü azaltmış, uykusuzlukla cezalandırmış ve cinsel arzularla hayaller içinde kıvranmaya zorlamıştır. Zaten cinsler arasındaki zihinsel eşitsizliği açıklayan etkenlerden birisi, cinsel arzularını bastırmanın getirdiği yapay ve zehirli prangalardır. Bu yüzden Freud, pek çok kadının entelektüel düzlemdeki aşağı konumunun, cinsel baskı uygulamak amacıyla düşünme yetilerinin zorla ket vurulmasından kaynaklandığına inanmaktadır. Püritenizm, evli olmayan kadınları doğal cinsel dürtülerini bastırmaya zorlarken, evli kız kardeşini izdivaçla gelen sidikli çocuklarından dolayı kutsar. Gerçekten de püritenizm, kadını bu sebeple kutsamakla kalmaz, genç kızlığının aşırı baskı altında tutulmuş cinselliğini yaşama hevesindeki genç kadını, geniş bir aileyi besleyebilecek maddi imkânlara sahip olup olmamalarına aldırmadan, habire çocuk doğurmaya zorlar. Bilimsel yollarla saptanmış en emin yöntemlerle bile korunma kesinlikle yasaklanmıştır; haşa, bu konunun ağza alınması bile suçlu ilan edilmeye yeterlidir.

Püritenizmin bu zorbaca egemenliğinden dolayı kadınların çoğunluğu kendilerini fiziksel kaynaklarının tükenmesinin eşiğinde bulurlar. Hasta ve yıpranmış bir bedenle çocuklarına en temel bakımı bile sağlayamazlar. Ekonomik baskılara ek olarak bu durum, pek çok kadını iyi yaşamayı

gözetmek yerine, azami tehlikeleri göze almaya iter. Kürtaj Amerika'da öyle muazzam boyutlara varmıştır ki ortaya serilen korkunç tabloya neredeyse inanmak mümkün değildir. Bu doğrultuda en son yapılan araştırmalara bakılırsa, her 100 hamile kadından 17'si kürtaj yaptırmaktadır. Üstelik bu korkunç oran, yalnızca hekimlerin bilgisi dahilinde olanları kapsar. Kürtajın ister istemez bir gizlilik gerektirdiği ve bu operasyonun kısmen mecburen yetersiz ve bilgisiz hekimlerce yapıldığı göz önüne alındığında, püritenizm, sırf kendi budalalığı ve ikiyüzlülüğünden dolayı her gün binlerce kadının ölümüne yol açmaktadır.

Güya durmadan izlendiği, mahkûm edildiği ve yasaklandığı halde fahişelik, püritenizmin en büyük zaferidir; dahası, bütün ikiyüzlü dindarlıklara rağmen, fahişelik püritenizmin en aziz çocuğudur. Fahişe, bizim yüzyılımızın, bir tayfun gibi 'uygar' ülkeleri kasıp kavuran, arkasında hastalık ve felaket bırakan gazabıdır. Püritenizmin bu hastalıklı çocuğu için geliştirdiği tek çare, daha fazla baskı ve daha acımasız takibattır. Bu katılığın en yeni örneği, Avrupa'nın en korkunç başarısızlığı ve kusurunu New York eyaletine zorla kabul ettiren, yani püritenizmin talihsiz kurbanlarının kimliklerinin saptanıp kayda geçirilmesini öngören Page Yasası'dır. Pürizm de aynı derecede aptalca yaklaşımıyla, kendi yarattığı iblisi -zührevi hastalıkları- kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Böylece ortaya çıkan en hayal kırıklığı yaratıcı sonuçsa, bu dar kafalılığın kendilerine liberal diyen kişileri bile zehirlemesi ve onları, püritenizmin ikiyüzlülüğünün doğrudan sonuçları olan fahişeliğe karşı haçlı seferi açacak denli körleştirmesidir. Bu kasti körlüğüyle püritenizm, korunmanın asıl yöntemini de gözden kaçırmaktadır: "Zührevi hastalıklar esrarengiz ya da

korkunç bir şey değilken, tenin işlediği günahların cezası, gerçekte, pürist bedduanın utanç verici kötülük damgası değil, basitçe, tedavi edilip iyileştirilebilir, sıradan bir hastalıktır." Püritenizm ise, üstünü örtme ve gizleme gibi yöntemlerle bu hastalıkların gelişip yayılmasına elverişli koşulları beslemektedir. Püritenizmin bağnazlığı en çarpıcı haliyle, Prof. Ehrlich'in büyük keşfine karşı kayıtsızlıkta, frenginin tedavisini muğlak imalarla, 'belli bir zehrin ilacı' diyerek örten ikiyüzlülükte görülmektedir.

Püritenizmin neredeyse sınırsız olan kötülük yeteneğinin ana kaynağı, siperlerini devletin ve yasaların arkasına kazmasıdır. Bütün sahtekârlığıyla halkı 'ahlâksızlığa' karşı kollama rolünü oynayarak, yönetim aygıtını gebe bırakmış ve ahlâk bekçiliğini zorla üstlenme işlevine, bizim görüşlerimiz, duygularımız, hatta davranışlarımızın hukuksal yollarla sansürlenmesi rolünü de eklemiştir.

Aslında en mahrem zevklerimiz arasında yer alan sanat, edebiyat, tiyatro ve mektup mahremiyeti, tamamen bu insafsız tiranın merhametine kalmıştır. Anthony Comstock'a, ya da ona benzer, aynı derecede cahil başka polis müdürlerine, insan zekâsını kötüye kullanma, doğanın en üstün yaratısı olan 'insan formu'nu kötürümleştirme yetkisi tanınmıştır. Hayatlarımızın en temel meselelerine eğilen ve tehlikeli biçimde gözlerden saklanmış problemlere ışık tutmaya çalışan kitaplar, yasal zeminde suçlu sayılmışlar ve bu tür eserlerin yazarları ya hapse atılmış ya da mahvolmaya ve ölüme mahkûm edilmişlerdir.

Çar'ın hükümdarlığında bile, gündelik hayattaki kişisel özgürlükler, püriten haremağalarının kalesi olan Amerika'daki kadar baskı altında değildir. Burada, kitlelere tanınan tek dinlenme günü olan pazar gününü gönlünce yaşa-

mak fiilen engellenmiştir. İlkel adetler ve antik uygarlıklar konusunda eserler vermiş olan bütün yazarlar, Sabbath'ın başkalarına ilgi göstermek ve görevleri yerine getirmekten azade bir şenlik günü olduğunda, herkesin neşelenip eğlendiği bir gün olduğunda hemfikirdirler. Bu gelenek her Avrupa ülkesinde, Hıristiyan çağımızın budalalığı ve tekdüzeliği karşısında bir ferahlık getirmeye devam etmektedir. Her yerde konser salonları, tiyatrolar, müzeler ve parklar kadınlar, erkekler ve çocuklarla dolmakta, bilhassa da işçiler, aileleriyle birlikte, gündelik varoluşlarının ayrılmaz parçası olan sıradan kuralları ve gelenekleri unutarak, neşe ve canlılık içinde günün keyfini çıkarmaktadırlar. Kitleler, çalışmanın kârla belirlenen ve ruhu tüketen amacından kurtulduğu, akla dayalı bir toplumda hayatın gerçekten neye benzeyebileceğini o gün göstermektedirler.

Püritenizm, halkın o tek bir gününü bile ellerinden almıştır. Doğal olarak bu durumdan sadece işçiler etkilenmişlerdir: Milyonerlerimizin lüks evleri, şık kulüpleri vardır. Yoksullar ise Amerikan pazar gününün sıkıcılığı ve tekdüzeliğine mahkûm edilmişlerdir. Avrupa'ya özgü sokak hayatının eğlencesi ve sosyalliğinin yerini, burada kilisenin kasveti, havasız, mikrop yuvası salonlar ve gizli mahzenlerin insanlık dışı atmosferi almıştır. İçki yasağının uygulandığı eyaletlerde halk, üç kuruş paralarını yasadışı yollarla satılan içkiye yatırmak durumunda kalınadıkça bu tür mahzenlere gitme imkânından bile yoksundur. İçki yasağı konusunda bir şeyler söylemem gerekirse, hemen vurgulamalıyım ki, bir farsın gerçekte neye benzediğini herkes bilir. Püritenizmin başka bütün başarılı alanları gibi burada da 'şeytan', insan sisteminin en derinine kadar sokulmuştur. Dünyanın başka hiçbir yerinde

bizim yasaklı şehirlerimizde görülenden daha fazla sarhoşa rastlanmaz. Fakat püritenizm, ikiyüzlülüğün iğrenç ağız kokusunu gidermek için karanfil kullandığı sürece muzaffer olacaktır. Buzdağının görünür yüzü olan içki yasağı, sağlık koşulları ve ekonomik gerekçeler ileri sürerek uygulanmaktadır. Oysa böyle bir yasaklamanın kendisi özü itibariyle normal hayata ters düştüğünden, elde edilecek sonuç da yine anormal bir hayat sürmek zorunda kalmaktan başka bir yere varmayacaktır.

Hayal gücünü çabuklaştıran ve zihni canlandıran her itki, hayatımız açısından hava ve su kadar gereklidir. Böylesi itkiler bedeni canlandırır, insani arkadaşlık ufkumuzu derinleştirir. Herhangi bir itki olmasa yaratıcı çalışma da imkânsız hale gelir, şefkat ve cömertlik de. Bazı dehaların durmadan kadehteki yansımalarına bakıp durmaları, püritenizmin insan duygularını toptan zincire vurma çabalarını haklı çıkarmaz. Bir Byron, bir Poe, insanlığı bütün püritenlerin umut edebileceklerinden çok daha derinden sarsmışlardır. Byron ve Poe gibi insanlar hayata anlam ve renk katmışlarken, püritenler kızıl kanı suya, güzelliği çirkinliğe, çeşitliliği tekbiçimlik ve çürümeye çevirmişlerdir.

Püritenizm, nasıl bir ifade tarzı olursa olsun kendine dair, zehirli bir tohumdur. Yüzeyden bakıldığında her şey güçlü ve sağlam görünebilir, ancak zehir, bütün dokuyu mahvedene kadar kalıcı bir şekilde işlemeye devam eder. Hippolyte Taine'in dediği gibi, her gerçek özgür ruh, "püritenizmin kültürün, felsefenin, mizalın ve iyi insanlığın ölümü demek olduğunun, püritenizmin karakteristik özelliklerinin sıkıcılık, tekdüzelik ve kasvetle kendini sergilediği"nin farkına varmaya başlamıştır.

KADIN TİCARETİ*

Reformcularımız, nasıl olduysa birdenbire büyük bir keşifte bulundular: beyaz köle ticareti. Gazeteler, "DUYULMAMIŞ, GÖRÜLMEMİŞ VAZİYET" manşetleriyle dolup taşıyor. Kanun yapıcılarsa halihazırda bu dehşeti denetleyecek birtakım yeni kanunları hazırlamayı planlamakla meşguller.

Şurası öylesine aşikar ki, kamuoyunun dikkati ne zaman büyük bir toplumsal yaraya çekilse, hemen bu yarayı örtbas etmek için ahlâksızlığa, kumara ve fuhuşa karşı bir haçlı seferi açılır. Böyle seferlerin sonucunda ne olur peki? Yine kumar artar, meyhaneler ticaretlerini arka kapılarında de-

*) "The Traffic in Women", *Anarchism and Other Essays*, 2. baskı içinde, 1911.

vam ettirirler, fuhuş en yüksek mertebesine çıkar, muhabbet tellallığı ve oğlancılık alır başını yürür.

Çoluk çocuğun bile bildiği şeyi bir kurum aniden nasıl keşfedebilmiştir? Nasıl olur da bütün sosyologlarca bilinen böyle bir musibet, ancak şimdi önemli bir mesele olarak ortaya konmaktadır?

Bugün ortaya atılan bu son derecede yüzeysel soruşturmayla, beyaz köle ticaretine dair yeni bir şeylerin aydınlatılacağını söylemek düpedüz aptallık olur. Fuhuş, her zaman geniş alana yayılmış bir kötülük olmuştur ve halen de böyledir. Lâkin beşer, fuhuş kurbanlarının acı ve ıstıraplarına kayıtsız kalarak işin ticaretini sürdürmüştür. Hem de endüstriyel sistemimize ya da ekonomik fuhuşa kayıtsız kaldığı kadar.

Ne zaman ki insanın kederi renkli oyuncaklara dönüştürülür, güdük kafalı insanlar ancak o durumda bunlarla ilgilenirler –en azından bir süreliğine. Bu tür insanlar, devamlı yeni oyuncaklara ihtiyacı olan ayran gönüllü bebeklerdir. Beyaz köle ticaretine karşı yükseltilen 'haklı' haykırışlar böylesine bir oyuncaktır ve halkı yalnızca bir süreliğine oyalamaya hizmet eder. Bu da sadece kârlı birkaç siyasal adımın atılmasını sağlar; dünyada sinsice hareket eden müfettiş, yatırımcı, dedektif, vs. gibi parazitler de bu adımların sonucundan faydalanmakta hiç tereddüt etmezler.

Kadın ticaretinin gerçek sebebi nedir? Yalnızca beyaz değil, sarı ve siyah kadınlar da dâhildir buna. Sömürü, elbette; düşük ücretli işçi sınıfını sömüren, böylece binlerce kızı ve kadını fahişeliğe sürükleyen kapitalizmin merhametsiz Moloch'u. Bayan Warren'le bu kızlar şöyle haykırıyorlar: "Bizi bulaşıkhanede birkaç dolar haftalıkla, günde on sekiz saat çalıştırarak neden hayatınızı mahvediyorsunuz?"

Doğal olarak, bizim reformcularımız bu isyan çığlığına karşı söyleyecek söz bulamıyorlar. Olanı biteni gayet iyi biliyorlar ama asıl sebepleri ortaya koymaya yanaşmıyorlar. Safdil rolünü oynamak, raydan çıkmış ahlâka göz yummak, bir şeylerin altını eşeleyip temeline inmekten daha kârlı ne de olsa.

Yine de, genç yazarlar arasında övülmeye değer bir istisna var: *Esaret Evi* adlı eserinde duygusal bir dar görüşlülükten ziyade toplumsal kötülüğü ele almaya ilk defa cüret eden Reginald Wright Kauffman. Tecrübeli gazeteci Kauffman, sanayi düzenimizin çoğu kadına fahişelikten başka bir çıkar yol bırakmadığını kanıtlıyor. *Esaret Evi*'nde tasvir edilen kadınlar, işçi sınıfından, proleter kadınlar. Yazar, kadınların hayatını başka alanlarda da resmetmiş olsaydı, yine aynı türden birtakım ilişkilerle yüz yüze gelebilirdi.

Kadın, hiçbir yerde yaptığı işin niteliğine göre muamele görmüyor, fakat cinsiyetine göre yargılanıyor. Bu yüzden kadının, kendisine yer edinebilmek ve var olma hakkını savunmak için cinsel cazibesiyle bedel ödemek zorunda olması neredeyse kaçınılmaz. O halde kadının kendini, evlilikte veya evlilik dışı ilişkilerde, bir erkeğe ya da birden fazla erkeğe satıyor olması sadece bir mertebe sorunudur. Reformcularımız ne derlerse desinler, fahişeliğin sebebi, kadının ekonomik ve toplumsal düzlemde aşağılanmasıdır.

Bugün, güzide insanlarımız, New York'ta, her on kadından birinin fabrikada çalışmasına, kadınların haftada kırk sekiz ila altmış saatlik çalışma karşılığında ortalama 6 dolar almalarına, kadın işçilerin çoğunluğunun işsizlik tehdidiyle yüz yüze, yılda ortalama 280 dolar gelirle yaşamalarına şaşırmaktadırlar. Bu korkunç ekonomik manzara içinde be-

yaz köle ticaretinin ve fuhuşun bu kadar baskın mesele halini alması hâlâ merak edilecek bir konu mudur?

Ortaya serdiğim manzaranın abartı olduğunun zannedilmemesi için, bazı yazarların fahişelik üzerine söylediklerine bakmak istiyorum.

> Kadının iffetsizliğinin gerçekçi sebepleri, uygulanan istihdam politikasını ve istihdamın düşmesinden önce kadınların aldığı ücretleri yansıtan tablolardan görülebilir; bu kötü gidişte, işlerin fiili durumuyla ilgili basit açıklamaların ne kadar bahane olarak görülebileceği (işverenlerin kendi ücretlerini de azalttıklarını iddia etmelerinin ne ölçüde bir özrün yerine geçebileceği), ücretlerle sağlanan küçük küçük tasarrufların, habis bir sistemi yürütmenin gerektirdiği masrafları karşılamak amacıyla konan devasa vergilerle, *yani dürüst çalışmanın karşılığının hakkaniyetle ödenmemesinin doğrudan sonucu olarak*, çalışanların ellerinden hemen alınıp alınmadığı, siyasal iktisatçıların cevap vermesi gereken bir sorudur.*

Dolayısıyla, günümüz reformcuları, Dr. Sangers'ın bu alıntıyı yaptığım kitabına baksalar iyi ederler. Orada, yazarın gözlemlediği, pek azı orta sınıftan, iyi koşullardan ve hoş bir evden gelen 2 bin vakayla karşılaşacaklar. Bu vakalarda ele alınan insanların büyük çoğunluğunu, çalışan kızlar ve kadınlar oluşturuyor. Bazıları, istemediği halde fahişeliğe zorlanmaktan, bazıları evdeki zalim, katı ortamdan, bazılarıysa fiziksel şiddete maruz kalıp (bunları daha sonra konu edeceğim) sakatlanmış olmalarından dolayı fuhuşa itilmişlerdir. Saflık ve ahlâktan bahseden muhafazakârların bu 2 bin kadının 490'ının kocalarıyla yaşayan evli kadınlar olduğunu bilmeleri de iyi ola-

*) Dr. Sanger, *The History of Prostitution.*

caktır. Belli ki evliliklerinin kutsallığında 'güven ve saflık'ın hiçbir garantisi yoktur.*

On Dokuzuncu Yüzyılda Fahişelik adlı eserinde fahişeliği en hayati etkenlerinden biri olarak niteleyen Dr. Alfred Blaschko bile ekonomik koşullara daha hassas yaklaşmaktadır:

> Fahişelik, bütün çağlarda var olmasına karşın, on dokuzuncu yüzyılda artık devasa bir toplumsal kurum olma yolunda girmiştir. Sanayinin rekabet pazarındaki büyük insan kitleleriyle gelişimi, kentlerin büyümesi sonucu aşırı kalabalıklaşması, güvencesiz ve belirsiz çalışma ortamı, fahişeliğin hiçbir çağda görülmedik derecede destek görerek canlanmasına yol açmıştır.

Yine Havelock Ellis, ekonomik sebeplere tam olarak eğilmese de bu koşulların doğrudan ve dolaylı asıl sebep olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Öyle ki fahişelerin pek çoğunun, daha evvel az özen gördükleri ama daha güvenli oldukları hizmetçi sınıfından devşirildiklerini tespit etmiştir. Diğer yandan Ellis, hizmetçi kızın günlük rutini, angaryası ve monotonluğunun fazla olduğunu ve özellikle bir yuvanın sıcaklığıyla neşesinden yoksun kalmasının, onu fahişeliğin sunacağı şaşaalı unutuşa ve eğlenceye sürüklediğini yadsımıyor. Başka bir deyişle, hizmetçi kız, devamlı angaryaya tabi tutularak, hanımının dırdırı ve kaprisiyle, kendine dair hiçbir hakka sahip olmayarak hırpalanmakta ve fabrika kızı ya da tezgâhtar kız gibi bir çıkışı ancak fahişelikte bulmaktadır.

Konunun en eğlenceli yanı, halkımızdan önce 'iyi ve saygıdeğer insanlar'dan oluşan, özellikle her seferberlikte

*) Dr. Sanger'ın kitabının ABD'deki postanelerde kabul edilmemesi kayda değer bir noktadır. Belli ki yetkililer, fahişeliğin gerçek sebebini halkın bilmesini istememektedirler.

en önlerde saf tutan pek çok Hıristiyan beyefendinin haksızlığa karşı yükselen öfkesidir. Oysa bu insanlar tarihi kesinlikle bilmiyorlar, hele ki Hıristiyanlık tarihini! Yoksa, geçmişte fahişelikle ilgili olarak Kilise'nin oynadığı rol konusunda bugünkü nesilleri körleştirmeyi mi umuyorlar? Gerekçeleri ne olursa olsun, bugünün talihsiz kurbanları adına ağlayıp sızlanacak son insanlar onlardır; çünkü fahişeliğin din kökenli olduğu gerçeğini her entelektüel öğrenci bilir. Fahişelik, çağlardır teşvik ve muhafaza edilmiş, üstelik bir utanç olarak değil, tanrının kendisi gibi selamlanan bir fazilet sayılmıştır.

Fahişeliğin başlangıcı dini menşelidir. Toplumsal geleneğin büyük koruyucusu olarak din, genel toplumsal hayatın kaybolmaya yüz tutmuş, dönüşüme uğramış ilkel bir özgürlük biçimini muhafaza etmektedir. Herodot'un Hıristiyanlık öncesinde, 5. yüzyılda, Milet tapınağındaki Babil Venüsü'nden aktardığı tipik örnek; orada her kadının, ömründe bir defalığına gelip kendisini, eteğine bir sikke fırlatan ilk yabancıya teslim etmesiyle tanrıçasına ibadetini gerçekleştirmiş olduğudur. Benzer geleneklere Asya'nın batısında, Kuzey Afrika'da, Kıbrıs'ta ve doğu Ege adalarında ve Korint önünde, tanrıçasının hizmetine sunulmuş binlerce desenli sütun kaidesi üzerinde yükselen Afrodit tapınağının bulunduğu Yunanistan'da da rastlanır.

Konunun uzmanı yazarlarca ifade edildiği üzere, genel bir kural olarak dini fahişeliğin geliştiği teori, insanoğlunun üreme gücünün doğanın verimliliğini, doğurganlığını arttıran gizemli ve kutsal bir itici güce malik olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Fahişeliğin rahiplerin güdümünde gitgide bir kuruma dönüşmesi, dini fahişeliğin faydacıl yanlarını geliştirmiştir; bu da kamu gelirinin artmasına katkıda bulunmuştur.

Hıristiyanlığın iktidara yükselişi siyasette belli bir değişim yaratmıştır. Kilisenin lider rahipleri fahişeliği hoş görmüşler-

dir. Yerel yönetim koruması altındaki genelevlere 13. yüzyılda rastlanır. Bu, bir nevi kamu hizmetidir; genelevlerin yöneticileri de yine kamu hizmetkârları sayılmıştır.*

Bunları, Dr. Sangers'ın aşağıdaki araştırmalarına eklemek gerek:

> Papa II. Clement, gelirlerinin belli bir bölümünü Kilise'ye bağışlamaları kaydıyla fahişeliğe göz yumulacağına dair bir bildiri yayınlamıştır.
>
> Papa IV. Sixtus daha pratiktir. Bizzat kurmuş olduğu genelevden, tek başına 20 bin dukalık gelir elde etmiştir.

Kilise, modern çağda artık bu yönde biraz daha dikkatli, en azından fahişelerden açıkça bunu talep etmiyor. Bunu gayrimenkul işleriyle, örneğin Trinity Kilisesi'nin halihazırda yaptığı gibi, yıkılmaya yüz tutmuş binaları, fahişelikle ve onun sırtından para kazananlara fahiş fiyatlara kiraya vererek hallediyor.

Ne kadar gerekli görsem de bana burada ayrılan yer, Mısır'da, Yunanistan'da ve Roma'daki fahişelik hakkında dilediğim kadar söz söylememe yetmeyecektir. Sonraki dönemdeki koşullar ayrıca ilginçtir; bir genelev patroniçesi tarafından bir lonca teşkilatı kurulmuştur. Bu loncalar, sabit fiyat uygulaması ve şartların iyileştirilmesi için grevlere öncülük etmiştir. Bu da pek tabii, toplumdaki modern ücretli kölenin kullandığından daha pratik bir uygulamadır.

Fuhuşa yol açan tek etkenin ekonomik faktör olduğunu söylemek elbette tek taraflı ve fazlasıyla üstünkörü bir saptama olur. Bu noktada, aynı derecede etkili ve önemli başka etkenler de mevcuttur. Reformcularımız bu etkenlerin

*) Havelock Ellis, *Sex and Society*.

üstüne gidemezler, çünkü, hem kadınların hem de erkeklerin hayatlarını ciddi ölçüde etkilediğini bilmelerine rağmen, cinsiyet sorunu pek çok insanı, ahlâki spazm geçirtecek denli sarsabilecek bir konudur.

Kadının bir cinsel meta olarak yetiştirildiği, böylelikle cinsiyetin anlam ve öneminin yok sayıldığı kabul görmüş bir gerçektir. Konuyla ilgili her ileri gelişme baskı altına alınarak bertaraf edilmekte ve bu korkunç karanlığa ışık tutması muhtemel insanlarsa, zulme uğrayıp hapse tıkılmaktadırlar. Bunlar maalesef kesinkes gerçekler; bir kız asla kendisini nasıl koruyacağını, hayatının en önemli parçasının ne anlama geldiğini bilememektedir. Bu durumda, fuhuş karşısında kolay bir av olmasına ya da cinsel haz uğruna başka türde bir aşağılayıcı ilişkiye kapılmasına şaşırmamak gerekir.

Bu yok sayılmanın sonucu olarak, kızın bütün hayatı ve doğası yağmalanmış olur. Eskiden beri erkeğin, vahşi doğanın sesine kulak verebileceğini düşünüp buna kendinden menkul bir olay gözüyle baktıysak da bu şu anlama gelir: Erkek, doğası ona cinsiyetini fark ettirdiği anda, bu doğayı tatmin edebiliyor; fakat bir kızın doğası, ahlâkçılarımıza göre kesinkes saklanmalı ve bastırılmalıdır. Aksi halde, bir skandal patlak verir. Ahlâken fahişeliğin esası, kadının bedenini satması değil, evlilik dışı yollarla satmasıdır. Bu yalnızca sığ bir yargı değil, paranın ön planda tutulduğu evliliklerin, tam tamına mükemmel biçimde meşru, yasalarca ve kamuoyu tarafından kutsanmış olup, başka tür birlikteliklerin ayıplanıp reddedilmesiyle kanıtlanmıştır. Sonuçta fahişe, tam tanımıyla, "cinsel ilişkilerini kâr amacıyla düzenleyen kimsedir".*

*) Guyot, *La Prostitution*.

"Cinselliği tecrübe etmek için bedenlerini satarak bunu bir meslek haline getiren kadınlar, fahişelerdir."*

Aslında Banger, daha da ileri giderek, fahişeliğin "özü itibariyle, ekonomik sebeplerle bir evlilik anlaşmasını imzalayan bir adam ya da kadınla eşdeğer olduğu"nu söyler.

Elbette, evlilik her genç kızın hedefidir, fakat kızlarımızın binlercesi, evlenemediği takdirde bizim aptal toplumsal geleneklerimizce aşağılanmakta, bekârlık veya fahişelikle kınanmaya mahkum edilmektedir. İnsan doğası, kanunlara itibar etmez; makul bir sebep olmadıktan sonra doğa neden kendini ahlâkın sapkın anlayışına tabi tutsun ki?

Toplum, erkeğin cinsel deneyimini, onun gelişiminin doğal gereği sayarken, kadının benzer deneyimine korkunç bir musibet, namusunu ve bir insanda bulunan bütün iyi ve güzel faziletleri kaybetmesi gözüyle bakar. Toplumdaki bu çifte ahlâk standardı, fahişeliğin doğuşu ve sürdürülmesinde hiç de azımsanmayacak bir role sahiptir. Burada amaçlanan, 'masumiyet' kisvesiyle genç insanları cinsel konularda tam bir cehalet halinde bırakmaktır; fakat genç insanlarımızın aşırı gerginlik ve boğucu atmosfer yüzünden cinselliklerini kendi iradeleriyle yaşayamamalarının başka bir sonucu, püritenlerimizin önlemek için ellerinden geleni yaptıkları şekilde fuhuşun her yere yayılmasıdır.

Cinsel hazzın ille de fahişeliğe yönlendirilmesi gerekmez; fahişeliğin asıl sorumlusu, yoldan çıkmaya niyet edenlerin her türlü zorla peşine düşülmesi ve kanuni tedbirlerle 'doğru yol'a sokulmaya çalışılmasıdır.

Henüz çocuk yaşta olan genç kızlar, aşırı kalabalık, havasız ve aşırı sıcak yerlerde bir makine başında çalışmak zorunda bırakılmakta, böylece kendilerini sürekli

*) Banger, *Criminalité et Condition Economique.*

uyarılmanın eşiğine getiren bir atmosferde tutulmaktadırlar. Bu kızların pek çoğunun ne başlarını sokacak bir evleri ne de rahat koşulları vardır. Öte yandan, sokaklar ya da eğlenilecek ucuz yerler günlük rutini unutmanın tek aracıdır. Bu da tabii onları karşı cinse yakınlaştırmış olur. Bu koşullardan hangisinin kızları aşırı cinsellik içeren bir ortama daha çok ittiğini söylemek zordur; ama bu, fahişeliğe giden ilk adımdır. Tabii kesinlikle genç kız değildir bundan sorumlu tutulacak kimse; aksine, suçlu olan, hayati değerleri anlamadaki eksikliğimizle bütün toplumdur. Özellikle de, ilk deneyiminin Kilise'nin kutsaması dışında gerçekleşmiş olmasından dolayı onu 'fazilet yolu'ndan sapmış olmakla ebediyen mahkûm eden ahlâkçılarımızın suçu.

Böylesi bir atmosferde kız kendini tamamen dışlanmış hisseder; evin ve toplumun kapıları yüzüne çarpılmıştır. Üzerinde durabileceği bir zeminden yoksun bırakılmıştır, kimse kendisini yerden kaldırmadığı gibi daha da dibe itilmektedir. Böylece toplum, sonrasında kurtulmak isteyeceği kurbanlar yaratmış olmaktadır. En kötü niyetli, en bozulmuş ve en laçkalaşmış erkek bile, zarafetini satın almaya niyetlendiği kadının karşısında hâlâ kendini çok iyi durumda görür; karşısında gördüğü manzara, onu hayatın dehşetinden kurtaracaktır. O kerte ki, kendi öz kız kardeşine bile yardım elini uzatmaya yanaşmaz. Aptallığı içinde kadın, daha sonra kendini çok saf ve lekesiz hissederken, kendi konumunun pek çok nispette sokaktaki kız kardeşinden daha acınacak halde olduğunu anlayamaz.

"Kadının para için evlenmesi, fahişeye kıyasla gerçek ahlâksızlıktır," diyor Havelock Ellis, "ona daha az para ödenir, kendisi bakım ve emek anlamında daha fazlasını verir

ve efendisine kesinkes bağımlıdır. Aslında fahişe asla imza atmaz, tâbi olduğu kişiyle doğrudan bir anlaşma imzalamamıştır. Özgürlüğünü ve kişilik haklarını halen elinde bulundurmaktadır. Böylece de bir bakıma, bir adamın himayesi altında ezilmek zorunda kalmaz."

Hayatını haline şükrederek sürdürmeye itilen kadın, Lecky'nin, "Kız her ne kadar kötülüğün üstün timsali olabiliyorsa, erdemin en sağlam koruyucusu rolünü de üstlenmektedir. Ancak genç kızın gözünde, mutlu evler artık kirli, doğal olmayan ve zararlı birer yuva olarak görünecektir," şeklindeki açıklamasıyla bir özürmüş gibi ortaya attığı bahanesini fark edecek durumda da değildir.

Ahlâkçılar her zaman, daha iyisini kuramadıkları sefil kurumları ayakta tutmak için insan ırkının yarısını kurban etmeye razıdırlar. Fahişelik, yuvanın saflığı için, katı kanunların fuhuşa karşı oluşturduğundan daha fazla koruma ve güvenlik teşkil etmez. Evli adamların yarısı genelev patronlarıdır, bu da demektir ki evli kadınların ve hatta çocukların yarısı bu hastalıktan mustariptirler. Fuhuşa itilen çaresiz kurbanlara reva görülen caniliklere karşı yasal tedbirler alınmadıkça, toplumdan erkeğin konumunu sarsan hiçbir adım gelmez. Bu yüzden kadın, yalnızca kendisini kullananların değil, resmi otoritenin meşruiyetiyle hareket eden her polis memuru, sefil dedektif, karakol memuru ve hapishane yöneticisinin de insafına terk edilmiş durumdadır.

On iki yıldır bir 'evin' sahibesi olarak yaşayan bir kadının henüz yakınlarda kaleme aldığı bir kitapta şöyle bir tabloya rastlıyoruz: "Yöneticiler her ay 14.70 dolardan 29.70 dolara kadar bir ödeme yapmamı söylediler bana, kızlar da polise 5.70'ten 9.70 dolara para ödeyeceklerdi." Söz konusu yazarın işini küçük bir kentte sürdürdüğünü düşünürsek, öde-

diği bu miktara, rüşvetle para cezalarının dahil olmadığını hatırlatmak gerekir. Halihazırda birisi, polisin koruma altına almayacağı kurbanlarının kanlı paralarından yüklü hasılatı götürdüğünü anlayabilir. Polise rüşvet vermeye karşı çıkanlarsa, "sığır sürüleri gibi itilip kakılırlar. Düşmüş bir kadının insani duygulara sahip olmadığını düşünen kaçık zihinlerin, bu kederin, aşağılanmanın ve gözyaşlarının, her zaman bir marifetmiş gibi taşıdığımız gururun çiğnenmesinin ne demek olduğunu anlayabilmeleri mümkün değildir."

Aslında 'ev' sahibi olan bir kadının bunları hissedebilmesi tuhaftır, değil mi? Fakat daha da garibi, iyi Hıristiyan dünyasının hâlâ bu kadınları kusup atması, onlara iftira ve kınamadan başka hiçbir şey vermemesidir. Ne kadar da hayırsever bir Hıristiyan dünyası!

Amerika'ya getirtilen beyaz köleler konusu durmadan tartışma konusu edilmektedir. Nasıl olur da Amerika, Avrupa ona yardım eli uzatmadığı halde hâlâ erdemli olduğunu iddia edebilmektedir? Bunun bazı durumlarda gerçek olabileceğini yadsımıyorum, fakat Almanya'dan ve başka ülkelerden bazı elçiliklerin Amerika'ya köle gönderdiklerini de inkâr etmeyeceğim. Benim kesinlikle reddettiğim şu: Buradaki fahişelik, her Avrupa ülkesiyle boy ölçüşebilir. New York'taki fahişe nüfusunun çoğunluğunu yabancıların oluşturduğu doğrudur. Ama bu, nüfusun çoğunluğu zaten yabancı olduğu için böyledir. Başka herhangi bir Amerikan kasabasına ya da şehrine gittiğimizde, Chicago, Middle West ve diğerlerinde, yabancı fahişelerin çok daha az olduğunu görebiliriz.

Aynı derecede bir abartı da, bu kentteki sokak kızlarının nüfusunun, Amerika'ya gelmeden önce bu işe girmiş oldukları inancıdır. Bu kızların çoğu mükemmel İngilizce ko-

nuşurlar, hayatları ve görünümleri Amerikanlaşmıştır. Gerçekten bu ülkede yıllardır yaşıyor olmasalar böyle bir sonucun ortaya çıkması asla mümkün olamazdı. Yani, Amerika'daki güzellik ve giyim standartları gibi hayat şartlarının -ki bunların hepsi para gerektirir- onları fahişeliğe sürdüğü söylenebilir. Mağazalarda ya da fabrikalarda çalışılarak kazanılamayacak bir paradır bu.

Öyle ki, Amerika'daki koşullar fuhuş pazarını binlerce kızla doldururken, erkekler sürüsünün pahalı yabancı ürünler için riske girip ellerini ceplerine atacaklarına inanmak için hiçbir sebep yoktur. Öbür yandan, Amerikan kızlarının fahişelik yapmak üzere başka ülkelere yollanmasının kesinlikle bu sonucun doğmasında küçük bir etken olmadığını kanıtlamak için yeterince delil vardır.

Eski Cook Country savcı yardımcısı Clifford G. Roe, New England kızlarının Sam Amca hesabına çalışan erkeklerin acil ihtiyaçlarına sunulmaları için gemiyle Panama'ya nakledildiklerini ortaya çıkarmıştı. Bay Roe bunu şöyle ifade ediyordu: "Boston'dan Washington'a pek çok kızın seyahat ettiği bir yeraltı demiryolu var herhalde." Bu demiryolunun ucunun Federal Yönetim'e çıktığı aşikâr değil mi? Bay Roe'nun koltuğundan olması, onun kendisinden beklenenden daha fazla şey söylediğinin ispatıdır. Ofiste çalışan erkeklerin kalkıp okullarından hikâyeler anlatması hiç pratik sayılmıyor.

Panama'daki durumu temize çıkarmak için sunulan kanıtsa, kanal bölgesinde hiç genelev olmadığına işaret etmektir. Riyakâr dünyanın fahişelik gerçeğiyle doğrudan yüzleşmemek için başvurabileceği en alışılmış kaçış yoludur bu. Kanal bölgesinde yoksa, kent sınırları içinde yoksa, fahişelik de yoktur!

Bay Roe'nun yanı sıra, Asya'daki beyaz köle ticareti üzerine ciddi bir çalışma yapmış olan James D. Bronson Reynolds var. Vefalı bir Amerikan vatandaşı ve Amerika'nın gelecekteki Napoleon'u rolüne soyuncak kişi olan Theodore Roosevelt'in dostu pozundaki bu adam, herhalde kentin erdemini düşürecek son kişidir. Kendisinden öğrenmiş bulunuyoruz ki, Hong Kong'da, Şangay'da ve Yokohama'da Amerikan ahlâksızlığının Augias ahırları yerleştirilmiş. Oralarda Amerikalı fahişeler kendilerini o kadar göstermişler ki, Doğu'da 'Amerikalı kız' fahişelikle eş anlamlı anılır olmuş. Bay Reynolds hemşehrilerine Çin'deki Amerikalıların konsolosluk temsilcilerinin koruması altında bulunduğunu söylerken, Amerika'daki Çinlilerin böyle bir güvencesi yok. Pasifik sahilindeki Çinlilerle Japonların tahammül ettikleri acımasız ve barbarca zulmü bilen herkes Bay Reynolds'la hemfikir olacaktır.

Yukarıdaki gerçekler ışığında, Avrupa'yı, Amerika'ya bütün toplumsal hastalıkları getiren bataklık gibi göstermek saçma olacaktır. Aynen Yahudilerin avlanmayı bekleyen en kalabalık gönüllüler oluşturdukları mitine inanmak kadar saçmadır bu düşünce. Şundan eminim ki hiç kimse beni milliyetçi eğilimler göstermekle itham edemez. İftiharla söylerim ki, başka önyargılardan uzak durduğum kadar milliyetçilikten de fersah fersah ötedeyim. Eğer ben Yahudi fahişelerin ihraç edildiği yargısına içerliyorsam, bunun sebebi, Musevi sempatizanlığı değil, bu insanların hayatlarında katlanmak zorunda kaldıkları koşullardır. Hiç kimse, Yahudi kızlarının onları bağlayan bir ilişki olmadıkça yabancı topraklara göç edebileceklerini iddia edemez. Yahudi kızları macera meraklısı değildirler. Son yıllara değin asla evlerini terk etmemişler, hatta akraba ziyareti dışında yan köye veya kasabaya bile geçmemişlerdir. Şimdi Yahudi kızlarının kal-

kıp da yabancıların sözlerine ve vaatlerine kanarak binlerce mil öteye, yabancı ülkelere gittikleri iddiasına prim vermek mümkün müdür? Gelen gemilere gidip bir bakın ve bu kızların ne aileleri ne de erkek kardeşleri ve halalarıyla geldiklerini kendiniz görün. Elbette istisnalar olabilir, ama birçok Yahudi genç kızın fahişelik amacıyla ya da başka bir sebeple başka ülkelere gönderildiğini saptamamak için Yahudi psikolojisinden tamamen bihaber olmak gerekir.

Camdan kalelerine çekilenler, oradan bakıp başkalarına taş atmakla hata ediyorlar, oysa camdan kaleler de incedir ve kolay kırılır.

Fahişelikteki artışın iddia edilen ithalata, kadet sistemindeki büyümeye veya benzeri sebeplere dayandırılma çabası son derece üstünkörüdür. Biraz evvel öncesine atıfta bulundum. Kadet sistemin gelince, ne kadar tiksindirici olursa olsun, kadet sisteminin aslında modern fahişeliğin bir evresi olduğu gerçeğini yok sayamayız. Bu evre, toplumsal kötülüğe karşı münferit haçlı seferinden sonrasında baskı ve rüşvetle pekişen bir evredir.

Pezevenk, kuşkusuz insan ailesinin zavallı numunesidir; fakat pezevenk, sokak kadınının cebinden son kuruşunu alıp onu karakola tıkan polisten ne derecede daha adidir? Neden kadet sistemi, kurbanlarının alınterleri üzerinde yağ bağlayıp onları sokaklara iten dükkân ve fabrika sahiplerinden daha suçludur ve toplum adına baş belasıdır? Kadeti savunmuyorum, ama ortada toplumsal adaletsizliğin gerçek failleri saygınlıkları ve dokunulmazlığının keyfini sürerken, onun neden merhametsizce avlandığını anlayamıyorum. Fahişeyi yaratanın kadet olmadığını hatırlamamız iyi olur. Hem kadeti hem de fahişeliği yaratan, bizim yapmacıklığımız ve riyakârlığımızdır.

1894'e kadar Amerika'da pezevenklik pek bilinmiyordu. Daha sonra, birden erdem salgınına tutulduk. Ahlâksızlık ortadan kaldırılacak, ülke boydan boya mikroplardan arındırılacaktı. Toplumsal kanser gözden kaybedildi, fakat vücudun derinliklerine itildi. Genelev sahipleri ve aynı şekilde onların talihsiz kurbanları, polisin şefkatli kollarına teslim edildiler. Bunu da doğal olarak astronomik rüşvetler ve hapishane takip etti.

Nispeten korundukları genelevlerde belli bir parasal değere sahip kızlar, aniden kendilerini sokakta buldular, rüşvet düşkünü polisin merhametine kaldılar. Çaresiz, korunmaya muhtaç ve bağlılığa muhtaç bu kızlar, haliyle kendileri tüketim ruhunun sonucu olan cadetler için kolay bir av oluyorlardı. Bu yüzden, kadet sistemi polis zulmünün, rüşvetin ve fahişelik baskılarının doğal bir sonucudur. Bu toplumsal kötülüğün modern evresini, ikincisinin sebepleriyle karıştırmak düpedüz ahmaklıktır.

Baskı ve barbarca kanunlar, ancak hayatı zorlaştırmaya, daha sonra da bu yok saymanın talihsiz kurbanları için aşağılamaya hizmet ederler.

İkincisi, fahişeye insanca davranmayı suç sayan ve bir fahişeyi barındırmayı 5 yıl hapisle ya da 10 bin dolar parayla cezalandıran kanunla en yüksek ifadesine ulaştı. Bu tutum sadece toplumsal bir etken olarak fahişeliğin gerçek sebeplerini anlamaktaki korkunç eksikliği gösterir; aynen Scarlet Letter* günlerinin Püriten ruhunu iftiharla göstermek gibi.

Bu konuda, fahişelikle başa çıkmakta yasal yöntemlerin faydasızlığına işaret etmeyen tek bir modern yazar yoktur.

*) Kızıl damga; on yedinci yüzyılda ahlâki düşkünlük ithamıyla bazı kadınlara kilise tarafından, aynı sığır sürülerinin ayırt edilmesinde kullanılan damga gibi kızıl bir harf dağlamak suretiyle bedenlerinin görünecek bir yerine uygulanırdı. (ç.n.)

Aynı şekilde Dr. Blaschko da, hükümetin baskısının ve ahlâki haçlı seferleri düzenlenmesinin, musibeti gizli kanallara itmekten, toplum adına var olan 'tehlike'nin büyümesinden başka bir sonuç vermediğini saptamaktadır. Fahişelik konusuna en kapsamlı biçimde ve en insani bakış açısıyla eğilmiş olan Havelock Ellis, hayat şartları kötüleştikçe fahişeliğin de en adi yollarla arttığını zengin verilerle ve bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Nitekim Ellis, başka gözlemlerinin yanı sıra şu sonuca varmıştır: "Fransa'da 1560'da IX. Charles, bir kararnameyle genelevlerini kaldırmış fakat bu tedbir fahişelerin sayısını arttırmaktan başka sonuç vermemiştir, dahası yeni randevuevleri açılmış ve durum iyice tehlikeli bir hal almıştır. Bu tür bütün yasal tedbirlere rağmen, *ya da bu sebeple,* fahişeliğin bu kadar göze battığı başka bir ülke yoktur."*

Fahişeliğin yasal ve ahlâki avcılığından kurtulmuş eğitimli bir kamuoyunun kendisi, mevcut durumu ıslah etmeye katkıda bulunur. Modern hayatın bir etkeni olan kötülüğe gözlerini kapatıp sırtını dönmek, yalnızca olayları körüklemeye yarar. Biz, 'ehveni şer' diyen saçma mefhumlarımızın üzerine çıkmalı ve fahişeliğin toplumsal koşulların ürünü olduğunu kabul etmeyi öğrenmeliyiz. Böyle bir farkındalık, riyakârlığı ortadan kaldıracak, daha geniş bir anlayışı ve daha insani davranışı temin edecektir. Fuhuşun tamamen yok edilmesi, ancak sanayi köleliğinin yok edilmesiyle birlikte, ahlâki olanlar başta olmak üzere genelgeçer değerlerin değişmesiyle mümkündür.

*) *Sex and Society.*

ANARŞİ VE CİNSİYET SORUNU*

Solgun ve çelimsiz zengin çocuklarının, kuvvetleri ve kasları karşısında hayranlık duyduğu işçi sınıfı erkekleri, emeklerinin karşılığı ancak açlık kurdunu kapılarından uzak tutmaya yeterken, yalnızca onlara sabahtan akşama dek kölelik yapacak ve ellerinden gelen bütün çabayla harcamalarını düşük tutmalarını sağlayacak bir eş veya bakıcıya sahip olmak amacıyla evlenirler.

Kadının sinirleri, kocasının acınası ücretinin ikisinin de hayatını idame ettirmesini sağlamak için devamlı çabalamaktan o kadar gerilir ki, giderek asabileşir ve yazık ki kısa zamanda umut ve planlarının kül olup uçtuğu, evliliklerinin gerçekten de başarısız olduğu sonucuna varacak olan sahibi ve efendisinin sevgi talebini artık karşılayamaz.

*) "Anarchy and the Sex Question", *The Alarm*, 27 Eylül 1896.

ZİNCİRLER GİDEREK AĞIRLAŞIR

Harcamalar azalmak yerine çoğaldıkça, evliliğinde sahip olduğu azıcık kuvveti de yitiren kadın, benzer şekilde kendini ihanete uğramış hisseder; devamlı açlık sıkıntısı ve korkusu yüzünden, evlenmesinin üzerinden çok geçmeden güzelliğini de tüketir. Evli kadın bu süreçte giderek ümitsizleşir, ev işlerini ihmal etmeye başlar; kendisiyle kocası arasında, onlara hayatlarındaki kederi ve yoksulluğu göğüsleme kuvveti verecek hiçbir sevgi ve sempati bağı da olmadığından, birbirlerine daha da sıkıca kenetlenmek yerine daha fazla yabancılaşırlar ve birbirlerinin hatalarına karşı giderek daha tahammülsüz olurlar.

Akşamları milyonerlerin yaptığı gibi kulübe gidemeyen erkek, bulabildiği tek çare olarak meyhanenin yolunu tutar, kederini bira veya viski bardaklarında boğmaya çalışır. Karısı tarafından ihmal edilişini, bir sevgilinin kollarında unutmaya çalışamayacak kadar onurlu, herhangi bir meşru eğlence ve uğraştan faydalanmak için de fazlasıyla yoksul olan erkeğin kederinin talihsiz ortağı kadınsa, ev diye adlandırdığı, sefil ve derme çatma kulübenin içine sıkışıp kalır ve kendini bu zavallı adamın eşi kılan kadere ve ahmaklığa lanet okuyup durur.

Yine de birbirlerinden ayrılmalarının hiçbir yolu yoktur.

BU YÜKÜ TAŞIMAK ZORUNDADIRLAR

Kanun'un ve Kilise'nin boyunlarına vurdukları zincir ne kadar canlarını yakarsa yaksın, bu iki kişi kendileri istemedikçe o zincir kırılamaz.

Yasanın onlara özgürlük bahşedecek kadar merhametli olması için, özel hayatlarının bütün detayları gözler önüne serilmelidir. Kadın, kamuoyunda ayıplanır ve bütün hayatı

alt üst olur. Bu utancın korkusuyla, kendisini ve pek çok kız kardeşini ezen insafsız sisteme karşı tek bir protestoya dahi girişmeksizin, evlilik hayatının ağır yüküne katlanmak zorunda kalır.

Zengin kadın, skandaldan sakınmak için bu duruma boyun eğer; fakir kadınsa, çocukları uğruna ve herkes karşısında rezil olma korkusuyla. İkisinin de hayatları, ikiyüzlülüğün ve yalanın uzun süreye yayılmış devamıdır.

Cinselliğini satan bir kadın, onu satın alan adamları terk etme özgürlüğüne her zaman sahipken; 'namuslu eş', kendi canını yakan birlikten -evlilikten- ne yapsa kendisini kurtaramaz.

Kilise ya da toplum öyle kabul etsin etmesin, aşkla kutsanmamış, doğal olmayan bütün birlikler fuhuştur. Böylesi birliklerin toplumun ahlâkı ve sağlığını azaltmaktan başka etkisi olamaz.

SUÇLU SİSTEMDİR

Kadınları, kadınlıkları ve bağımsızlıklarını en yüksek fiyat teklif eden alıcıya satmaya zorlayan sistem, az sayıdaki kişiye başka insanlar (aynı toplumun üyeleri olan kişiler) tarafından üretilen, müreffeh yaşama hakkı sunan sistemin bir dalıdır. Toplumun yüzde doksan dokuzu, emeklerinin meyveleri, refahın satın alabileceği her türlü lüksün içinde yüzen bir avuç aylak vampir tarafından emilirken, ruhları ve bedenlerini tamamen tüketmeyecek kadar bir kazanç sağlayabilmek için sabahtan akşama dek güç koşullarda çalışmak ve kölelik yapmak zorundadırlar.

Bir anlığına, yirminci yüzyılda egemen olan toplumsal sistemin şu iki resmine bakın.

Pahalı döşemeleriyle, fakir erkek ve kadınların rahat koşullarda yaşamasını sağlayabilecek o muhteşem saraylarıyla refah sahiplerinin evlerine bir bakın. Refah içindeki insanların oğulları ve kızlarının akşam partilerine bir bakın; tek bir yemeği bile suyla kuru ekmeğe talim eden, açlık içindeki yüzlercesini doyurabilecek olan bütün bu partilerin lüks içinde yüzmek olduğu belli değil mi? Yine, günlerini, kendi kendilerini tatmin etmeye yarayan yeni uğraşlar; tiyatrolar, balolar, konserler, yatçılık, süs ve gösteriş ile sefahat için delicesine bir koşuşturmayla dünyanın bir yerinden başka bir yerine gitmek gibi şeyler icat etmekle geçiren o moda düşkünlerine bir bakın.

ÖTEKİ RESİM

Bir de, hiç kimsenin sevgi dolu bir tek sözcük ve şefkat dolu bir ilgi sarf etmediği çocukları çıplak ve aç halde sokaklarda koşuşturan, cehalet ve hurafelerle büyüyen, doğdukları güne lanet yağdıran; asla bir parça temiz hava soluyamadıkları karanlık, rutubetli bodrumlarda, sürü gibi toplanmış, yırtık pırtık elbiseler giyinen, sefaletin bütün yükünü beşikten mezara dek sırtlarında taşıyanlara bir bakın.

Siz ahlâkçılar, siz hayırseverler, bu iki resmin ürkütücü karşıtlığına bir bakın ve bana bunun suçlusunun kim olduğunu söyleyin! Yasal yollarla veya başka şekillerde fahişelik yapmaya itilenler mi, yoksa kurbanlarını böylesi bir ahlâki çürümeye sürükleyenler mi?

Sebep fahişelikte değil, toplumun kendisindedir; özel mülkiyetin eşitsizliğine dayanan sistemde, Devlet ve Kilise'dedir. Suçsuz kadınların ve çaresiz çocukların soyulmasını, katledilmesini ve onlara şiddet uygulanmasını yasallaştıran bu sistemdedir.

KÖTÜLÜĞÜN TEDAVİSİ

Bu canavar yok edilmedikçe bütün kamu dairelerinde ve zenginlerin evlerinde olduğu gibi, keza yoksulların sefil barakalarında da var olan bu hastalıktan kurtulamayız. İnsanoğlu kendi kuvveti ve yeteneklerinin bilincine varmalıdır; insanların daha iyi ve onurlu bir yeni hayat başlatmak için özgürleşmeleri zorunludur.

Fahişelik, saygıdeğer Dr. Parkhurst ve öteki reformcuların kullandıkları araçlarla önlenemez. Fahişelik, kendisini besleyen sistem var oldukça sürecektir.

Bütün reformcular, çabalarını her türlü suçun atası olan sistemi yıkmak için mücadele edenlerin gayretleriyle birleştirdiklerinde ve tam bir eşitliğe dayanan bir sistem, her üyesine -erkeğe, kadına ve çocuğa- emeklerinin ürününün tam karşılığını veren, doğanın hediyelerinden faydalanmakta ve en geniş bilgiye erişmekte tamamen eşit haklar sunan bir sistem inşa ettiklerinde, kadınlar kendilerini geçindirebilecek ve bağımsız olacaklardır. Böylesi koşullarda erkek artık sağlıksız, doğal olmayan tutkular ve kötü huylar taşımazken, kadının sağlığı da artık bitip tükenmeyen zorlu çalışma ve kölelikle ezilmeyecek, erkeğin kurbanı olmayacaktır.

BİR ANARŞİSTİN HAYALİ

Böyle bir toplumda her insan, evlilik bağına adımını, fiziki kuvveti ve karşısındakine duyacağı ahlâki güvenle atacaktır. Böyle bir sistemde herkes ötekini sevecek ve saygı gösterecektir. Bu insanlar sadece kendi refahlarını değil, aynı zamanda kendi mutlulukları ve insanlığın evrensel mutluluğunu arzu edeceklerdir.

Bu tip bir birliğin ürünü olan çocuklar da zihinsel ve bedensel bakımdan güçlü ve sağlıklı olacaklardır; ebe-

veynlerini onurlandıracak ve saygı göstereceklerdir; bunu görevleri olduğu için değil, ebeveynleri bunu hak ettiği için yapacaklardır. Bu çocuklar bütün bir topluluk tarafından eğitilecek ve bakılacaklardır, kendi isteklerinin peşinden gitmekte serbest olacaklardır; onlara dalkavukluğu ve kendi arkadaşlarını, toplum üyelerini soyma sanatını öğretmenin gereği kalmayacaktır. Bu çocukların hayattaki amacı, kardeşleri üzerinde iktidar kurmak değil, topluluğun her üyesinin saygı ve takdirini kazanmak olacaktır.

ANARŞİST BOŞANMA

Erkek ile kadın, kurdukları birliğin kendileri adına tatminkâr ve hoş olmadığı ortaya çıkarsa, sessizce ve arkadaşça ayrılacaklar ve sevimsiz bir birliği devam ettirerek evlilik ilişkisinin pek çok yönünü bayağılaştırmayacaklardır.

Günün reformistleri eğer, kurbanlara eziyet etmek yerine, çabalarını, asıl sebebi ortadan kaldırmak üzere birleştirirlerse fahişelik artık insanlığın yüz karası olmayacaktır.

Bir sınıfı baskı altına alarak ötekini korumak, ahmaklıktan daha kötü bir şeydir. Bu bir suçtur. Siz ahlâk sahibi erkek ve kadınlar, başlarınızı öte tarafa çevirmeyin.

Önyargılarınızın sizi etkilemesine izin vermeyin; sorunlara önyargısız bir açıdan bakın.

Kuvvetinizi heba etmek yerine el ele verin ve bu bozuk, hastalıklı sistemin yıkılmasına katkıda bulunun.

Eğer evlilik hayatı onurunuzu ve kendinize saygınızı çalmadıysa, eğer çocuklarım dediğiniz o insanları kalpten seviyorsanız, onlar adına olduğu kadar kendi adınıza da kurtuluşu hedeflemeli ve özgürlüğü kurmalısınız. Evlilik kurumunun kötülükleri o takdirde, ancak böyle bir dünya gerçekleşince son bulacaktır.

KADININ ÖZGÜRLEŞME TRAJEDİSİ*

Bir kabulle başlıyorum; ekonomik ve siyasal teoriler ne olursa olsun, insan soyu arasındaki bir sürü temel farklılığa, sınıf ve ırk ayrımına, kadın ve erkek hakları arasına çizilmiş yapay sınırlara bakmaksızın, diyorum ki bu farklılıklar mükemmel bir bütünde birleşebilir.

Bunu söylerken bir barış anlaşması öneriyor değilim. Bütün hayatımıza hükmeden karşıt ve çatışan çıkarların doğurduğu genel toplumsal uzlaşmazlık, ekonomik eşitlik ve adalet ilkelerine dayanan toplumsal hayatımızın yeniden örgütlenmesi somutlaştığında dağılıp parçalara ayrılacaktır.

*) "The Tragedy of Woman's Emancipation", *Anarchism and Other Essays*, 2. baskı içinde, 1911.

Cinsler ve bireyler arası uyum ve barışın sağlanması, ne insanların yüzeysel olarak eşitlenmesini ne de insanların özelliklerine göre ayrılmalarını gerektirir. Bugün yüz yüze olduğumuz ve yakın gelecekte çözülecek mesele, bir insanın hem başka insanlarla birlikte olduğunu derinden hissedip hem de bireyin bütün karakter özelliklerini benliğinde barındırması, hem kendisi olup hem başkalarıyla birlik olabilmesidir. Bana öyle geliyor ki bu, kitle ile bireyin, gerçek demokrat ile gerçek bireyin, erkek ile kadının temel bir uzlaşmazlık ve karşıtlık olmaksızın buluşabileceği zemindir. Bu yüzden şiarımız, birbirini bağışlamak değil, birbirini anlamak olmalıdır. Madame de Stael'in çok aktarılan "Anlamak, bağışlamaktır" sözü beni hiç cezbetmemiştir. Bunda şöyle bir itiraf kokusu vardır; birinin arkadaşını bağışlamak, riyakârca üstünlük taslama fikrini taşır. Birinin varlığını anlamaksa, kâfidir. Bu kabul, kadının özgürleşmesi ve bu özgürleşmenin bütün cinsiyetlere etkisi hakkındaki görüşlerimi kısmen yansıtıyor.

Özgürleşme, kadının en hakiki anlamıyla insan olmasını mümkün kılmalıdır. Özgürleşmeyle, kadının içinde şiddetle arzuladığı iddia ve eylem, ifadesini bulacaktır; bütün yapay sınırlar yıkılacak, özgürlüğe giden yol asırların köleliği ve teslimiyetinden arınacaktır.

Bu, kadının özgürlük hareketinin esas hedefi olmuştu. Ancak bugüne değin kazanımlar kadını tecrit etmiş, kendisi için esas olan mutluluk pınarından mahrum bırakmıştı. Dışarıdan sağlanan özgürleştirmeler modern kadını sadece yapay bir canlıya çevirmişti; bu imkânlar Fransız arabesk bahçe düzenlemelerindeki piramit, çember ve taç biçimli ağaçları hatırlatıyor insana; burada kadının iç dünyasının haricinde türlü şekillerle karşı karşıyayız. Dişi cinsinden

üretilmiş bu tür yapay bitkilerin binlercesine, özellikle de sözde entelektüel yaşantımız içinde rastlamak mümkün.

Kadına özgürlük ve eşitlik! O günlerin asil ve cesur ruhları tarafından ilk haykırıldıklarında bu sloganlar ne büyük umutlar ve özlemler uyandırmışlardı. Güneş bütün görkemiyle yükselerek ışığını yeni bir dünyaya saçıyordu. Bu dünyada kadın, kendi kaderini yönlendirmekte özgür olacaktı –önyargı ve cehalet dünyasına karşı her şeyi göze almış öncü kadınlar ve erkeklerden oluşan muhteşem kalabalığın bitmeyen gücünü, büyük coşkusunu, heyecanını, cesaretini, yiğitliğini, azmini gerektiren ve bütün bunlara değecek bir amaç.

Benim umudum da bu amaca doğru, ancak bugün yorumlanıp uygulandığı şekliyle kadın özgürüğünün büyük hedefe ulaşmayı başaramadığında ısrar ediyorum. Şimdi kadın gerçekten özgür olmayı arzuluyorsa, önce kendini azad edilmekten kurtarma gerekliliğiyle yüz yüzedir. Bu, kulağa bir kısır döngü gibi gelse de, aslında gerçeğin tâ kendisidir.

Kadın, özgürleşme adına ne kazanmıştır? Birkaç eyalette eşit oy hakkı. Birkaç iyi niyetli savunucunun öngördükleri gibi, bu hak siyaseti temizleyip arındırmış mıdır? Kesinlikle hayır. Sırası gelmişken belirtelim, okul çocuğuna öğretir gibi tembihte bulunmaktan vazgeçip siyasetin yozlaşması hakkında dobra dobra konuşmanın tam zamanıdır şimdi. Siyasal çürümenin, ahlâkla ya da siyasal figürlerin ahlâki gevşekliğiyle bir alakası yoktur. Bunun sebebi her şeyden önce, tamamen maddidir. Siyaset, iş ve endüstri dünyasındaki zihniyeti yansıtır; onların şöyle şiarları vardır: "almak vermekten daha kutsaldır", "ucuza al, pahalıya sat", "dinsizin hakkından imansız gelir." Kadının oy hakkı olduğunda bile siyaseti arındıracağına dair en ufak bir umut yoktur.

Özgürleşme, kadına erkekle ekonomik eşitlik kazandırmıştır. Artık, kadın kendi mesleğini ve işini seçebiliyor; fakat geçmişteki ve bugünkü fiziksel eğitiminin ona erkekle yarışacak donanımı sağlamadığını da hemen belirtmek gerekir. Kadın her zaman piyasa değerine ulaşabilmek uğruna bütün enerjisini harcamaya, canlılığını tüketmeye ve sinirlerini yıpratmaya zorlanıyor. Bu kadınların içlerinden pek azı başarılı olabilmiştir; kadın öğretmenler, kadın doktorlar, kadın avukatlar, kadın mimarlar ve kadın mühendisler, erkek meslektaşlarıyla ne aynı derecede itimat görürler ne de çabaları için aynı karşılığı alırlar. Ayartıcı eşitliğe ulaşanlarsa, bunun bedelini fiziksel ve psikolojik sağlıklarından ödün vererek ödemektedirler. Çalışan kızların ve kadınların büyük çoğunluğuna bakarsak, evin darlığı ve özgürlükten yoksunluğunu, fabrikanın, dükkânın, konfeksiyonun ya da büronun darlığı ve özgürlükten yoksunluğuyla değiştirmekle ne kadar bağımsızlık sağlanmıştır? Buna ek olarak, çoğu kadının sırtına, bütün bir günün zorlu çalışmasının ardından hiç de 'evim, evim, güzel evim' dedikleri türden sıcak, derli toplu ve davetkâr olmayan bir eve bakmanın yükü eklenmiştir. Ne muhteşem bağımsızlık!

Yüzlerce kızın, tezgâhın arkasında, dikiş makinesinin ya da daktilosunun başında, 'bağımsızlık'tan usanmış ve bunalmış halde gelecek ilk evlilik teklifini büyük bir hevesle beklediğine hiç şüphe yok. Onlar da en az, aile baskısından kurtulmaya can atan orta sınıftan kızlar kadar evliliğe hazırdırlar. Asgari kazanç sağlayan bu sözümona bağımsızlık, ne uğruna feda olunacak kadar ideal, ne de göz kamaştıracak kadar cezbedicidir. Methiyeler düzdüğümüz bağımsızlık, hepsinden öte, kadının doğasını, onun sevme ve annelik içgüdülerini ağır ağır köreltip boğan bir süreçtir.

Fakat her şeye rağmen, işçi kızın duruşu, hayatın daha kültürlü mesleklerindeki talihli görünen kız kardeşinden daha doğal ve daha insanîdir. Öğretmen, hekim, avukat, mühendis, vb. gibi mesleklere sahip olan kadınlar, içten içe yalnız ve hastayken bile ağırbaşlı, düzgün ve dimdik görünmek zorundadırlar.

Kadının bağımsızlığı ve özgürleşmesine dair mevcut anlayışların sığlığı; sosyal dengi olmayan bir erkeğe âşık olma korkusu; aşkın, özgürlüğü ve bağımsızlığı ellerinden çalacağı endişesi; aşk ya da annelik hazzının mesleğinde tecrübe kazanmasına engel olacağından duyduğu dehşet; bunların hepsi özgürleşmiş modern kadını, kendi ruhunun duygularının farkına varamayan, acıyı ve neşeyi doya doya yaşayamayan saplantılı bir rahibe yapıyor.

Yandaşları ve temsilcilerinin çoğunluğunun anladığı anlamda özgürleşme, gerçek kadının, sevgilinin, annenin, özgürlüğün derin coşkusunu içine alan sınırsız neşe ve esrikliğe izin vermeyecek kadar dar kapsamlıdır.

Geçimini kendi sağlayan veya ekonomik bakımdan özgür olan kadının trajik kaderi de, çok fazla değil, pek az deneyimden ibarettir. Doğrudur, bu kadın, dünyanın ve insan doğasının bilgi birikiminde önceki nesillerdeki kız kardeşlerini geride bırakmıştır; fakat bundan dolayı da insan ruhunu tek başına canlandıran ve bunsuz kadınların pek çoğunun makineleşeceği hayatın taze özünün eksikliğini derinden hissediyor.

İşlerin bu duruma geleceğini, ahlâk alanında hâlâ erkek egemenliğinin çürüyen -yine de işe yarayan- kalıntılarını fark edenler öngörmüşlerdi. Daha önemlisi, özgürleştirilen kadınların önemli bir bölümü bu kalıntılar olmadan yaşayabilmekten acizdir. Mevcut kurumların yıkılıp yerine da-

ha gelişmiş ve mükemmel kurumların yerleştirilmesini amaçlayan her hareketin yandaşları vardır. Bunlar aşırı radikal teorileri desteklerler. Bununla beraber, bunlar gündelik hayatlarında kültürsüz, saygınlığı oynayan ve rakipleri onların haklarında iyi düşünsün diye yaygara koparan taraftarlardır. Mülkiyet hırsızlıktır deyip de birinden bir avuç iğne kadar alacağı olsa küplere binen sosyalistlere, hatta anarşistlere bile rastlanmaktadır.

Aynı kültürsüzlüğe, kadının özgürleşmesi hareketi içinde de rastlanır. Gerici gazeteciler ve ruhsuz literatür, özgürleşmiş kadını, iyi vatandaşın saçlarını tarayan ve onun arkasında ayakta duran silik eşi olarak göstermiştir. Kadın hakları hareketinin her üyesi, birer ahlâkı hiçe sayan George Sand figürüyle resmedilmiştir. Bu kadını hiçbir şey korkutamazdı. Bu kadınnın, kadın ile erkek arasındaki ideal ilişki biçimine hiç saygısı yoktu. Kısacası, bu kadın, özgürleşme, topluma, dine ve ahlâka aldırmadan pervasızca günahın ve ihtirasın tarafını tutar. Kadın hakları savunucuları, bu tahrifata çok öfkelendiler ve mizahtan hiç nasiplerini almadıklarından bütün enerjilerini orada resmedildikleri kadar kötü değil, aslında bunun tam tersi olduklarını kanıtlamak için yırtındılar. Pek tabii, erkeğin kölesi olarak kaldığı sürece kadının iyi ve saf olması mümkün değildi, fakat bağımsız ve özgür olduğunda ne kadar da iyi olabileceğini ve toplum kurumları içerisinde nasıl da arındırıcı etkilerde bulunabileceğini fiilen kanıtlayacaktı. Kadın hakları hareketinin pek çok zinciri kırmış olduğu doğrudur, ancak yeni zincirler ekleyerek. Hakiki özgürleşmenin büyük hareketi, özgürlüğün gözünün içine bakabilmiş kadınlara henüz kavuşamadı. Onların dar püriten görüşleri, erkeği, rahatsız edici baş belaları olarak duygusal hayatlarından sür-

müştür. Erkek, hiçbir şekilde hoş görülemezdi; bir tek, babasız çocuk dünyaya gelemeyeceğinden ancak baba olması halinde hoş görülebilirdi. Neyse ki, en katı püritenler bile asla annelik içgüdüsünün karşısında durabilecek kadar güçlü değiller. Oysa kadının özgürlüğü erkeğinkiyle yakından ilişkilidir, sözümona özgürleşmiş kız kardeşlerimizin pek çoğu, özgürlük içerisinde doğan bir çocuğun yine kadının olduğu kadar erkeğin de vereceği sevgi ve bağlılığa ihtiyaç duyduğu gerçeğini gözden kaçırmaktadırlar. Maalesef, insan ilişkilerine bu dar görüşlü bakış, modern kadının ve erkeğin hayatında büyük bir trajediye yol açmaktadır.

Yaklaşık on beş yıl kadar önce Norveç'li Laura Marholm *Kadın, Karakter Tahlili* adında bir eser ortaya koydu. Kadının özgürleşmesiyle ilgili izlenimlerdeki boşluk ve dar görüşlülüğe, bunun kadının iç dünyasına etkisine dikkat çeken ilk isimlerden biri olan Laura Marholm, bu eserinde, uluslararası üne sahip pek çok yetenekli kadının (dahi Eleanora Duse, büyük matematikçi ve yazar Sanja Kovalevskaja, çok genç yaşta ölen sanatçı ve şair ruhlu Marie Bashkirzeff) talihsizliğinden söz eder. Sıra dışı düşünceye sahip bu kadınların hayatlarının her çizgisinde, dolu dolu ve tamamlanmış güzel bir hayata duyulan bastırılmış arzuyla, bunun eksikliği sonucunda hüküm süren huzursuz bir yalnızlık seçiliyor. Bu mükemmel psikolojik taslaklarda Laura Marholm, kadının zihni gelişimi ne kadar artarsa, kendisini yalnızca karşı cins olarak değil, aynı zamanda karakterinden ödün vermeyecek birey, insan, arkadaş, yoldaş ve güçlü bir kişilik sayacak uygun bir eşle karşılaşma ihtimalinin o kadar azaldığından bahsediyor.

Kendine yetebilen ortalama bir erkek, kadına yönelik üstünlük taslayan amirane tavırlarıyla *Karakter Tahlili*'nde

betimlenen kadın için katlanılması imkânsız bir figürdür. Aynı şekilde, kadında zihniyetiyle zekâsından başka bir şey görmeyen ve onun dişi doğasını uyandırmayı başaramayan erkek de katlanılması imkânsızlar sınıfına girer.

Parlak zekâ ve güzel ruh, genellikle derin ve zarif bir kişiliğin gerekli nitelikleri olarak kabul edilir. Modern kadında bu nitelikler, kadının varlık iddiasını tamamlamasına engel teşkil eder. Yüz yılı aşkın bir süredir, İncil'deki 'ölüm bizi ayırana kadar' sözündeki eski evlilik bağı, erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetine, kadının, erkeğin emir ve arzularına tam teslimiyetine, erkeğin adı ve kazancına mutlak bağımlılığına dayanan bir kurum olarak görülmüştür. Zamanla ve tekrar kesin olarak kanıtlanmıştır ki, eski evlilik bağı, kadının işlevini, erkeğin hizmetçisi ve onun çocuklarını doğuran kişi olmakla sınırlamıştır. Yine de birçok özgürleşmiş kadın, doğasına zarar veren dayanılmaz ahlâki ve toplumsal önyargı zincirleriyle prangalanmış olduğu bir şekilde 'evlenmemiş olarak' yaşamak yerine, bütün noksanlıklarına rağmen evliliği tercih ediyor.

Birçok ileri kadının bu tutarsızlığının sebebi, özgürleşmenin gerçek anlamını hiç anlayamamış olmalarıyla açıklanabilir. Onlar, dış tiranlardan bağımsızlaşırlarsa esas meselenin hallolacağını düşündüler; oysa ahlâki ve toplumsal âdetler gibi hayata ve gelişmeye daha da zararlı iç tiranlar, kendi başlarına ve bütün güçleriyle oldukları gibi kaldılar. Kadın özgürleşmesinin en faal savunucuları, kafalarında ve kalplerinde gayet iyi idare ediyorlar; tıpkı büyükannelerimiz gibi.

Bu iç tiranlık, ya kamuoyu şeklinde ya da 'annem, ağabeyim, babam, halam, Bayan Grundy, Bay Comstock, patron, okul ne der' şeklinde olabilir. Bütün bu işgüzarlar,

ahlâk zabıtaları, insan ruhunun gardiyanları, onlar ne derler? Kadın bunlara, kendi ayakları üzerinde durarak, kendi sınırlanamaz özgürlüğünde direterek, kendi öz doğasına -hayatın en büyük nimeti olan bir erkeğe âşık olma dürtüsü, ya da en müthiş ayrıcalığı olan çocuk doğurma hakkı onu çağırdığında- kulak vererek, karşı koymayı öğreninceye dek kendisine özgürleşmiş diyemez. Acaba özgürleşmiş kadınlardan kaçı, göğüslerini zangır zangır titreten, duyulmayı, tatmin olmayı talep eden aşkın çağrısını teslim edecek kadar cesurdurlar?

Fransız yazar Jean Reibrach, *Yeni Güzellik* adlı romanında, ideal, güzel ve özgürleşmiş kadını tasvir etmeyi denemiştir. Bu ideal, genç bir hekim kızda somutlaştırılmıştır. Bu kız, bebeklerin nasıl besleneceğine dair çok akıllıca konuşmaktadır. Gayet naziktir, fakir annelere parasız ilaç vermektedir. Genç bir adamla sohbet etmekte, ona geleceğin sağlık koşullarını, yere serilen halılardan ve perdelerden kurtularak taş duvarlarla zeminin kullanılmasıyla ne kadar çok mikrobun yok edilebileceğini anlatmaktadır. Kız elbette gayet sade, düzgün ve genellikle siyah giyinmektedir. Genç adam ilk görüşmelerinde özgür alıbabının engin bilgisi karşısında donup kalmıştır; zamanla onu anlamayı öğrenir ve güzel bir günde artık onu sevdiğini fark eder. İkisi de gençtirler; kız nazik ve güzeldir, her zamanki gibi katı giyinse de bembeyaz yakalar ve manşetlerle görünüşünü yumuşatıyordur. Romanda, genç adamın kıza olan aşkını itiraf edeceği sanılsa da o delikanlı öyle romantik saçmalıklar sergileyebilecek biri değildir. Kızın saf güzelliği karşısında kızaran yüzü, şiirin ve aşkın coşkusunu saklıyordur. Genç adam doğasının sesini susturur ve kendisine münasip görüldüğü biçimde davranır. Kız da öyle, daima kesin, akılcı, edeplidir.

Korkarım birlikte olsalardı genç adamın ortaya çıkacak tablo karşısında ölümcül biçimde donup kalma riski doğardı. İtiraf etmeliyim ki, ben hayallerindeki taş duvarlar ve zemin kadar soğuk olan bu yeni güzelde hiçbir güzellik göremiyorum. Güzelliği doğrulukla ve edebi cetvelle ölçmektense, benim romantik çağların aşk şarkılarım, Don Juan'ım, Madame Venüs'üm, babasından zılgıt yiyeceğini, annesinin dırdırını dinleyeceğini ve komşuların ayıplamaları ve kınamalarıyla karşılaşacağını bile bile ayışığında pencerelerden merdivenlerle, iplerle kaçanlarım var. Eğer aşk, koşulsuz vermek ve almak değilse buna aşk denmez, öyle bir aşk ancak, artılarla eksileri dengelemeyi asla başaramayan bir işlem olur.

Günümüzün özgürleşmesindeki en büyük noksanlık, kadının ruhunda, hayat pınarından bir daha içmesine izin vermeyen bir boşluk doğuran yapay katılık ve kör saygınlıklardır. Bir keresinde, herkesin mutluluğu için canhıraş didinen eski usül anne ve ev sahibesi ile gerçek yeni kadın arasında, yeni kadınla sıradan özgür arkadaşıyla arasında daha derin bir ilişki olabileceğinden söz etmiştim. Özgürleşmenin saf ve basit şakirtleri beni kâfir ilan ettiler, neredeyse kazığa bağlayıp yakacaklardı. Onların kör coşkuları, benim eskiyle yeniyi karşılaştırmamdaki niyetimin sadece büyükannelerimizin damarlarında daha fazla kan dolaştığını, üniversiteler ve bürolar dolusu özgürleşmiş meslek kadınından çok daha fazla mizaca ve espriye ve kuşkusuz büyük ölçüde doğallığa, şefkate, basitliğe sahip olduklarını kanıtlamak olduğunu görmelerine izin vermiyor. Bu ne geçmişe duyulan bir özlem ne de kadını eskisi gibi mutfak ve bakım işlerine mahkûm etme arzusudur.

Kurtuluş, daha parlak ve berrak bir geleceğe doğru enerjik adımlar atmaktır. Bizim eski geleneklerle alışkanlıklar-

dan kaynaklanan engellerden kurtulmaya ihtiyacımız var. Kadının özgürleşmesi hareketi henüz bu yönde ilk adımı attı. Umalım ki bir sonraki adımı da attıracak gücü bir araya getirsin.

Oy hakkı, eşit sosyal haklar çok güzel talepler olabilir, ancak esas özgürleşme, ne oy sandıklarında ne de mahkemelerdedir. Özgürleşme, kadının ruhunda başlar. Tarih bize, her ezilen sınıfın özgürlüklerini efendilerinden kendi güçleriyle söküp aldıklarını gösteriyor. Kadının bundan ders çıkartması çok önemlidir ki, özgürlüğe ulaşma gücü ne kadar artarsa özgürlüğü de o kadar artacaktır. Aynı zamanda, kadın için daha önemli olan, iç dünyasındaki yenilenmeyle eski önyargıların, geleneklerin ve adetlerin ağırlığından sıyrılmaya başlamasıdır. Hayatın her alanında eşit hak talep etmek, haklı ve adildir, fakat hepsinden önce, en hayati olan hak, sevme ve sevilme hakkıdır. Kısmi özgürleşme gerçek ve tam özgürleşmeye dönüşecekse, sevilmek, sevgili ve anne, köle veya birine tabi olmakla eşanlamlı gören saçma tutumdan sıyrılmalıdır. Cinslerin ikiliği saçmalığı ya da kadın ile erkeğin birbirine düşman dünyaları temsil ettikleri fikri de def edilmelidir.

Küçüklük böler, genişlik birleştirir. Gelin, geniş ve büyük olalım. Üzerimize gelen önemsiz şeyler yüzünden hayati olanları gözden kaçırmayalım. Cinsler arasındaki ilişkide fethetme ve fethedilme kavramlarına yer yoktur; bir tek bir yüce şey vardır: İnsanın kendisini daha zengin, daha derin ve daha iyi bulması için sınırsız olarak vermesi vardır. Bu arzu tek başına boşluğu doldurabilir ve kadının özgürleşmesindeki trajediyi neşeye ve sınırsız eğlenceye dönüştürebilir.

ÇOĞUNLUKLARA KARŞI AZINLIKLAR*

Eğer yaşadığımız zamanın eğilimlerine dair bir özet yapacak olsaydım, 'nicelik' derdim. Çoğunluk, kitle ruhu, her yerde baskın ve bu durum 'nitelik'i yok ediyor. Bütün hayatımız, üretim, siyaset ve eğitim, niceliğe, sayılara dayanıyor. Bir zamanlar yaptığı işin niteliği ve zorluğundan gurur duyan işçinin yerini, beyinsiz, yetersiz ve isteksiz bir kişi aldı; şeylerin niceliklerine bakan, kendisine değer vermeyen ve genel olarak insanlığın geri kalanına kötülük etmeye hazır kişiler bunlar. Gerçekten de nicelik, hayatın rahatı ve huzurunu değil, yalnızca insanın yükünü arttırmıştır.

*) "Minorities versus Majorities", *Anarchism and Other Essays*, 2. baskı içinde, 1911.

Siyasette, nicelikten başka hiçbir şey geçerli değildir. Artışlarına rağmen prensipler, idealler, adalet ve haklar, sayılarca berbat bir şekilde kuşatılmıştır. Üstünlük çabası içerisinde, çeşitli siyasal partiler birbirlerini kandırmakta, yalan söylemekte, hile yapmakta ve birtakım entrikalarla dolandırmaktadırlar; sonuçta, başaran kişinin kitle tarafından kucaklanacağından çok emindirler. Tek tanrı budur: başarı. Hangi doğrultuda, hangi korkunç karakterle olursa olsun. Bu üzücü gerçeği kanıtlamak için çok derinlemesine bir araştırma yapmaya ihtiyacımız yok. Daha önce hiçbir zaman kötü yol -devletimizin tamamen korkunç olan bu yolu seçmesi- böylesine aleni bir şekilde sergilenmemişti; Amerikan toplumu hiçbir zaman siyasetin Yahuda doğasıyla böylesine karşı karşıya kalmamıştı; ki bu doğa, yıllardır bir iftira olarak nitelendiriliyor; kurumlarımızın başlıca dayanağı, insanların hakları ve özgürlüklerinin gerçek koruyucusu olmaya devam ediyor.

Partinin suçları, bir körün bile görebileceği kadar ortadayken, dalkavuklarını bir araya toplamak zorundadır; bu sayede üstünlüğü temin edilmiş olur. Ne var ki bu üstünlüğün kurbanları -ihanet edilmişler, aldatılmışlar ve mazlumlar- bu zafere karşı olmak yerine, onun safında durmaya karar vermişlerdir. Özgünlükten ve kendi ahlâkını oluşturmaktan yoksun olan bu çoğunluk, kendi kaderini her zaman başkalarının ellerine bırakmıştır. Sorumluluk alma yetisinden uzak bir şekilde, yıkıp yok etmeye doğru bile olsa liderlerini takip etmiştir. Dr. Stockman haklıydı: "Aramızda gerçeğin ve adaletin en büyük düşmanları, bir kütle halindeki çoğunluklardır, kahrolası kütle halindeki çoğunluklar." Hırsı ve inisiyatif kullanma yeteneği olmayan bu kitle, hiçbir şeyden yenilikten olduğu kadar nefret etmez.

Her zaman yenilikçiye, yeni gerçeğin öncüsüne karşı kızgın olmuş ve onu avlamaya çalışmıştır.

Çağımızın siyasetçileri -ki buna sosyalistler de dahildir- arasında sürekli tekrarlanan slogan, devrimizin zamanımızın bireyselciliğin ve azınlığın devri olduğudur. Oysa, yalnızca yüzeyin altındakini görmek istemeyenler bu şekilde kandırılabilir. Hiç kimse dünyanın refahını görmüyor mu? Bu durumun kralları onlar değil mi? Ne var ki onların başarısı bireyselliğe dayanmaz; atalete ve kitlelerin korkakça teslim olarak boyun eğdirilmesine temellendirilmiştir. Oysa kitleler artık tahakküm altına alınmak, yönlendirilmek ve baskı görmek istemiyorlar. Bireyselcilik ise, insanlık tarihinde hiçbir zaman kendini ifade etme şansını, kendini savunma fırsatını şimdiki kadar normal ve sağlıklı bir şekilde bulamamıştır.

Dürüstlük niyeti aşılanmış bir eğitmen, özgün fikirleri olan bir yazar ya da sanatçı, bağımsız bir bilimci, toplumsal değişimin vaatkâr olmayan öncüleri, her gün, geçen zamanla birlikte, öğrenme ve yaratıcılık yeteneklerini kaybetmiş olan kişilerce bir kenara itilmektedirler.

Ferrer tipi eğitmenlere hiçbir yerde hoşgörüyle bakılmıyor, diğer taraftan önceden hazmedilmiş yemeklerin diyetisyenleri *a la* Profesor Eliot ve Butler, varoluşçuluktan yoksun, taleplerin olmadığı bir çağın başarılı uygulayıcılarıdırlar. Yazında ve dramatik dünyada Humpry Ward'lar ve Clyde Fitches'ler, kitlelerin idolleri; ne yazık ki çok az kişi Emerson, Thoreau, Whitman, Ibsen, Yeats ya da Stephen Phillips'in dehasının farkında. Bu parlak insanlar çoğunluğun ufkundan çok uzakta, yalnız yıldızlar gibiler.

Yayıncılar, tiyatro müdürleri ve eleştirmenler yaratıcı sanatın doğasında var olan niteliği aramıyorlar, sadece sa-

natın iyi ciro getirip getirmediğini, insanların paletine uyup uymadığını soruyorlar. Bu palet de bir çöplük gibi; hiçbir zihinsel özümleme gerektirmeyen her şeyi barındırıyor içinde.

Sanatta da aynı üzücü gerçeklerle karşı karşıya kaldığımızı söylemeye bilmem gerek var mı? Birilerinin çıkıp parklarımızla köprülerimizin iğrençliği ve kabalığını, sanat endüstrisini eleştirmesi gerek. Çoğunluğun zevkleri bu korkunç sanatı hoşgörüyle karşılıyor. İçerikte yanlış ve uygulamada barbarca olan, Amerikan şehirlerini dolduran anıtların da gerçek sanatla hiçbir ilişkisi yok; sanki bir Michael Angelo totemi gibi. Ne var ki başarılı olabilen tek sanat türü de bu. Kabul gören bilgileri besleyen, özgün olmaya çalışan ve hayatta doğru şeyler yapmaya çabalayan gerçek sanatsal deha, anlaşılmayı bekleyerek ve kenarda köşede sürdürmekte varlığını. Kendi ömrü o günleri görmeye yetmese de de belki bir gün eserlerinin el üstünde tutulacağını umarak devam ediyor çalışmaya.

Ekonomik zorunluluklar gerekçe gösterilerek bugünün sanatçısının yaratıcı bir üretim içinde olamayacağı söyleniyor. Oysa ki bu, sanat adına bütün çağlarda rastlanan bir gerçekliktir. Micheal Angelo da en az bugünkü heykeltıraş ya da ressamlar kadar hamisine bağımlıydı; ama o zamanın sanat uzmanları, çıldırtıcı kalabalıktan çok uzaktaydılar. Ustalarının eserlerine katkıda bulunmaktan gurur duyuyorlardı.

Bugünün sanat hamilerininse tek bir kriterleri, tek bir değerleri var: dolar. Hiçbir mükemmel eserin niteliğiyle ilgilenmiyorlar, yalnızca ceplerindeki dolarların niceliği ilgilendiriyor onları. Mirabeu'nun *Les Affaires sont les Affaires* çalışmasının finansörleri, renklerdeki karmaşık düzenle-

melere işaret ederek şöyle diyorlar: "Ne kadar da mükemmel; bize tam 50 bin franka mal oldu." Aynı bizim sonradan görmelerimiz gibi. Onların muhteşem sanat keşifleri için ödenen inanılmaz meblağlar, zevklerini fakirleştiriyor.

Toplumda en affedilmez günah, düşüncenin bağımsızlığı. Simgesi demokrasi olan bir ülkede bağımsız düşünceden bu denli çıplak biçimde korkulması, çoğunluğun korkunç gücünün en önemli göstergelerinden.

Elli yıl önce Wendell Phillips şöyle demişti: "Gerçekten de demokratik eşitlikle yönetilen ülkemizde, kamuoyu yalnızca her şeyden üstün tutulmakla kalmaz, aynı zamanda her yerde ve her şeye kadirdir. Kamuoyunun tiranlığından kaçış yoktur; onun eli her yere uzanır. Dolayısıyla, elinize bir Eski Yunan meşalesi alır da onu yüz kişinin yüzüne tutarsanız, ortak kanıların ötesinde hayaller kurmamış tek bir Amerikalı bulamadığınız gibi, kişisel hedeflerinde, sosyal hayatında ya da işinde, çevresindekilerin fikirleri ve desteklerine muhtaç olmayan tek bir kişi de bulamazsınız. O yüzden, hepimiz, bireylerden oluşan bir kütlenin parçası olarak kalmak yerine, kendi düşüncelerimizi sakınmaksızın dile getirebilmeliyiz; aksi takdirde, başka ulusların yanında bizim de elde edebileceğimiz tek şey bir korkaklar yığını olmaktan öteye gitmeyecektir. Dolayısıyla, hepimizin başka insanlardan daha çok birbirimizden korkmasının sebeplerini de burada aramak gerekir." Açıkça görülmektedir ki, Wendell Phillips'in elli yıl önce anlattığından daha ileri bir noktada değiliz.

Bugün de kamuoyu, elli yıl önceki kadar her yerde hazır ve nazır bir tirandır; bugün de çoğunluk, bir ödlekler kitlesini temsil eder, kendi ruhuna ve akli sefaletine yaraşan o tiranı arar; nitekim bu arayış, Roosevelt gibi bir adamın tarihte benzeri pek görülmemiş yükselişini açıklıyor. Roose-

velt, avam psikolojisini en iyi örnekleyen insandır. Bir siyaset adamı, çoğunluğun ideallere ve dürüstlüğe ne kadar az önem verdiğini biliyor. Bir köpek gösterisi, bir ödüllü yarış, bir 'siyah'ın linç edilmesi, adi bir suçlunun etrafının sarılması, zengin bir kadının evlenmesi ya da eski bir başkanın akrobatik gösterisi arasında hiçbir fark görmüyorlar. Zihinsel yozlaşma ne kadar iğrençleşirse, kalabalık bu tablodan o kadar zevk alıyor.

Öte taraftan, bu siyasal pigmelerin, saf adamların, kültürlerin, yeteneklerin tepelerindeki adamlarla muhallebi çocukları gibi alay ediliyor. Çağımızın bireyselcilik çağı olduğunu söylemek biraz tuhaf. Bizimki, bütün tarih boyunca yaşanmış olan fenomenin basit bir tekrarı: İlerleme, aydınlanma, bilim, din, siyasal ve ekonomik özgürlük için yapılan her çaba azınlıklardan geliyor, çoğunluklardan değil. Bugün de her zamanki gibi az olan, azınlıkta kalan yanlış anlaşılıyor, takibata uğruyor, hapsediliyor, işkence görüyor ve öldürülüyor.

Nazareth'in kışkırtıcılarının açıkladığı kardeşlik prensibi, hayatın, doğruluğun ve adaletin özünü koruyor; bunu o kadar uzun zamandır yapıyor ki artık azınlıkta kalan insanların işaret fişeği haline gelmiş. Çoğunluk hareketi bunu kavradığı anda, o büyük prensip kanın ve ateşin, yayılan acının ve hastalığın muştucusu oldu. Huss, Calvin ve Luther gibi muzaffer kişilerin önderliğinde efsanevi Roma'ya saldırmak, gecenin karanlığının ardından gelen gündoğumu gibiydi. Ama Luther ve Calvin siyaset adamı oldukları anda, Reformasyon'un büyük imkânlarını tehlikeye attılar. Başarıları ve çoğunluğu elde ettiler, ama Katolik canavardan daha az kana susamış ya da acımasız olmayan çoğunluğunu. Aykırı olanlara, azınlıklara, diktası-

na boyun eğmeyecek olanlara ne acı! Sonsuz heves, tahammül ve kurbandan sonra insan aklı, şimdi en azından dini canavardan azade kılındı; azınlık, yeni zaferlere kurban gitti ve çoğunluk da zamanla yanlış bir şekilde gelişen gerçekliği alkışlamakta.

Siyasal düzlemde insan ırkı, hâlâ köleliğe en uygun olanı. Krallar ve tiranların gücüne karşı adım adım savaşan John Balls'lar, Wat Tyler'lar, Tells'ler gibi daha ismi sayılamayacak pek çok kişi için de böyle değil miydi? Ama bireysel öncüler için dünya hiçbir zaman, o muazzam akımda (Fransız Devrimi) olduğu gibi köklerine kadar sallanmamış olmalı. Camille Desmoulins'in etkili sözleri ve ateşi, Jericho'dan önceki trompet gibiydi: Bastille'e, o tecavüz, korku ve saldırı timsaline karşı ayaklanma başlatmak.

Her dönemde büyük fikirlerin ve özgürlük mücadelesinin savunucuları azınlıklar olmuştur. Oysa ağırlığı yüzünden yerinden kıpırdaması bile mümkün olmayan çoğunluklar açısından durum hiç böyle değildi. Bu gerçeklik Rusya'da, başka her yerde olduğundan daha etkili bir şekilde açığa çıkmıştır. Binlerce hayat, o kanlı rejimle tüketilmiştir, gene de canavarın saltanatına tam son verilememiştir. Fikirlerin, kültürün, edebiyatın, en derin ve güzel duyguların, bir boyunduruğun altında inletildiği bir yerde bu nasıl mümkün olabilir? Çoğunluk, o dönüştürülemeyen, kısıtlı, boğucu kitle -Rus köylüleri-, yüz yıllık bir çekişmeden, anlatılmamış bir sefaletten ve kurbanlıktan sonra nasıl hâlâ 'beyaz elli adamları' (entelektüelleri) boğan ipin şans getirdiğine inanabilirler?

Amerikan bağımsızlık mücadelesinde çoğunluk, yıkılmak üzere olan bir binadan çok da farklı konumda değildi. Bugüne dek Jefferson, Patrick Henry ve Thomas Paine gibi

insanların fikirleri, kendilerinden sonraki nesillerce hep inkâr edilmiş ve satılmıştır. Kitle, onlardan hiçbirini istememektedir. Lincoln'de görülen üstünlük ve cesaret, o zamanın panoramasını yaratan insanlarla birlikte unutulmuştur. Siyah adamların gerçek hamileri, Boston'da Llyod Garrison, Wendell Phillips, Thoreau, Margaret Fuller ve Theodore Parker gibi, olağanüstü cesaretleri ve çabalarıyla parlayan (ve şahikasına John Brown'da erişen) bir avuç kişi tarafından temsil edilmiştir. Onların yorulmak bilmeyen hayalleri, etkili konuşmaları ve azimleri, Güneyin lordlarını -hâkimlerini- yenmiştir. Lincoln ve onun buyruğu altındakilerin peşinden, yalnızca başkaldırı herkesçe çıkarlı bir davranış olarak görüldüğünde gidilmiştir.

Yaklaşık elli yıl önce bir fikir, meteor gibi dünyanın yörüngesinde kendisini göstermiştir; oldukça ileri görüşlü, devrimci, herkesi kucaklayan ve dünyanın her yerindeki tiranların keşmekeşini dağıtacak bir fikir. Diğer yandan, bu fikir milyonların gözünde zevkin, mutluluğun ve umudun da müjdecisiydi. Öncüler, karşılarına çıkacak zorlukların bilincindeydiler ve yollarına çıkacak engellere rağmen gururlu ve cesurca yürüyüşlerini başlattılar. Bugün bu fikir, halkı saran bir slogan olmuştur. Bugün neredeyse herkes sosyalist: Zenginler yoksul kurbanları kadar, hukuk ve otoritenin savunucuları talihsiz sanıkları kadar, dini dogmaların uygulayıcıları müritleri kadar özgür düşünürler; yırtık gömlekli kızlar da şık hanımefendileri kadar. Neden olmasın? Elli yıl öncesinin gerçeği bugün bir yalana dönüştüğüne, bütün diri hayal gücü yaşlandığına ve gücü, zaferi, devrimci idealizmi yok edildiğine göre neden olmasın? Bugün artık güzel bir görüş değilse de, 'pratik, üzerinde çalışılabilir bir düzen' çoğunluğun isteği olduğuna göre, neden ol-

masın? Kitle övülmeye başlandığından beri mevcut olan siyasal kurnazlık: Zavallı çoğunluk, kandırılan, kullanılan o devasa çoğunluk; "keşke bizi takip etseydi..."

Bu söylemi daha önce duymamış birisi var mıdır? Bütün politikacıların bu hiç değişmeyen nakaratını bilmeyen var mıdır? Kitlenin kanının emildiğini, soyulduğunu ve sömürüldüğünü bilmeyen var mıdır? Oy avcılarımız kadar ben de biliyorum bunu. Ama ben bütün bunlardan sorumlu olanın, birkaç parazit değil, kitlenin kendisi olduğunda da ısrar ediyorum. Efendilerine dört elle sarılıyor, kamçılanmayı seviyorlar ve kapitalist otorite ya da herhangi bir kurulu düzen aygıtına karşı bir protesto sesi yükseldiği anda ilk 'Çarmıha gerin!' haykırışı onlardan geliyor. Oysa, kitleler kendi rızalarıyla asker, polis, gardiyan ve cellat olmak istemeselerdi bütün bu yetkiler ve şahsi ayrıcalıklar ne kadar sürebilirdi ki? Sosyalist demagoglar bunu benim bildiğim kadar iyi biliyorlar, ama hâlâ kitlelere isteklerini temin ediyorlar, çünkü hayatın temel amacı, gücün sürekliliğidir. Bu da çoğunluk olmadan gerçekleştirilemez. Evet; otorite, baskı ve bağımlılık, bütün gücünü kitleye dayanmaktan alır; ancak özgürlüğün, bireyin özgürce gelişiminin olduğu ya da özgür bir toplumun doğduğu yerde ne otorite barınabilir, ne de baskı ve bağımlılık yeşerebilir.

Baskı altında olanları, yoksulları, bu dünyada kabul etmediğim için değil; korkuyu, şiddeti ve insanların sürdüğü hayatın güvensizliğini tanımadığım için de değil; çoğunluğu, 'iyi'den yana yaratıcı bir güç olarak ret mi ediyorum? Hayır, hayır! Ama o kadar iyi biliyorum ki, sıkıştırılmış bir kitle olarak bu insanlar, hiçbir zaman, adalet ve eşitlik uğruna mücadele etmediler. İnsanlığın sesini bas-

tırdılar, insan ruhunu boğdular ve bedenlerini zincirlediler. Bir kitle olarak eğilimleri, her zaman hayatı tıpkı bir çöl gibi, birörnek, gri ve monoton hale getirmek oldu. Bir kitle olarak her zaman, bireyselciliğin, özgür inisiyatifin ve özgünlüğün düşmanları olacaklar. Bu yüzden, Emerson'ın şu sözlerine ben de katılıyorum: "Kitlelerin talepleri ve etkileşimleri ham, eksik ve tehlikelidir ve onların sırtlarının sıvazlanmasına değil, eğitilmeye ihtiyaçları vardır. Onlara hiçbir şey teslim etmemeyi dilerim, onları bölüp parçalara ayırmak ve onlardan bireyler yaratmak isterim. Kitleler! Kitleler beladır. Aslında kitlenin hiçbir çeşidini istemiyorum; yalnızca sevecen, duyarlı, başarılı kadınlar ile dürüst erkekler istiyorum."

Başka bir deyişle, toplumsal ve ekonomik refahın canlı, yaşayan yüzü, ancak zeki, ne yaptığını bilen azınlıkların azmi ve kararlılığıyla bir gerçeklik halini alacaktır –asla kitlelerin tutumlarıyla değil.

VATANSEVERLİK: ÖZGÜRLÜĞE TEHDİT*

Vatanseverlik nedir? Bir insanın, doğduğu topraklara, çocukluğunun anıları, umutları, hayalleri ve özlemlerinin bir araya toplandığı yere duyduğu sevgi midir? Naif bir edayla bulutların akışını seyrederek, neden bizim de öylesine yumuşakça uçamadığımızı merak ettiğimiz yer midir? Parlayan milyarlarca yıldızı sayıp, ruhlarımızın derinliklerine işleyen 'gözümüzün nuru' mudur? Kuşların ezgilerini dinleyerek, onlar gibi uzak diyarlara uçmak için kanatlarımızın olmasını dilediğimiz yer midir? Ya da annemizin dizlerinde oturup, büyük zaferlerin ve efsanelerin hikâyeleriyle kendimizden geçtiğimiz yer mi? Kısacası, her santimetre

*) "Patriotism: A Menace to Liberty", *Anarchism and Other Essays*, 2. baskı içinde, 1911.

karesinin güzellik, eşsiz mutluluk, zevk ve oyun dolu çocukluğumuzu temsil ettiği yere duyulan aşk mıdır?

Eğer vatanseverlik buysa, bugün pek az Amerikalıyı vatansever olarak adlandırabiliriz; çünkü oyun mekânları artık fabrikalara, değirmenlere ve madenlere dönüşmüş durumdadır. Kuş cıvıltılarının yeriniyse sağır edici makine sesleri almıştır. Artık büyük zaferler ya da efsanelerle ilgili hikâyeler de dinleyemeyiz, çünkü annelerimizin öyküleri, acı, gözyaşı ve kederi anlatmaktadır.

O halde, nedir vatanseverlik? "Vatansever, efendim, adilerle alçakların son sığınağıdır," demişti Dr. Johnson. Zamanımızın en büyük vatanseverlik karşıtı Leo Tolstoy, vatanseverliği, bütün katillerin eğitimini tatmin edecek bir prensip olarak tanımlar; hayatın gereklilikleri olan ayakkabı, giysi ve ev yapmaktan çok, insan öldürmeye daha uygun donanımı bulunan bir iş; ortalama işçiden daha üstün kârları ve zaferleri garantileyen bir iş.

Başka bir anti-vatansever olan Gustave Hervé'yse, vatanseverliği, din kurumundan daha incitici, vahşi ve insanlık dışı bir hurafe olarak tanımlar. İnsanın, mevcut ahvali tanımlamadaki beceriksizliğinden kaynaklanan dinsel bir hurafe. İlkel insan, fırtınayı duyduğunda ya da şimşek çaktığını gördüğünde, her ikisini de açıklayamadığından, bu olayların ardında kendisinden daha üstün bir güç olduğu sonucuna varıyordu. Benzer şekilde, yağmurda ve doğadaki çeşitli değişikliklerde de doğaüstü bir güç görürdü. Diğer yandan vatanseverlik, yapay bir şekilde yaratılmış ve yalanlar ile yanlış söylentilerin birbirini beslemesinden kaynağını alan bir hurafedir; insanı özgüven ve değerlerinden koparırken, ona kibir ve anlamsız bir gurur katan bir boş hurafe.

Gerçekten de kibir, anlamsız gurur ve egoizm, vatanseverliğin ayrılmaz bileşenleridir. Açıklayayım: Vatansever-

lik, dünyamızın, her biri demir parmaklıklarla çevrili, küçük parçalara bölünmüş olduğunu söyler. Bazı özel parçalarda doğma şansına sahip olanlar, başka bir parçada ikâmet edenlere göre kendilerini daha üstün, asil ve akıllı görürler. Bu yüzden de o seçilmiş parçada yaşayanların, üstünlüklerini başkalarına göstermek amacıyla kavga etmek, öldürmek ve ölmek gibi görevleri vardır.

Başka parçalarda yaşayanlarsa, bebeklikleri ya da çocukluklarından itibaren beyinlerini Almanlar, Fransızlar ya da İtalyanların kan dolu hikâyeleriyle doldururlar. Çocuk, yetişkinliğe eriştiğinde, kendisini, Tanrı tarafından, *kendi* ülkesini bütün yabancıların saldırı ve istilâlarına karşı savunmak amacıyla seçilmiş olduğu düşüncesiyle doldurulmuş bulur. Bu yüzdendir ki bizler, daha üstün bir ordu ve donanma, savaş gücü ve cephane için haykırmaktayız. İşte bu yüzden Amerika, kısa bir zaman içerisinde ordusu için 400 milyon dolar harcayabilmektedir. Bir düşünün: *Halkın* üretiminden çalınmış 400 milyon dolar. Elbette, vatanseverlik oyununa katılanlar zenginler değildir. Onlar, her yerde kendilerini yurtlarında hissedebilen kozmopolitlerdir. Biz Amerika'da bu gerçekliğin farkındayız. Bizim zengin Amerikalılarımız, Fransa'da Fransız, Almanya'da Alman ya da İngiltere'de İngiliz değiller mi? Bir kozmopolitin gururu içerisinde, Amerikalı fabrika çocukları ya da köleler tarafından üretilen parayı boşuna harcayanlar da onlar değil mi? Evet, onların vatanseverliği, Roosevelt'e, *kendi* halkı adına Rus Çarı gibi bir despota, Rus devrimcilerince cezalandırıldığında başına gelen talihsizlik için taziyelerini ilettirir.

Bu, Meksika'da binlerce insanı öldüren baş katil Diaz'ı destekleyebilecek ya da Meksikalı devrimcilerin Amerika topraklarında tutuklanarak, Amerikan hapishanelerinde

hiçbir dayanak olmadan mahkûm edilmelerini onaylayacak bir vatanseverliktir.

Ama vatanseverlik, refahı ve gücü temsil edenler için değildir. Halk için düşünülmüştür. Voltaire'in en yakın arkadaşlarından, şu sözleri söylemiş olan Büyük Frederick'in tarihi zaferini hatırlatıyor bu bizlere: "Din bir sahtekârlıktır, ama kitleler için elde tutulmalıdır."

Bu tür bir vatanseverlik de oldukça fazla para gerektiren bir kurumdur; zaten aşağıdaki istatistikleri okuduktan sonra hiç kimse bundan şüphe duymayacaktır. Yüzyılın son çeyreğinde, dünyanın başta gelen ordu ve donanmaları için yapılan harcamaların yükselme oranlarında gözlenen artış, her duyarlı öğrencinin gözünde ekonomik kaygılar yaratacak derecede somut bir gerçekliktir. 1881'den 1905'e kadarki zamanı beş yıllık devrelere bölerek, güçlü devletlerin, bu sürecin başlangıç ve bitiş noktalarındaki harcamalarını belirterek kısaca özetlenebilir bu durum. Belirtilen ilk ve son harcama giderlerine göre bu süreç içerisinde İngiltere'nin harcamaları 2.101.848.936 dolardan 4.143.226.885 dolara, Fransa'nınki 3.324.500.000 dolardan 3.455.109.900 dolara, Almanya'nınki 725,000.200 dolardan 2.700.375.600 dolara, ABD'ninki 1.275.500.750 dolardan 2.650.900.450 dolara, Rusya'nınki 1.900.975.500 dolardan 5.250.445.100 dolara, İtalya'nınki 1.600.975.750 dolardan 1.755.500.100 dolara ve Japonya'nınki 182.900.500 dolardan 700.925.475 dolara çıkmıştır.

Belirtilen her ülkenin askeri harcamaları, her beş yıllık devre içerisinde artış göstermiştir. 1881'den 1905'e kadarki dönemde İngiltere'nin ordusuna yaptığı harcamalar dört katına, ABD'ninkiler üç katına, Rusya'nınkiler iki katına çıkmış; Almanya'nın harcamaları yüzde 35, Fransa'nınkiler yüzde 15, Japonya'nınkiler de yaklaşık yüzde 500 oranında artmıştır. Eğer bu ülkelerin yirmi beş yıllık süreç içerisinde-

ki bütün harcamalarını, ordularına yaptıkları harcamalarla karşılaştıracak olursak aşağıdaki sonuçları elde ederiz: İngiltere'de yüzde 20'den yüzde 37'ye, ABD'de yüzde 15'den yüzde 23'e, Fransa'da yüzde 16'dan yüzde 18'e, İtalya'da yüzde 12'den yüzde 15'e, Japonya'da yüzde 12'den yüzde 14'e.

Diğer taraftan, Almanya'daki oranın yüzde 58'den yüzde 25'e düşmüş olması da ilginçtir; fakat bu düşüşün sebebi, imparatorluğun başka amaçlara ayırdığı harcamalarında büyük artışlar olmasıdır. 1901'den 1905'e kadarki dönemde yapılan askeri harcamaların, onu takip eden beş yıllık süreçlerdeki harcamalardan daha yüksek olduğu da başka bir gerçektir. İstatistikler, askeri harcamaları en yüksek oranlara varan ülkelerin, sırasıyla İngiltere, ABD, Japonya, Fransa ve İtalya olduğunu göstermektedir.

Donanmalara yapılan harcamaların göstergeleri de inanılmaz boyutlardadır. 1905'te biten yirmi beş yıllık süreçte, ülkelerin donanmaya yaptıkları harcamalar şöyle bir artış göstermiştir: İngiltere yüzde 300, Fransa yüzde 60, Almanya yüzde 600, ABD yüzde 525, Rusya yüzde 300, İtalya yüzde 250 ve Japonya yüzde 700. ABD, İngiltere haricinde, bütün ülkelerden daha çok donanmasına para harcamaktadır ve bu harcamaların oranı bütün ulusal harcamalarda da diğer büyük ülkelerinkilerden fazladır. 1881'den 1885'e kadarki süreçte ABD'nin donanma için yaptığı harcama, ülke için yapılan bütün harcamalarda her 100 dolarda 6,20 dolar gibi makul bir orandı; sonraki beş yıllık süreçte bu rakam 6,60 dolara yükseldi, bir sonraki beş yılda 8,10 dolara, bir sonrakindeyse 16,40 dolara. İlerideki beş yıllık süreçlerde bu oranın artacağı da açıkça görülmektedir.

Askeri harcamalardaki artış, nüfus üzerinde kişi başına düşen vergi şeklinde açıklanarak da gösterilebilir. Burada verilen karşılaştırmadaki ilk beş yıldan son beş yıla kadar

olan süreç içerisinde şöyle bir artış gözlenmiştir: İngiltere'de 18,47 dolardan 52,50 dolara, Fransa'da 19,66 dolardan 23,62 dolara, Almanya'da 10,17 dolardan 15,51 dolara, ABD'de 5,62 dolardan 13,64 dolara, Rusya'da 6,14 dolardan 8,37 dolara, İtalya'da 9,59 dolardan 11,24 dolara ve Japonya'da 86 cent'ten 3,11 dolara.

Kişi başına düşen bu vergi payı ile militarizmin ekonomik yükünün kabul edilebilirliği arasında bir bağlantı vardır. Elimizdeki verilere dayanarak elde ettiğimiz yadsınamaz sonuç, ordu ve donanmalar için giderek artan harcamaların, istatistiklerde adı geçen ülkelerdeki nüfus artışına baskın çıktığıdır. Başka bir deyişle, militarizmden giderek artan beklentilerin devamlılığı, bu ülkelerin hepsinde hem insanlar hem de kaynaklar açısından bir mahvoluş tehdidi oluşturmaktadır.

Vatanseverliğin kaçınılmaz kıldığı bu korkunç ziyan, ortalama bir zekâya sahip bir kişiyi bile bu hastalıktan kurtarmaya yeterli olmalıdır. Gene de vatanseverlik daha fazlasını beklemektedir. İnsanlar, vatansever olmaya zorlanmaktadırlar ve bu keyfiyet için bir bedel öderler; yalnızca 'savunucuları'nı destekleyerek değil, aynı zamanda kendi çocuklarını da kurban ederek. Vatanseverlik bayrağa bağlılığı gerektirir, ki bu da anneyi, babayı ve kardeşi öldürmeye bile hazır olacak bir itaat anlamına gelmektedir.

Genel kanı, ülkemizi yabancı tehditlerden koruyacak bir orduya ihtiyacımız olduğudur. Ne var ki her entelektüel kadın ve erkeğin iyi bildiği üzere, aptalları baskı altında tutmak ve korkutmak amacıyla uydurulan bir mittir bu. Birbirlerinden çıkarları olan dünya devletleri, birbirlerine kolay kolay saldırmazlar. Devletler, uluslararası ihtilafları, savaşlar yerine antlaşmalar yoluyla çözmekle kazançlarının daha fazla olacağını öğrenmişlerdir. Gerçekten de

Carlyle'ın söylediği gibi, "Savaş, kendi savaşlarını yürütemeyecek kadar korkak olan iki hırsızın kavgasıdır; bu yüzden de bir bir köylerden oğlanları alıp onlara üniformalar giydirir, onları silahlandırır ve sırtlarını sıvazlayarak vahşi canavarlar gibi birbirlerini öldürmelerine sağlarlar."

Her savaşı aynı sebebe dayandırmak da fazla bir bilgelik gerektirmez. ABD tarihinin güya olağanüstü ve vatansever bir sayfası olan İspanya-Amerika savaşını ele alalım. Kalplerimiz, gaddar İspanyollara karşı nasıl da öfkeyle doluydu! Doğru, bu öfkemiz aniden alevlenmemişti, gazetelerde aylarca devam eden kışkırtmalarla beslenmişti ve bu Butcher (Kasap) Weyler'in pek çok Kübalıyı öldürüp çok sayıda Kübalı kadına tecavüz etmesinden az zaman sonra olmuştu. Gene de Amerikan Toplumu'nun adaletine dayanarak, bu öfke hiddetlenerek çoğalmış ve halk, kavga etmeye hazır, cesurca savaşmaya istekli bir ruh haline sokulmuştu. Ama sis perdesi kalkıp ölüler gömüldükten sonra, savaşın bedeli insanlara, mal ve kiralardaki artış olarak geri döndüğünde, vatansever bütünlüğümüzün sarhoşluğundan ayılarak Amerika-İspanya savaşının bedelinin şeker fiyatlarının artması anlamına geldiğini anlayıverdik; daha açık söylemek gerekirse, Amerikalıların hayatları, kanı ve parası, İspanya Hükümeti'nin tehdidi altında bulunan Amerikan kapitalistlerinin çıkarlarını korumak amacıyla kullanılmıştı. Bu bir abartma değildir, tam tersine, Amerikan hükümetinin Küba işçilerine karşı gösterdikleri tutumla kanıtlanmış gerçeklere ve rakamlara dayanmaktadır. Küba, Amerika'nın kıskacındayken, Küba'yı özgürleştirmek için yollanan askerlere, savaştan kısa süre sonra patlak veren grevde puro fabrikalarında çalışan Kübalı işçileri vurma emri verilmişti.

Bu tür sebeplerle savaş çıkaran tek ülke biz değiliz. Çok fazla kan ve gözyaşına mal olan korkunç Rus-Japon savaşı-

nın önündeki perde kalkmaya başladığında, bir kez daha burada -çocukların uğruna kurban edildiği- vahşi savaş tanrısı Moloch'un arkasında, sessiz dehşetiyle dikilen Ticaret Tanrısı'nı görüyoruz. Rusya-Japonya savaşı süresince Savaş Bakanı olan Kuropatkin, ticari geleneğin ardındaki gerçek sırrı açığa çıkartmıştır. Kore imtiyazları üzerine para yatırmış olan Çar ve onun Gran Dük'leri, sırf hızlı bir şekilde büyük servet kazanabilmek uğruna bu savaşı başlatmışlardı.

Barışın en güvenli yolunun güçlü bir ordu ve donanmaya sahip olmak olduğu savı, en barış yanlısı vatandaşın, en ağır silahlarla donanmış vatandaş olduğu iddiası kadar mantıksızdır. Günlük hayattan edindiğimiz deneyimler kanıtlamaktadır ki, silahlı bireyler, güçlerini deneme konusunda oldukça isteklidirler. Bu durum tarihsel düzlemde hükümetler açısından da geçerlidir. Gerçekten de barıştan yana olan ülkeler, enerjileri ve hayatlarını savaş hazırlıklarıyla harcamazlar. Sonuç olarak da barış korunur.

Ne var ki, daha güçlü bir ordu ve donanma oluşturulması yönündeki isteklerin hiçbiri dış tehditten kaynaklanmamaktadır. Bu, kitlelerin giderek yükselen hoşnutsuzluğundan ve işçiler arasındaki uluslararası ruhtan duydukları dehşetten kaynaklanır. Muhtelif ülke güçlerinin, karşılaşmak için kendilerini hazırladıkları bir düşmandır; bu düşman, bir kez bilinci uyandığında, bütün dış tehditlerden bile daha tehlikeli çıkacaktır.

Yüzyıllardır toplumları köleleştiren güçler, onların psikolojileri üzerine de kapsamlı çalışmalar yapmışlardır. Genellikle, insanların umutsuzlukları, kederleri ve gözyaşlarının, tıpkı çocuklar gibi küçük bir oyuncakla zevke dönüştürülebileceğini bilirler. O oyuncak ne kadar ihtişamla donanır, renkleri ne kadar canlı olursa çocukların gözünde o kadar çekici olacaktır.

Bir ordu ve donanma, halkın oyuncaklarını temsil eder. Onları daha çarpıcı ve çekici kılmak için bu oyuncakların sergilenmelerine yüzlerce ve milyonlarca dolar harcanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin, bir donanma filosunu donatıp Pasifik sahiline, her Amerikalının ABD'nin gurur ve zaferlerini hissetmesi için göndermesindeki amaç da buydu. San Francisco şehri, filonun eğlendirilmesi için 100 bin dolar harcamıştı; Los Angeles 60 bin, Seattle ve Tacoma ise yaklaşık 100 bin dolar. Filoyu eğlendirmek için mi dedim? 'Cesur oğlanlar' yeterli yemeği bulabilmek için isyan etmek zorundalarken, birkaç üst rütbeli subaya içki içirip, yemek yedirmek için. Ülkenin dört bir yanındaki kadın, erkek ve çocukların sokaklarda açlık çektiği; yüzlerce işsiz insanın, emeklerini her fiyattan satmaya hazır bir durumda bekledikleri bir devirde havai fişekler, tiyatro partileri ve toplantılar için tam 260 bin dolar harcanmıştı.

260 bin dolar! Böylesine bir meblağla neler yapılmazdı ki? Ama ekmek yemek yerine, o şehirlerin çocukları filoyu görmeye götürülmüşlerdi ve bir gazetenin de yazdığı gibi olay akıllarda şöyle kalmıştı: 'bir çocuk için unutulmaz bir anı'.

Hatırlanacak muhteşem bir olay, değil mi? Medeni katliamın uygulayıcıları. Bir çocuğun hafızası böylesi anılarla zehirlendikten sonra, insan kardeşliğinin gerçekten anlaşılması için geriye ne umut kalır?

Biz Amerikalılar, barışsever bir halk olarak geçiniriz. Kan dökülmesinden nefret eder, şiddetten rahatsız oluruz. Gene de uçan makinelerden, savunmasız bir şehir halkı üzerine dinamit bombaları atma ihtimali bizde haz spazmları yaratır. Ekonomik gereklilikten dolayı, sanayi patronlarından herhangi biri üstüne, kendi hayatını tehlikeye atan bir girişimde bulunan herhangi bir kişiyi asmaya, elektrik-

li sandalyeye oturtmaya ya da linç etmeye hazırızdır. Kalplerimiz, Amerika'nın, dünyanın en güçlü milleti olması; en sonundaysa, diğer bütün milletlerin enselerine kendi demir ayaklarını çakacağı düşüncesinin gururuyla çarpar.

İşte, vatanseverliğin mantığı budur.

Vatanseverliğin ortalama insanların hayatında doğurduğu korkunç sonuçları göz önüne aldığımızda bile, bunlar vatanseverliğin, askerin kendisi üzerindeki aşağılaması ve psikolojik hasarla karşılaştırılamaz. Hurafe ve cehaletin aldatılmış, zavallı kurbanı; o ki ülkesinin kurtarıcısı, ulusunun koruyucusudur, O'nun gözünde vatanseverlik neyi ifade ediyor? Barış zamanında, ahlâksızlık, sapkınlık ve kölece itaatten oluşan bir hayat; savaş zamanındaysa tehlike, barut ve ölüm.

San Francisco'ya kısa süre önce yaptığım bir eğitim seyahatinde, Körfez ve Golden Gate Parkı'nın en güzel manzarasına sahip olan Presidio'yu ziyaret ettim. Bu yerin amacı, çocuklar için bahçeler, oyun alanları ve yorgun vatandaşlar için müzik olmalıyken, çirkin ve kasvetli kışlalar yüzünden gri bir hal almıştı. Kışlalar, zenginlerin köpeklerini bile gezdirmeyecekleri türden yerlerdi. Döküntü kulübelerde askerler, sanki sığır sürüsü gibi güdülüyordu. Burada gençlik günlerini harcıyor, subaylarının botları ve pirinç düğmelerini parlatıyorlardı. İşte, burada da sınıf ayrımını gördüm: Özgür bir cumhuriyetin, mahkûmlar gibi sıraya dizilmiş, önlerinden geçen her üstlerine selam veren, güçlü kuvvetli oğulları. İnsanlığı küçülten ve üniformayı yücelten Amerikan eşitliği!

Kışla hayatı, cinsel sapkınlık gibi farklı eğilimleri de beraberinde getirmektedir. Giderek, Avrupa askeri koşullarında ortaya çıkan sonuçları doğurmaktadır. Cinsel psikoloji alanında adı duyulmuş bir yazar olan Havelock Ellis, bu konu üzerinde kapsamlı bir çalışma yapmıştır.

Onun kitabından bir cümle aktarayım: "Kışlaların bazıları, büyük, erkek fahişeliği merkezleridir. Kendilerini satan askerlerin sayısı, bizim inanmak istediğimizin çok daha üstündedir. Bazı alaylarda bu zan altında olanların oranının, rüşvet alan erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu söylemek bir abartma olmaz. Yaz akşamlarında Hyde Park ve Albert Gate civarı, canlı bir ticaret yürüten askerler ve diğer erkeklerle dolar; üstelik, üniformalı ya da sivil, içlerinden pek azı utanç duymaktadırlar. Çoğu vakada uygulanan prosedürler Tommy Atkins'in cep harçlığına rahatlatıcı bir eklemede bulunur."

Ordu ve donanmaya bu sapkınlığın nasıl ve hangi yollarla girdiğini en iyi şekilde, fahişeliğin bu türü için özel evlerin var olması gerçeğinden hareketle anlayabiliriz. Bu ahval İngiltere'yle sınırlı değildir, evrenseldir. "Askerler Fransa'da, İngiltere ya da Almanya'dakinden daha az aranmıyor; Paris ve garnizon şehirlerinde de askeri fahişelik için özel evler mevcut."

Acaba Havelock Ellis, cinsel sapkınlıkla ilgili araştırmasına Amerika'yı da katmış mıdır? Eğer bunu yapmış olsaydı, aynı koşulların başka ülkelerde olduğu kadar bizim ordumuz ve donanmamızda da boy attığını görürdü. Güçlü bir ordunun gelişmesi, kaçınılmaz olarak cinsel sapkınlığı arttırmaktadır; kışlalar, kuluçka makineleridir.

Cinsel etkilerinin yanı sıra kışla yaşantısı, askerin, terhis olduktan sonra faydalı bir işçi olma ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır. Herhangi bir konuda eğitim görmüş olan erkeklerin çok azı, ordu ya da donanmaya katılır, ama onlar bile bir askeri deneyimden sonra, önceki işlerinde kendilerini eskisi kadar rahat hissedemezler. Çalışınama alışkanlığını, heyecanı ve macerayı tatmış olarak, hiçbir barış

ortamına ayak uyduramazlar. Ordudan ayrıldıklarında hiçbir faydalı işe geri dönemezler. Oysa bu eğilimler, normalde genellikle ayaktakımı, hapishaneden çıkanlar ve ne hayat ne de kendi kişisel eğilimleri için mücadele eden insanlarda görülür. Bu insanlar da askeri hayatlarından sonra, suç hayatlarına geri dönerler; daha da vahşileşmiş ve alçalmış olarak. Hapishanelerimizde yatanların kayda değer bir çoğunluğunu eski askerlerin oluşturduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Öte yandan, ordu ve donanmada da oldukça yüksek sayıda eski suçlu bulunmaktadır.

Yukarıda sıralamış olduğum bütün bu korkunç sonuçlar içerisinden hiçbiri bana Er William Buwalda olayında oluşan vatanseverlik ruhu kadar insanlık dışı gelmiyor. Çünkü o er, bir insanın asker olup, aynı zamanda insanlık haklarını savunabileceğine inanıyordu. Askeri otoriteler onu cezalandırdılar. Doğru, on beş yıl boyunca ülkesine hizmet etmişti, ama kayıtları mahkemede beyan edilmemişti. Buwalda'nın mahkûmiyetini üç yıla indiren General Funston'a göre, "Bir görevlinin ya da gönüllü olarak askere kaydedilmiş bir erkeğin öncelikli görevi, hükümetine karşı sorgusuz itaat ve bağlılıktır. Onun bu hükümeti onaylayıp onaylamaması hiçbir şeyi değiştirmez." Aslında Funston, vatana bağlılığın esas doğasına işaret etmektedir. Ona göre, orduya girmek Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilkelerini çiğnemek demektir.

Düşünmeyi, sadık bir makine haline gelmeye dönüştüren tuhaf bir vatanseverlik anlayışı...

Özetle, Buwalda'nın giydiği bu son derece şok edici hükümle General Funston, Amerikan halkına askerin eyleminin 'vatan hainliğine eşdeğerde ciddi bir suç' olduğunu söylüyordu. Halihazırda, sahiden bu 'korkunç suç' neden ibaretti? Basitçe şundan: William Buwalda, San Fran-

cisco'da 1.500 kişinin katıldığı halka açık bir mitingte bulunmuş ve en korkuncu, kürsüde konuşan kişiyle, yani Emma Goldman'la el sıkışmıştı. Hakikaten, General'in, 'büyük bir askeri saldırıdan, firardan bile çok daha kötü' dediği korkunç bir suçtu bu!

Vatanseverliğin aleyhinde, bir adamı, bir suçluyu, on beş yıllık sadık hizmetinden sonra hapse atan bir anlayıştan daha büyük bir suçlama olabilir mi?

Buwalda, hayatının en iyi yıllarını ve erkekliğini ülkesine vermişti. Ama bütün bunların hiçbir anlamı yoktu. Vatanseverlik merhametsizdir ve başka bütün doymak bilmez canavarlar gibi ya her şeyi ister ya da hiçbir şeyi. Bir askerin, aynı zamanda bir insan olduğunu, kendi duyguları, düşünceleri ve eğilimleri olabileceğini kabul etmez. Buwalda'ya öğretilen ders de buydu; çok pahalı, ama hiçbir işine yaramayacak bir ders verilmişti ona. Özgürlüğüne kavuştuğunda, ordudaki konumunu kaybetmiş ama özgüvenini geri kazanmıştı. Her şeyden önce bu, üç yıllık mahkûmiyete değerdi.

Amerika'daki askeri koşullar üzerine yazan bir yazar, yakın zamanlarda yayınladığı bir makalesinde, Almanya'da askerlerin siviller üzerindeki baskısına değinmişti: "Eğer cumhuriyetimizin bütün yurttaşlarının eşit haklarını garanti altına almaktan başka bir anlamı olmasaydı, ordumuzun varlığını meşru bir sebebe dayandırabilirdik." Eminim ki bu yazar, General Bell'in vatansever rejimi sırasında Colorado'da bulunmuyordu. Eğer, vatanseverlik adı altında erkeklerin nasıl hapishanelere tıkıldığını, sınır dışı edildiklerini ve başka her türlü vahşetle karşı karşıya bırakıldıklarını görmüş olsaydı, muhtemelen fikrini değiştirirdi. Colorado'da yaşananlar, ABD'de askeri gücün nüfuzunun gittikçe arttığını gösteren tek örnek de değildir. Nitekim, askeri birliklerin ve

milis güçlerinin iktidar sahiplerinin yardımına koşmadığı, Kaiser'in üniformasını giyen askerler kadar kibirle ve vahşice davranmadıkları tek bir işçi eylemi ve grev yaşanmamıştır. Öyleyse, Dick askeri kanunlarının her yerde bütün pervasızlığıyla uygulanmakta olduğunu söylersek yanılmış olmayız. Acaba yazar bunu unutmuş muydu?

Bizim yazarlarımızın en büyük hatalarından birisi, kendi ülkelerinde yaşanan güncel olaylar hakkında oldukça cahil olmalarıdır; ya da dürüstlükten uzak bir tutumla, bu konular hakkında konuşmak istemezler. Bu yüzden, Dick askeri yasamızın Kongre tarafından çok az tartışılarak ve kamuoyundan gizlenerek yürürlüğe sokulmuş olmasının üstü kapatılmıştır. Dick askeri yasası: Başkan'a, barış yanlısı bir vatandaşı kana susamış bir katil ilan etme yetkisini veren yasa. Bunun amacının, ülkenin savunulmasına yönelik olduğu söyleniyor; gerçek amacıysa, sözcülüğünü Başkan'ın yaptığı, belirli bir partinin çıkarlarını korumak.

Yazarımız vatanseverliğin Amerika'da asla yurtdışında olduğu kadar güçlü olamayacağını iddia etmektedir; çünkü bu bizlerde içten gelen bir duygudur, ama Eski Dünya'da mecburi bir şeydir. Ne var ki bu beyefendinin belirtmeyi unuttuğu iki çok önemli nokta vardır. Öncelikle Avrupa'da mecburi askerlik, toplumun her sınıfında orduya karşı derin nefret duyguları yaratmıştır. Binlerce genç, baskı altında orduya alınmaktadır ve asker olduklarında da kışladan kaçmak için her türlü yolu denemektedirler. İkincisi, güçlü bir anti-militarist akımı yaratan etken, militarizmin mecburi yanıdır; Avrupalı Güçler her şeyden çok bundan korkarlar. Hemen altını çizmekte fayda var: Kapitalizmin en büyük savunucusu militarizmdir. Militarizm zayıfladığı anda, kapitalizm de sendeleyecektir. Doğru, bizim ülkemizde

erkekler genellikle orduya katılmaya zorlanmazlar, ama bizler, daha şiddetli ve zorlayıcı bir güç yarattık: gereklilik. Endüstriyel krizler sırasında orduya gönüllü katılımlarda inanılmaz bir artış olduğu gerçek değil midir? Militarizm, gurur verici ya da kazançlı olmayabilir ama bir iş arayarak ülkeyi gezmekten, ekmek kuyruklarında beklemekten ya da belediyenin sığınma evlerinde uyumaktan daha iyidir. Her şeyden önce ayda 13 dolar, günde üç öğün yemek ve uyuyacak bir yer demektir. Gene de eğer gereklilik orduya katılmak için yeterli bir sebep sayılmıyorsa, o noktada da devreye insanın karakteri girer. Askeri otoritelerimizin ordu ve donanmaya yapılan gönüllü katılımlardan 'zayıf malzeme' diye yakınmalarına şaşmamak gerek. Bu kabul, gerçekten de özendirici bir işarettir. Bu, ortalama Amerikalının hâlâ, açlık riskini göze almaktansa, üstüne bir üniforma geçirmesine yetecek derecede 'bağımsızlık ruhu' ve 'özgürlük aşkı' taşıyabileceğinin kanıtıdır.

Yeryüzündeki düşünen erkekler ve kadınlar, vatanseverliğin ufkunun çok dar ve zamanımızın ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar sınırlı olduğunu anlamaya başlamışlardır. Gücün merkezileşmesi, dünyanın baskı altında olan ülkelerinde ulusal bir dayanışma duygusu yaratmıştır; Amerika'daki emekçiler ile yurt dışındaki kardeşleri arasındaki dayanışmadan daha üstün bir uyum gösteren bir dayanışmadır bu; yabancı tehditlerden korkmayan bir dayanışma, çünkü bu, bütün işçileri, patronlarına, "Gidin ve cinayetlerinizi kendiniz işleyin, biz bunu sizin yerinize yeterince uzun süredir yapıyoruz," diyecekleri bir noktaya getirmektedir.

Dayanışma, askerlerin bile bilincini uyandırmaktadır; onlar da büyük insan ailesinin birer parçası haline gelmektedirler; geçmiş çatışmalarda şaşmazlığını birden çok kez

kanıtlamış olan bir dayanışma ve 1871 Komünü'nde Paris'li askerleri ayaklandırıp, kardeşlerini öldürmeleri istendiğinde bunu yapmayı reddettiren bir büyük güçtür bu. Yakın geçmişte Rus ordularına karşı ayaklanan insanlara cesaret veren de aynı güçtü. Eninde sonunda bu dayanışma, baskı ve şiddet altında tutulan bütün insanları, uluslararası sömürücülere karşı birleştirecektir.

Avrupa proletaryası, bu büyük dayanışmanın gücünü fark etmiştir ve bunun sonucu olarak da vatanseverliğe, onun kanlı yüzü olan militarizme karşı bir savaş başlatmıştır. Alman, Fransız, Rus ve İskandinav ülkelerinin hapishaneleri, bu eski hurafenin bir parçası olmayı reddeden binlerce kişiyle doludur. Bu akım, işçi sınıfıyla da sınırlı değildir; hayatın her aşamasından kişileri, sanatçıları, bilimcileri ve yazarları da kucaklamıştır.

Amerika da bu akıma ayak uydurmak zorunda kalacaktır. Militarizm ruhu hayatın her kanalına sızmış durumdadır. Gerçekten de ben, Amerika'da militarizmin, dünyanın başka yerlerinden daha büyük bir tehlike oluşturduğuna inanıyorum; çünkü kapitalizm bu yolla, başkalarını yok etme arzusu içinde olanlara büyük bir rüşvet ödemektedir.

Bu süreç okullarda çoktan başlatıldı. Gözle görülür bir şekilde, hükümet de İncil'in yolunu seçiyor: "Bana bir çocuk aklı verin, onu hemen bir erkek yapayım." Çocuklar askeri taktiklerle, ders programında yüceltilen askeri başarılarla eğitiliyorlar ve genç beyinler, hükümete uyum sağlamaları için saptırılıyorlar. Dahası, ülkenin gençleri, ordu ve donanmaya katılmak için parlak posterlerle kandırılıyorlar. "Dünyayı görmek için iyi bir fırsat!" diye bağırıyor hükümet, duvarlardan. Masum çocuklar zorla vatansever yapılıyorlar ve Moloch askerlerinin adımları Ulus'a doğru ilerliyor.

Amerikan işçileri, eyalet ve federal askerlerinin ellerinde o kadar çok acı çektiler ki, üniformalı asalaklara karşı yeterli bir nefret ve isyanları var. Ne var ki tehditler, bu büyük problemi tek başına çözemez. Bizim ihtiyacımız olan, askerlere yönelik bir eğitim propagandasıdır; onlara, mesleklerinin dehşetengiz yüzünü göstererek, aydınlanmalarını ve varlıklarını borçlu oldukları emeklerinin değerinin farkına varmalarını sağlayacak bir literatür ortaya koymaktır. Yetkililerin en çok korktuğu budur. Bir askerin radikal bir toplantıya katılması zaten büyük bir hainliktir. Bir askerin radikal bir bildiriyi okumasını da aynı şekilde adlandıracaklarına hiç şüphe yoktur. Lakin yetkililer, ezelden beri zaten ilerlemenin her adımını hainlik olarak damgalamıyorlar mı? Toplumun yeniden yapılanması doğrultusunda çaba harcayanlar, bütün bunları göğüsleyebilecek güce sahiptirler. Bu gerçeklikleri, fabrikalar yerine kışlalara taşımak daha da önemlidir. 'Vatansever' yalanını dünyamızdan silmek için, bütün ulusların evrensel kardeşlikte birleşerek şu kelimeler etrafında toplandığı o muhteşem yapıya giden yolu temizlememiz gereklidir: SAHİDEN ÖZGÜR BİR TOPLUM.

ATEİZM FELSEFESİ*

Ateizm felsefesinin yeterli bir açıklamasını yapmak için, İlahi Varlık inancının ilk günlerinden bugüne dek sergilediği tarihsel değişimleri ele almak gereklidir. Ancak bu tarihsel süreç, okumakta olduğunuz makalenin kapsamı dahilinde değildir. Yine de Tanrı, Doğaüstü Güç, Ruh, İlahi Varlık veya Teizm'in (Tanrı'ya inanma) özünün ifadesini bulduğu başka terimlerin, zamanla ve ilerlemeyle birlikte daha fazla belirsizleşmesi ve muğlaklaşmasına değinmek yerinde olacaktır. Başka bir deyişle, insan zihninin doğal fenomenleri kavramayı öğrenmesiyle orantılı olarak, ayrıca bilimin insani ve toplumsal olayları giderek daha isabetli biçimde birbi-

*) "The Philosophy of Atheism", *Mother Earth*, Şubat 1916.

riyle ilişkilendirmesiyle, Tanrı fikri de giderek daha fazla kişisel olmayan ve bulanık bir çehreye bürünmektedir.

Günümüzde Tanrı artık, Varlığının başlangıcındaki aynı güçleri temsil etmemektedir; insanın kaderi de eski çağlardaki gibi Demir yumrukla yönlendirilmiyor. Daha ziyade, Tanrı fikri artık, insanın zayıflığının her köşesine sinmiş olan merak ve kuruntuları tatmin edecek bir tür ruhani itkiyi ifade etmektedir. İnsanın gelişimi boyunca Tanrı fikri, fikrin ortaya çıkışıyla tamamen tutarlı şekilde, insan ilişkilerinin her aşamasına uyarlanmak zorunda kalmıştır.

Tanrıları doğuran anlayışın kaynağı, korku ve meraktır. Doğa olgularını anlamaktan aciz, üstelik doğada meydana gelen şeylerin çoğundan tedirgin olan ilkel insan, her korkutucu olayda kendini hedef almış uğursuz bir güç görmüştür; her tür hurafenin atası ihmal ve korku olduğu içindir de, ilkel adamın tedirgin hayali Tanrı fikrini icat etmiştir.

Dünyaca tanınmış bir ateist ve anarşist olan Mihail Bakunin, büyük eseri *Tanrı ve Devlet*'te çok zekice bir saptamayla şöyle diyordu: "Tanrılarıyla ve yarı-tanrıları, peygamberleri ve azizleriyle bütün dinler, algılama yetenekleri henüz tam gelişmemiş ve kendileri dışındaki olayları tam anlamıyla kontrol edemeyen insanların önyargılı imgelerinden doğmuştur. Dolayısıyla, dinsel cennet, insanın cehalet ve itikatla yücelttiği, büyütülmüş ve tersine çevrilmiş -yani, kutsallaştırılmış- olarak kendi yarattığı hayalden başka şey olmayan bir seraptır. Dinler tarihi, insan inancında birbiri ardına ortaya çıkan tanrıların doğuşu, ihtişamı ve düşüşünün tarihi, insanoğlunun kolektif aklı ve bilincinin gelişmesinden başka bir şey değildir. İnsan, kendisindeki veya dışsal doğadaki bir niteliği, hatta büyük bir kusuru, tarihsel gelişmesi

sırasında bir çocuk edasıyla hızla keşfettikçe, bunları önce tasavvurunun ötesinde abartıp büyütmüş, sonra da tanrılara atfetmiştir... Şu halde, metafizikçilere ve din idealistlerine, felsefecilere, siyasetçilere ve şairlere karşı bütün saygımla söylemek isterim ki: Tanrı fikri, insan aklı ve adaletinden vazgeçmek demektir; Tanrı fikri, insan özgürlüğünün en kesin biçimde yadsınmasıdır ve hem teoride hem de pratikte ister istemez insanoğlunun köleleştirilmesine varır."

Böylece Tanrı fikri, devrin ihtiyaçlarına göre tekrar canlandırılıp düzenlenerek, genişletilip daraltılarak insanlığa hâkim oldu; insan, aydınlanmış iradesiyle, başını korkusuzca güneş ışığına çevirene dek de hâkim olmaya devam edecektir. İnsanın kendini gerçekleştirmesi ve kendi kaderine yön vermesiyle orantılı olarak, teizm lüzumsuz hale gelir. İnsanın, türdeşleriyle ilişkilerini ne ölçüde belirleyebileceği, Tanrı'ya bağımlılığından ne derecede kurtulabileceğine bağlı olacaktır.

Şimdiden, bir spekülasyon teorisi olan teizmin yerini, ispatlamanın bilimi olan ateizmin aldığına dair çeşitli belirtiler vardır. Teizm, Öteki Dünya'nın metafizik bulutlarına asılı dururken; ateizm, köklerini sağlam toprağa salmaktadır. İnsan gerçekten kurtulacaksa, kurtarması gereken şey cennet değil, yeryüzüdür.

Teizmin gerileyişi -hangi akıma sahip olurlarsa olsunlar, teistlerin endişelerinde gözlendiği üzere- en ilginç manzaradır. Onlara sıkıntı veren şey, bir şekilde, kitlelerin her gün daha fazla ateist, daha fazla din-karşıtı olduklarının, yani Ulu Öte Dünya'yı ve onun cennetvari alanını meleklerle serçelere bırakmaya fazlasıyla istekli olduklarının, kitlelerin acil hayati sorunlarına giderek daha fazla eğildiklerinin farkına varmalarıdır.

Kitlelerin Tanrı fikrine, ruha ve 'Cenab-ı Hak'a nasıl geri döndürüleceği, teistlerin en acil sorunudur. Bu sorular metafizik gözüktüğü kadar, aslında oldukça belirgin bir fiziksel arkaplana sahiptir. Dinin, 'Kutsal Hakikat'in ödül ve cezaları (dünyadaki en büyük, en bozuk ve tehlikeli, en güçlü ve kârlı sanayi olan silah ve savaş gereçleri sanayii de bundan muaf olmamak üzere) alameti farikasıdır. Bu, insan zihnini karartan ve insan yüreğini soluksuz bırakan bir sanayidir. Mecburiyet, kural tanımaz; bu yüzden de tanrıya, vahye veya Ulu Öte Dünya'ya dayanmasa bile, teistlerin büyük kısmı her konuyu ele almak zorunda kalmışlardır. Belki de onlar, insanlığın bin bir çeşit Tanrı markasından giderek usandığını hissediyorlar.

Bu ölü teistik inancın nasıl canlandırılacağı, bütün mezheplerin ölüm kalım meselesidir. Bu yüzden, onların gösterdikleri hoşgörü, anlamanın değil, zayıflığın hoşgörüsüdür. Belki de bu, bütün dini yayınlarda gözlenen çeşitli dini felsefeleri ve çatışan teistik teorileri tek bir mezhebe itimatta birleştirmeyi öngören çabaları açıklar. Giderek çeşitlenen 'tek doğru Tanrı, tek saf ruh, tek gerçek din' anlayışları, kitleleri ateist düşüncelerin 'zararlı' etkilerinden kurtarmak için çılgıncasına ve hoşgörülü bir şekilde gizlenmektedir.

Hiç kimsenin, insanların neye inandığıyla -ister inanıyor olsunlar isterse inanıyor görünsünler- gerçekten ilgilenmemesi, teistik hoşgörünün bir karakteridir. Bu amaca ulaşmak için, en kaba ve bayağı yöntemler kullanılır. Her eğitimli zihin için hakaret anlamına gelmesi gereken dini gayret toplantıları ve Billy Sunday'li uyanışlarıyla, bunların cahil ve meraklılar üzerindeki etkisi -pek nadiren olmamak üzere cinsel düşkünlükle bulanmış- bir hafif delilik ortaya çıkarma

eğilimindedir. Bütün bu çılgınca çabalar, Rus despotundan Amerikan Başkanı'na dek, Rockefeller ve Wanamaker'dan en küçük burjuvaya dek bütün dünyevi güçlerden onay ve destek bulmaktadır. Billy Sunday, Y.M.C.A., Hıristiyan Bilimi ve başka dini teorilere saçılan sermaye, nasılsa bir gün boyun eğen, uysallaştırılan ve vurdumduymazlaşan kitlelerden elde edilecek devasa kârlar olarak geri dönecektir.

Teistlerin çoğu, bilinçli veya bilinçsiz olarak, tanrıda ve şeytanda, cennette ve cehennemde, ödülde ve cezada, boyun eğmeleri, uysallaşmaları ve kanaatkâr olmaları için insanları terbiye eden bir kamçı görür. Gerçekse, teizmin tabanını çok önceden kaybettiği, ancak Servet Tanrısı ve iktidarın ortak desteğiyle yaşatılmaya çalışıldığıdır. Teizmin gerçekte ne ölçüde iflas etmiş olduğu, bugün Avrupa'daki siperlerde ve savaş alanlarında görülmektedir.

Bütün bu teistler İlahlarını, sevgi ve iyiliğin tanrısı olarak resmetmediler mi? Yine de binlerce yıldır verilegelen bu tip vaizlerin ardından, tanrılar hâlâ insan ırkının can çekişmesine sağır kalıyorlar. Konfüçyüs, Çin halkının yoksulluğu, bakımsızlığı ve sefaletiyle ilgilenmez. Buddha, Hinduları kavuran kıtlık ve açlıktan rahatsız olmadan felsefi kayıtsızlığı içinde yaşar; Jahve, İsraillilerin acı haykırışlarına sağırdır; İsa'ysa birbirlerini boğazlayan Hıristiyanlar karşısında ölümden dirilmeyi reddeder.

'En Yükseklere giden' bütün şarkı ve şükranların yükü, adalet ve merhamet sunan o ölümsüz Tanrı içindir. Oysa ölümlü insanlar arasındaki adaletsizlik hâlâ büyüyüp çoğalmaktadır. Sadece bu ülkedeki -Amerika'daki- kitlelere uygulanan zulümler bile bütün cenneti doldurup taşırmaya yeter gözüküyor. Peki, bütün bu dehşeti, bu hataları, insana karşı işlenen bu insafsızca suçları sona erdirecek tanrılar nerede?

Hayır, büyük öfkesiyle ayaklanması gereken tanrılar değildir, İNSAN'dır. İnsan, bütün ilahi varlıklarca kandırılmış, onların ruhani memurlarının ihanetine uğramış olan insan, dünyaya adalet getirmeyi kendisi üstlenmelidir.

Ateizm felsefesi, insan zihninin genişlemesi ve büyümesini ifade eder. Teizm felsefesiyse -eğer onu felsefe diye adlandırabilirsek tabii- durağan ve sabittir. Bu gizemlerin içyüzünü anlamak için teistik bakış açısıyla yapılacak üstünkörü bir girişim bile, her şeye kadir olmaya inanılamayacağını ve insanın dışındaki ilahi güçlerin hikmetinin temelsizliğini gösterecektir bize.

Ne iyi ki, insan zihni asla sabitliklerle, katılıkla sınırlanmamıştır ve sınırlandırılamaz. İnsan zihni, bilgiye ve hayata doğru olan ağır ilerleyişine kesintisizce devam etmektedir. İnsan zihni, "evrenin, hiçlikten doğan bir tür ilahi aklın yaratıcı emirlerinin sonucu olmadığının, mükemmel işleyen şaheser bir karmaşadan üretilmediği"nin farkına varıyor; insan zihni, evrenin, zamanın, çatışma ve afetlerin, teistlerin 'düzen ve güzelliğe yönlendirilen bir evren' dedikleri istikamette giden ayıklanma ilkesiyle kristalleşen çekimin, çağlar boyunca işleyen kaotik kuvvetlerin bir ürünüdür. Joseph McCabe'nin Tanrının Varlığı'nda oldukça iyi ifade ettiği üzere: "Doğanın yasası, bir kanun yapıcı tarafından hazırlanan bir formül değil, gözlenen olguların basit bir özetidir –bir 'olgular yığını'dır. Şeyler, ortada bir yasa var diye belli bir şekilde hareket etmezler, bizim şeylerin o şekilde hareket etmelerini öyle ifade etmemiz yüzünden 'yasa' diye bir şey vardır."

Ateizm felsefesi, hiçbir metafiziksel Öteki Dünya veya İlahi Düzenleyici'nin bulunmadığı bir hayat anlayışını temsil eder. Ruhları, kâhinleri ve ortalama kanaatkârlığıyla in-

sanlığı çaresiz bir alçalışa mahkûm eden gerçekdışı dünyanın aksine ateizm felsefesi, özgürleştirici, genişletici ve güzelleştirici imkânlarıyla fiili, gerçek bir dünya anlayışıdır.

Bu gerçek, görünür dünyanın ve bizim hayatlarımızın, fiziksel olarak gösterilebilir kuvvetler yerine çok uzun süreden beri metafiziksel spekülasyonların etkisi altında kalması, çılgınca bir paradoks olarak görünebilir; ancak bu, acınası bir gerçektir. Teistik düşüncenin kamçı darbeleri altında kaldıkça bu dünya, insanın Tanrı'nın iradesi doğrultusunda kendinden fedakârlık etme kapasitesinin sınandığı geçici bir durak olabilir. Ancak o iradenin doğasını anlamaya giriştiği anda, her şeye gücü yeten sonsuz bir iradenin ötesine geçme çabasının 'sonlu insan aklı' için boş bir şey olduğu söylenir insana. Bu her şeye kadir olmanın müthiş ağırlığı altında, insan toza dönüştürülür –karanlıkta kalmış ve terden sırılsıklam, iradesiz bir yaratık halini alır.

Ateizm felsefesinin zaferi, insanın tanrılar karabasanından kurtulması, ulaşılamaz olan hayallerin dağılıp kaybolması demektir. Aklın ışığı tekrar tekrar teistik karabasanı defetmiştir, ancak yoksulluk, sefalet ve korku -eski ya da yeni olsunlar, görünürdeki biçimleri ne olursa olsun, özlerinde çok az farklı olmalarına rağmen- bu hayalleri yeniden yaratmıştır. Ateizmse, felsefi yönüyle yalnızca belirli bir Tanrı algısına bağlılığı reddetmekle kalmaz, hepten Tanrı fikrine hizmetkârlığı reddeder ve bu doğrultudaki teistik ilkelere karşı çıkar. Kendi işlevi bağlamında Tanrı fikri, yeryüzünü ve yeryüzü üstündeki insanları doğaüstü, hatta her şeye kadir bir gücün yönettiğini iddia eden teizm ilkesinin yarısı kadar bile zararlı değildir. Ateizmin bütün gücüyle savaştığı şey, teizmin mutlakçılığı-

dır, teizmin insanlık üzerindeki mahvedici, düşünce ve eylem üzerindeki felç edici etkisidir.

Ateizm felsefesinin kökleri bu dünyada, bu hayattadır; amacı, Yahudacı, İsacı, Muhammedci, Budistik, Brahmanistik veya başka herhangi bir akım olsun, insan ırkının bütün bu Tanrı-başlarından kurtulmasıdır. İnsanoğlu, tanrılarını yarattığı için uzun zamandır ağır bir şekilde cezalandırıldı; tanrılar ortaya çıktığından beri insanın payına acı ve zulümden başka bir şey düşmedi. Bu aptalca hatadan kurtulmanın tek bir yolu var: İnsan, kendisini cennet ve cehennemin kapılarına zincirleyen bu prangaları kırmalıdır, böylece yeniden uyanmış ve aydınlanmış bilinciyle yeryüzü üzerinde yeni bir dünya kurmaya başlayabilir.

Ancak ateist felsefenin insan aklı ve zihninde zafer kazanmasından sonradır ki özgürlüğe ve güzelliğe ulaşabiliriz. Cennetten hediye edilmiş bir güzelliğin, işe yaramaz olduğu ispatlanmıştır. İnsan ancak, kendisi için uygun olan tek cennetin dünya üzerinde olduğunu görmeyi öğrendiğinde, güzellik o zaman hayatın özü ve itkisi haline gelecektir. Ateizm halihazırda, insanın -yoksullar için hazırlanmış manevi bir tezgâh olan-, cennetle pazarlığı anlamına gelen ceza ve ödüle bağlılığından kurtulmasına yardım etmektedir.

Bütün teistler, İlahi Güce inanç duyulmadığı takdirde ahlâk, adalet, dürüstlük ve sadakatin olamayacağında ısrar etmiyorlar mı? Korku ve umuda dayanan böylesi bir ahlâk, kısmen kendine karşı dürüst olmakla, kısmense ikiyüzlülükle dolu iğrenç bir ürün olagelmiştir. Doğruluğa, adalete ve sadakate gelince, onların cesur temsilcileri ve yürekli açıklayıcıları kimler olmuştur? Neredeyse her zaman için tanrısız olanlar: ateistler; onlar bu uğurda yaşamış, müca-

dele etmiş ve ölmüşlerdir. Onlar, adaletin, doğruluğun ve sadakatin cennetle ilgili olmadığını, insan ırkının toplumsal ve maddi hayatında meydana gelmekte olan devasa değişikliklerle ilişkili olduğunu ve bunlarla birlikte örüldüğünü, sabit ve ebedi değil, bizzat hayatın kendisi gibi değişken olduğunu biliyorlardı. Ateizm felsefesinin ulaşabileceği nihai yer hakkında hiç kimse bir kehanette bulunamaz. Ancak şu kadarı şimdiden tahmin edilebilir ki, insan ilişkileri ancak ateizmin yeniden-yaratıcı ateşi sayesinde geçmişin dehşetinden arınabilir.

Düşünen insanlar, dini terörün insanlığa dayattığı ahlâki kuralların basmakalıplaştığını ve bu yüzden bütün canlılığını kaybettiğini anlamaya başlıyorlar. Bugüne, onun parçalayıcı niteliğine, düşmanlıklarıyla birbirleriyle çatışan çıkarlarına, suçlarına ve hırsına genel bir bakış, teistik ahlâkın kısırlığını kanıtlamaya yeterlidir.

İnsan, kendi yakın çevresiyle, toplumdaki başka bireylerle olan ilişkilerini öğrenmeden önce kendine gelmelidir. İsa'ya zincirli Prometheus, karanlıkların akbabalarının avı kalmaya mahkûmdur. Zincirlerinden kurtulmuş Prometheus ve sizse, geceyi ve onun dehşetini defedeceksiniz.

Tanrıları yadsımasıyla ateizm, aynı zamanda insanın en kuvvetli onanması, insan sayesinde de hayatın, amacın ve güzelliğin ebediyen onanmasıdır.

HAYATIM YAŞAMAYA DEĞER MİYDİ?*

I

Kişisel felsefenin ne kadarının mizaçla ilgili olduğu ve ne kadarının tecrübelerden kaynaklandığı tartışma konusudur. Doğal olarak hepimiz, hayatımızı yaşarken, çeşitli olgulara bakıp edindiğimiz tecrübelerin ışığında birtakım çıkarımlar yapıyoruz. Çocuklar, hayal gücüne karşı hassastırlar. Aynı zamanda çocuklar, etrafındakilerin bilinci haline gelerek, bazı alanlarda hayatı büyüklerinden daha gerçekçi bir resim olarak görürler. Çocuklar, düşünme denen şeyin en geniş kısmını oluşturan gelenek ve önyargılarla henüz kuşatılmamışlardır. Her çocuk çevresine farklı tep-

*) *Harper's Monthly Magazine*, Cilt CLXX, Aralık 1934.

kiler verir. Bazılarıysa asi huyludur; toplumsal hurafelerin etkisi altında kalmayı reddederler. Onlar, kendilerine veya başkalarına uygulanan her türlü adaletsizlikten nefret ederler. Kendilerine dayatılan her türlü mukaveleye ve tabuya karşı hassastırlar.

Ben kesinlikle ilk kategoriye giriyorum. Ben, Rusya'da geçen ilkgençlik yıllarımdan itibaren ortodoksinin her türlüsüne başkaldırdım. Mahallemizdeki köylülere karşı uygulan resmi gaddarlık beni her daim öfkelendirmişti, insafsızlığa katiyen katlanmazdım. Genç insanlar zorla askere alınarak evlerinden ve sevdiklerinden kopartıldıklarında acı gözyaşları döktüm. En ağır işleri yapan, sefil hayat alanlarında soframızdan arta kalanlarla yaşayan hizmetçilerimize reva görülen muameleye hep içerlerdim. Yahudi olan ve olmayan iki gencin aşkının en büyük suç sayıldığı ve gayri meşru çocuklarının doğumunun en ahlâksız olay olarak kabul edildiğini anladığımda çileden çıktım.

Amerika'ya gelirken çoğu Avrupalı göçmenlerle aynı umutlara, beni daha sonra derinden ve keskin etkileyecek olan aynı hayal kırıklıklarına sahiptim. Parasız ve ilişkilerden yoksun bir göçmenin, yeğenlerini her daim şefkatli kolları arasına alan bir amca olan Amerika yanılsamasını dahi yaşamasına izin yoktu. Daha sonra öğrendim ki, bir cumhuriyette çok sayıda güç sahibi, zengin ve hilekâr için iktidara gelmenin ve onu elinde tutmanın sonsuz yolu vardı. Daha fazla kâr etmek isteyen az sayıdaki insanın hesabına, düşük maaşlar karşılığında yapılan pek çok iş gördüm. Kitlelerin her hakkı ihlal edilirken, mahkemeler, adalet sarayları, basın ve okulun -aslında eğitim ve güvenliğin her alanının- bir azınlığı korumak adına etkinlikle faydalanılan araçlar olduğunu gördüm. Siyasetçilerin her türlü konuyu

nasıl bulandırdıklarını, kamuoyunu nasıl denetlediklerini, oyları kendilerinin ve finansal ve endüstriyel müttefiklerinin çıkarları adına nasıl manipüle ettiklerini anladım. Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne vardığımda keşfettiğim demokrasinin resmi buydu. O günden bugüne değin de köklü bir değişiklik neredeyse hiç olmadı.

Gündelik deneyimin bir sonucu olan bu durum, Amerika'ya gelişimin hemen ardından, yapmacık, sahte örtüleri yırtıp atarak gerçekliği bütün parlaklığı ve açıklığıyla gözler önüne seren bir olayla kapıma dayandı. Bu olay, beşi Anarşist sekiz kişinin mahkûmiyetiyle sonuçlanan sözde Haymarket isyanıydı. Bu insanların suçu, insanları kucaklayan sevgileriyle ezilen ve yok sayılan kitleleri özgürleştirmedeki kararlılıklarıydı. Illinois Eyaleti, onların, Chicago'da, Haymarket Meydanı'ndaki açık hava toplantısına düzenlenen bombalı saldırıyla ilişkili olduklarını hiçbir şekilde kanıtlayamadı. Mahkûm edilip 11 Kasım 1887'de asılmalarının sebebi, Anarşist olmalarıydı. Bu hukuk suçu, benim zihnimde ve kalbimde silinmez bir izin bıraktı ve beni, uğrunda kahramanca canlarını verdikleri bir idealle tanıştırdı. Kendimi onların davalarına adadım.

Herhangi bir olaydan bir felsefe ya da bakış açısı kazanmak, kişisel tecrübeden daha fazlasını gerektirir. Başkalarının hayatları ve deneyimlerini kendimizin kılmaya yardımcı olan yegâne şey, başkalarının hayatına girebilme yeteneğimiz ve olaylara karşı tepkimizin düzeyidir. Bu benim açımdan, hem kendi deneyimim hem de başkalarının hayatlarında gerçekleşen olaylardan çıkarıp geliştirdiğim sonuçlarımdı. Gördüğüm şey, otorite ile ekonomik ve siyasal düzeyde üretilen baskının önemsediğim şeylere katlanmasıydı.

Sıklıkla, neden hükümetlerle uzlaşmaz bir husumetim olduğu ve kendimi ne tarz bir baskı altında hissettiğim türü sorulara maruz kalmışımdır. Bana göre hükümetler, her bireyin önündeki en büyük engeldir. Üretimden vergisini almayı hiç aksatmaz, serbest mübadeleyi engelleyen tarifeler yaratır, geleneksel davranış ve inanışlarla kurduğu statükoyla var olur. Batıl, püriten ve ezilmiş olanların cahil önyargılarıyla ahlâki kulluklarını, hassas, yaratıcı ve özgür ruhlara dayatmalarına salık vererek özel hayatların ve en içten dostlukların dahi içine dalar. Bunu boşanma kanunları, ahlâki sansür ve o ahlâki sorumluluk maskeleri giyerek çok dürüst olduklarını iddia edenlerin binlerce küçük eziyeti aracılığıyla yapar. Ayrıca, zenginin hakir görebileceği ve fakirin itaat etmek zorunda kaldığı mahkemeler ve kurallar sağlayarak, zayıf olanın aleyhine güçlü olanı korur. Yağmacı zenginlere yabancı pazarlar açmak için, yönetenlere sonsuz bir refah ve yönetilenlere toptan ölüm sağlayan savaşlar çıkarır. Nitekim, devlet nezdinde bireyin değerlerini ve niteliklerini yıkıcı olan salt hükümet değil, bütün hayatın gırtlağına basan otoriteler ve kurumsal hâkimiyettir. Otorite ve kurumsal hâkimiyet, hurafe, mit, hile, kaytarma ve itaatten beslenir. Kişinin bu tür kurumlara başkaldırmadan itaat edebileceği okullarda, kilisede ve evde öğretilir. Bu, cemaatlerin de dâhil olduğu, tarihin evriminin bir parçası olarak bir tür heves kırma ve kişisellikleri zedeleme sürecidir. Sahte aydınlanma çağındaki her dürüst ve bağımsız zihin bu süreçle gayretli bir mücadele vermelidir.

Amerika Birleşik Devletler anayasasının yurttaş özgürlüklerine geliştiren gayet bir metin olduğu hep öne sürülegelmiştir. Ancak bu anayasanın, güvence altına aldığını iddia ettiği özgürlüklerin dahi ne kadar sınırlı olduğu orta-

dadır. Ben anayasanın koruyucu yeteneğinden hiçbir zaman faydalanmadım. Dünya ulusları barışı sağlamak gibi kutsal bir taahhüt söz konusu olduğunda yüzyılların uluslararası hukukunu arkalarına alarak kitlesel kıyımlara başvurmaktan asla çekinmemişlerdir ki, Amerikan yasaları Amerika Birleşik Devletleri'nin de aynı suçları işlemesinin önünde engel teşkil etmez. İktidardakiler bu gücü kötüye kullanmaktan hiçbir zaman imtina etmeyeceklerdir. Bunun istisnalarıyla, ancak buzdağında yetişen güllere rastladığımız sıklıkla karşılaşırız. Anayasa, Amerikan halkını özgürleştirmek bir yana, elinden kendi kaynakları ve zihnine olan güvenini dahi almıştır. Hukukun ve otoritenin kutsallığı kisvesi, Amerikalıların gözlerini oldukça kolay boyayabilir. Aslında hayat modeli, pazar ayinleri ya da konserve gıda kadar standartlaştırılmış, rutinleştirilmiş ve mekanikleştirilmiştir. Yüzde yüzü imalat ürünü düşünce ve inançlarla tektipleştirilmiş insanlar, kendilerine sunulan bilgilere kolayca kanarlar. İnsanlar, hayırsever ülküleri Amerika'yı satmak olan şirketlerin radyoları ve ucuz dergilerinden pompalanan demagojilerle serpilirler. Yönetimin ve sanatın standartlarını sakız, diş macunu ve ayakkabı boyası reklâmlarıyla aynı kapsamda kabul eder. Şarkılar bile priz ya da otomobil freni gibi tersyüz edilmiştir –hepsi aynı küften türemiştir.

II

Evet, ben Amerikan hayatından ümidimi kesmiş değilim. Aksine, Amerikan yaklaşımının tazeliğinin, bu ülkede yaşayan entelektüel ve duygusal enerjinin kullanılmayan mühimmatının gelecek açısından oldukça vaatkâr olduğu

kanısındayım. Savaş, arkasında zihni karışık bir kuşak bırakmıştır. Şahit oldukları delilik ve şiddet, gereksiz gaddarlık ve haraplığın dünyayı neredeyse bir enkaz haline getirmiş olması, büyüklerinin onlara öğrettiği değerlere karşı şüpheye düşmelerini sağlamıştır. Dünyanın geçmişi hakkında hiçbir şey bilmeyen bazıları, hayata ve sanata dair havadan yeni biçimler yaratmaya kalkışmışlardır. Başkalarıysa yıkımı ve umutsuzluğu deneye tabi tutmuştur. Bunların birçoğu, isyanda bile beş para etmezler. İdealleri zarar gördüğü için tevazuya ve atalete geri savrulmuş, bir de bir tür günah hissiyatı ve daha fazla inanamadıkları ölü ideallerin sorumluluğunun yüküyle ayak bağı olmaktadırlar.

Gençliğin belirtileri görülen bunalımlı yeni bir ruh büyümekte şimdilerde. Gerçi bu ruh, kafa karışıklığına rağmen daha manalıdır. Gençlik yeni bir dünya yaratmak istiyor, ancak bunun için ne yapılabileceği pek açık değildir. Bu yüzden, yeni nesil kurtarıcılara dikmiş gözünü. Diktatörlere ve gurur vaat eden her yeni şeye kurtarıcı hürmetiyle sarılmaya meyillidir. Selametin katlanılabilir sistemleri ile ütopyaya giden bazı tek yönlü yollarda yürüyen aklı başında bir azınlık olmasını ister yanında. Kendini kurtarması gerektiğini henüz fark etmemiştir. Genç nesil, onları meşgul eden sorunların ancak kendileri tarafından ve arzu erilebilecek bir hayat hakkı için mücadele eden kitlelerle birlikte davranmak suretiyle toplumsal ve ekonomik özgürlük temelinde çözülebileceğinin farkına varamamıştır.

Böylece konuya girmiş oldum; benim otoritenin her türlüsüne itirazım, kendi başıma gelen kişisel acılardan değil, daha geniş bir toplumsal bakıştan kaynaklanıyor. Elbette ki, hükümet başkalarına olduğu gibi benim de her aklıma geleni ifade etmeme müdahale etmiştir. Tabii ki iktidarlar

beni de ilgilerinden esirgememişlerdir. Amerika Birleşik Devletler'deki üç mahkûmiyet ve sayısız tutuklamanın eşlik ettiği otuz beş yıllık faaliyetlerim sırasında yaptığım konuşmalarımdaki vurgu sıradan olaylardı. Bunları, vatandaşlıktan çıkarılmam ve sınır dışı edilmem takip etti. Otoritenin eli benim hayatıma sürekli müdahale etti. Mamafih, bütün kısıtlamalar ve önüme çıkan bütün zorluklara rağmen kendimi hep ifade etmişsem, bu onların sayesinde olmamıştır. Demem o ki, bu yolda katiyen yalnız değildim. Bütün dünya, insanlığa zulüm ve iftirayla yüz yüze yaşamış, kendi hakları ve insanlığın özgür ve sınırsız ifade hakkı için savaşan kahramanlar çıkarmıştı. Amerika'nın daha doğuştan zamana ayak uydurmak için asla geç kalmamış çokça çocuğa katkıda bulunmak gibi yapay bir farkı vardı. Walt Whitman, Henry David Thoreau, Amerika'nın en büyük anarşistlerinden Voltairine de Cleyre, kadının cinsel kölelikten kurtuluşunun öncülerinden Moses Harman, özgürlüğün tatlı şarkıcısı Horace Traubel ve cesur ruhlarını kuşanarak kendi görüşlerini özgürlük temelli yeni bir toplumsal düzenle ifade eden diğerleri. Bu insanların ödemek zorunda oldukları bedellerin ağır olduğu bir gerçekti. Toplumun yeteneğe ve dehaya sunduğu pek çok konfordan mahrumdular, ancak itaati etmeyerek bunları reddetmiştiler zaten. Bedeli ne olursa olsun hayatları ortak paydanın ötesine erişmişti. Aynı şekilde ben de kendimi ölçülerin ötesinde bir hayat sürmüş sayıyorum. Bu kanaatimin kaynağı da, tam özgürlük insan gelişiminin güvencesiyken, otoritenin buna ket vurduğunu ifade etmekten daha fazla bir şey olmayan Anarşizmi keşfetmemdir.

Ben Anarşizmi, birey ile toplum arasında kurduğu ilişki ve bireysel ifadeye verdiği önemden dolayı, şimdiye ka-

dar tasavvur edilmiş en mükemmel ve uygulanabilir felsefe olarak değerlendiriyorum. Dahası, Anarşizmin ölmekte olan insan doğasına en yakın, hayat dolu düşünce olduğunda da eminim. Diktatörlüğün, Sağ ya da Sol olsun, katiyen işlemeyeceğine dair bir yargım da var; zaten diktatörlükler hiç işlememiştir ve tarih bunun böyle olduğunu daha önce ispatladığı gibi bir kez daha ispatlamaktadır. Modern diktatörlüklerin ve otoriter felsefelerin başarısızlığı aşikardır ve bu başarısızlık daha yaygın şekilde kavrandığında Anarşizm'in doğruluğu kanıtlanacaktır. Bu perspektiften baktığımızda, Anarşist fikirlerin yakın bir gelecekte yeniden canlanması mümkündür. Böyle bir canlanma gerçekleşirse, insanlık, en sonunda içinde kaybolduğu labirentten kurtulacak, sade ve akılcı bir hayat sürme ve yenilenmeye koyulacaktır.

İnsan doğasının değişmesinin imkânsız olduğunu sandığından dolayı böyle bir yenilenme ihtimalini yadsıyan birçok insan var. İnsan doğasının her zaman aynı kaldığında ısrar edenler ne bir şey öğrenmişler ne de unutmuşlardır. Onlar, insan doğasının değişebilirliğini hiçbir kuşkuya yer vermeden kanıtlayan sosyoloji ve psikolojide atılan dev adımların zerresini bile anlamamışlardır. İnsan doğası, katiyen sabitlenmiş bir nicelik değildir. Aksine, akışkandır ve yeni durumlara hemen karşılık verir. Örneğin, sözde nefsini koruma içgüdüsü, sanıldığı kadar temel bir dürtümüz olsaydı, savaşlar çok uzun süre ortadan kaldırılırdı –tıpkı tehlikeli ve zararlı işgaller gibi.

Tam da bu noktada şunu söylemek isterim ki, yeni toplumsal düzenin başarısını temin etmek için herkesin zannettiği gibi Anarşistlerin anladıkları anlamda öyle büyük değişikliklere gerek yoktur. Şayet yapay tahakküm ve eşit-

sizlikler ile bunları besleyen iktidar ve şiddeti ortadan kaldırılabilirse, insanın sahip olduğu şu anki imkânların bunu sağlamakta yeterli olduğu kanısındayım.

İnsan doğası değiştirilebilirse, özgürlük aşkı insan kalbinden fışkırmayacak mı? Özgürlük aşkı evrensel bir özelliktir ve hiçbir tiranlık şimdiye kadar onu ortadan kaldırmaya muvaffak olamadı. Bazı modern diktatörler bunu deneyebilirler; hatta özgürlük aşkını ortadan kaldırmak için emirleri altındaki bütün zulüm imkânlarının topunu birden kullanıyorlar da. Diktatörler böyle bir projeyi sürdürecek kadar uzun ömürlü olsalar -ki bu hiç akla yatkın değildir- başka zorluklar da çıkar karşılarına. Her şeyden önce, diktatörlerin ehlileştirmeye teşebbüs ettikleri insanlar, tarihlerindeki bütün geleneklerden kopartılacaktır, bu da belki özgürlüğün ne kadar değerli bir kazanım olduğunu insanlara hatırlatır. Diktatörler ayrıca tebalarındaki insanları, özgürlükçü fikirleri kapabilecekleri başka insanlardan uzak tutmaya özen gösterirler. Çünkü bir insanın, başkalarından farklı, kendi bilincine sahip olması, onda karşı konulmaz bir şekilde özgürce davranma arzusu yaratır. Özgürlük ve kendini ifade etmeye duyulan şiddetli arzu, insanda temel ve baskın bir niteliktir.

Sık sık görüldüğü gibi, insanlar kendilerini rahatsız edecek gerçeklerden kurtulmaya çabaladıklarında, hep sıradan bir insanın özgürlük istemediği ya da pek az insanda özgürlük isteğinin olduğu ya da örneğin Amerikan halkının bunu kaale bile almadığı türünden gerekçelerle karşılaştım. Amerika halkının hepten özgürlük arzusundan yoksun olmadığı son İçki Yasağı Yasası'na karşı verilen başarılı mücadelede kanıtlandı; siyasetçiler en sonunda halkın talebine karşılık verdiler ve yürürlükteki yasayı

kaldırdılar. Eğer Amerikalı kitleler daha önemli meselelerle ilgilenmeye niyet etselerdi kesinlikle bundan çok daha fazlası da başarılırdı. Amerikalılar yeni yeni ilerli fikirlere açık olmaya başladılar. Bunun sebebi, ülkenin tarihsel evrimidir. Kapitalizmin yükselişi ve çok güçlü bir devlet, her şeyden öte Amerika Birleşik Devletler'in yakın tarihinde gerçekleşmiştir. Birçok insan aptal aptal kendilerini -muvaffakiyetin kolay, fırsatların şimdiden daha fazla ve bireyin ekonomik konumunun durağan ve umutsuz olmadığı- Amerika'yı bir uçtan öbürüne keşfeden öncü geleneğinden geldiğine inanıyor.

Ortalama Amerikalının hâla böyle geleneklere takılıp kaldığı ve bir gün kendisinin başarılı olacağından emin olarak hareket ettiği doğrudur. Fakat, bireysellikten ve bağımsız düşünceden yoksun bazı insanlardan dolayıdır ki ben bu gerekçeyi kabul etmiyorum, o insanları yeniden canlandırmak için toplumun özel bir bakıcısı falan olmalı... Onun yerine ben, özgürlüğün, hakiki özgürlüğün, özgür ve daha esnek toplumun bireyin potansiyel gücü ve yeteneklerinin en iyi şekilde gelişmesinin gelişimini için yegâne aracı olduğuna inanmaktayım.

Bazı insanların mevcut koşullara isyan ederek büyük bir kahramanlık sergilediklerini teslim etmeliyim. Şunun gayet açıkça farkındayım ki benim kendi gelişimimde büyük ölçüde isyanla oldu. Lakin ben bunu, toplumsal kötülüklerin gerektiğinde onlara karşı isyan edilerek düzeltilebileceği noktasından tartışmayı saçma buluyorum. Böyle bir sav, eski dinlerin arınma fikrinin tekrarı olabilir ancak. Neresinden baksanız, sıradan insanların üstünde niteliklere sahip olan bir insanın yalnızca tek bir yoldan ilerleyeceğini düşünmek hayal gücünden tamamen yok-

sun olmak anlamına gelir. Bu sistemde isyan etmesini başarmış bir insan, farklı bir toplumsal ortamda pekâlâ kendini bir sanatçı, bilimci ya da başka bir yaratıcı ve entelektüel kapasiteyle geliştirebilir.

III

Benim fikirlerimin, insanların hayatları boyunca karşılaştıkları bütün sorunları ortadan kaldıracağını da iddia etmiyorum. Benim inandığım, ilerlemenin önündeki şu anki bütün yapay engellerin kaldırılmasının yeni keşifler ve hayatın neşesi açısından gerekli zemini temizleyeceğidir. Doğa ve bizim kendi yeteneklerimiz, bize yeterli acıyı ve mücadele gücünü sağlamayı sürdürme eğilimindedir. Öyleyse, kalplerimiz kırıldığı ve hayatımız sefilleştiğinde karakterimizin bu şekilde kuvvetlendiği türünden efsanelerle toplumsal yapımıza hâlâ gereksiz acılar çektirmemiz nedendir sizce?

Özgürlük koşullarında insan karakterinin yumuşayacağını öngören endişelerin hepsi refah içinde yaşayanlardan geliyor. Açlık çeken birini çok fazla yemek yemenin onun karakterini mahvedeceğine inandırmak zor olmalı. Benim yaşamak istediğim toplumdaki bireysel gelişime gelirsek, özgürlük ve bollukla beraber, bireysel inisiyatifin keşfedilmemiş pınarlarının serbest kalacağını söyleyebilirim. Bireylerin gelişimi açısından dünyanın her tarafında insanın merakına ve ilgisine güven duyulacaktır.

Elbette bugünde demlenenler, insanların kendi içlerindeki en iyi şeyleri ortaya çıkarmakta bir dürtü olarak kazancın yerini başka bir etkenin almasını imkânsız buluyorlar. Kâr elde etmenin ve kazanç sağlamanın şu anki sistemi-

mizde güçlü faktörler olduğuna kesinlikle eminim, olmak zorundadırlar da. Zenginler bile sürekli bir güvensizlik duygusu içindeler. İşte bu yüzden zenginler, sahip olduklarını korumak ve güçlerini takviye etmek istiyorlar. Kâr ve kazanç güdüleri, insanın daha temel dürtüleriyle bağlantılıdır. Bir insan kendisine kıyafet ve barınak sağladığında, çok para kazanan biriyse, kendi statüsünü kurmak için çalışmaya devam eder. Farklı ve daha adil hayatlardaysa daha temel güdüler devreye girer ve zenginlerin biricik manifestosu olan kâr elde etme güdüsü çekiciliğini kaybeder. Nitekim, bugün bile kâr ve kazanç güdüsüyle hareket etmeyen bilimci, mucit, şair ve sanatçı gibi insanlar vardır. Yaratma dürtüsü onların hayatlarında ilk ve en sağlam güçtür. İşçilerde böyle bir yaratıcı dürtünün olmaması da şaşırtıcı değildir, çünkü onların bütün hayatları rutin bir çalışma temposunun istilasındadır. Çünkü onların yaptıkları işler, en sıkıcı ve tekdüze ortamlarda, başlarının üstünde Demokles'in kılıcı gibi sallanan tehditlerle, hayatları ve ihtiyaçları hiç dikkate alınmadan düzenlenmiştir. Peki işçiler, kendi sefil varoluşlarını gerçekleştirmek için kesinlikle gerekli bir koşul olduğu halde niçin durmadan kendilerinden ödün vermeye zorlanıyorlar?

Sanatta, bilimde, edebiyatta ve hayatın günlük hayattan bizi uzaklaştırdığına inandığımız bütün alanlarında yapılan araştırma, deney ve yeniliklere büyük bir umutla bakıyoruz. Otoriteye duyduğumuz saygı o kadar büyük ki, insanlara bir deney önerilse çoğunda hemen sebepsiz korkular ortaya çıkıyor. Onun için, bilimsel alanlarda yapıldığından daha fazla deneyi toplumsal alanda yapmamız gerektiği çok açık. Bu yüzden, insanlığın ya da insanlığın önemli bir kısmının, çok uzak olmayan bir gelecekte anarşist bir toplu-

mun ilk aşamalarına denk düşen bir özgürlük koşullarında hayatlarını sürdürme fırsatına kavuşacakları umut edilebilir. Özgürlüğe duyulan inanç, insanların birlikte, el birliğiyle çalışacaklarını varsayar. Gerçi insanların bir kesimi şimdi de bu duygularla ve inançla hareket ediyor, aksi takdirde örgütlü toplumdan hiçbir şekilde söz edemezdik. Özel mülkiyet gibi bir insanın başkalarının canını yakacağı aygıtlar ortadan kaldırılsa ve otoriteye tapanlar bertaraf edilse, birlikte çalışma kendiliğinden ve kaçınılmaz bir dürtü haline gelecek, insanlar bunu toplumsal refahın zenginleşmesine katkıda bulunmanın en iyi yolu sayacaklardır.

Anarşizm, özgür toplumdaki bireyin önemini, yeteneklerini ve ihtiyaçlarını vurgular. Anarşizm, bireye 'kurumların huzurunda eğilip tapınacaksın, soyutlamalar için yaşayıp öleceksin, kalbini kıracaksın ve tabular için kendi hayatını engelleyeceksin' demek yerine, bireyin toplumdaki ağırlık merkezi olduğunda, kendini düşünmesi, özgürce hareket etmesi ve doya doya yaşamasında ısrar eder. Anarşizmin amacı, dünyadaki her insanın böyle yaşamaya gücünün yeteceğidir. Eğer birey, özgürce ve tamamen gelişecekse, başkalarının karışmaları ve tahakkümlerinden kurtulmalıdır. Bundan dolayı özgürlük, Anarşist felsefenin köşe taşıdır. Elbette bunun 'koyu bireycilik' böbürlenmesiyle ortak bir yanı yoktur. Bu tür yırtıcı bireycilik iradesizcedir, koyu değil. Bu tarz bireyciler, kendi güvenliğine karşı en ufak saldırıda hemen devletin kollarına koşar ve orduların, polislerin ve otoritenin sahip olduğu bütün boğucu araçların koruması için feryat eder. Onların 'koyu bireyciliği', yönetici sınıfın yarattığı gem vurulmamış ticaret ve siyasal zorbalığın birçok hilesinden en basit olanıdır sadece. Zor kullanan insana, totaliter devletlere veya

solun diktatörlüğüne doğru giden bugünkü yönelimine aldırmadan, kendi düşüncelerimin hiç sarsılmadığını söyleyebilirim. Gerçekte benim düşüncelerim, yıllar boyu edindiğim deneyimler ve dünyada yaşanan olaylara karşı tepkilerimle daha da güçlendi. Diktatörlük eğiliminin toplumsal meselelerimizi başarıyla çözebileceğine inanmazken değişmek için herhangi bir sebep göremiyorum. Geçmişte olduğu gibi bugün de, özgürlüğün ilerlemenin ruhu ve hayatın her safhası için gerekli olduğunda ısrar ediyorum. Bunu, bir tür toplumsal evrim kuralı sayabileceğimiz kanısındayım. Ben bireye ve özgür insanların birleşerek mücadele etme yeteneklerine inanıyorum.

Çok uzun süredir içinde bulunduğum Anarşist hareket, şu an yoklukla varlık arasında, otoriter felsefelerin gölgesinde mücadele etmeye çalışıyor; uygulanan baskılar beni de etkiliyor, ama umutsuzluğa kapılmıyorum. Pek çok ülkenin Anarşistleri kabul etmeye yanaşmaması bence oldukça önemli bir nokta. Hükümetlerin hepsi, sağ ve sol partilerin hükümet ve otorite fikrine sarıldıklarında toplumsal değişimleri savunabilecekleri görüşüne sahip. Anarşizm tek başına hem sağla hem de solla yollarını ayırıyor ve uzlaşmaz isyanın propagandasını yapıyor. Uzun vadede, şu anki düzeni yıkmayı düşünen sadece Anarşizmdir, bu düzen için feryat figan eden öteki toplumsal teoriler değil.

Konuya bu açıdan baktığımızda, ben hayatının ve yaptıklarının başarılı olduğunu düşünüyorum. Genellikle başarı olarak kabul edilen ne varsa -zenginliğe ulaşma, güç elde etme veya sosyal itibar- bunları başarısızlık sayarak bir tarafa bırakıyorum. Bir insanın hedefine ulaştığını söylediklerinde, bu onun bittiği, gelişiminin o noktada durduğu anlamına gelirken, ben devam etme yolunu seçiyorum. Ben

her zaman bir akış ve sürekli gelişme halinde çaba göstermeye dikkat ettim, bir gün bile kendimden tatmin olmanın hücresinde taşlaşmadım. Eğer hayatımı bir kere daha yaşamak zorunda kalsaydım, tıpkı herkes gibi, minnacık ayrıntıları değiştirmeyi dilerdim tabii. Fakat benim önemli eylemlerim ve davranışlarının hepsi açısından gönül rahatlığıyla söylerim ki, ben hayatımı yaşadığım gibi tekrar yaşardım. Kesinlikle yine Anarşizm adına, onun nihai zaferi uğruna aynı şevk ve bağlılıkla mücadele ederdim.

Emma Goldman, ya da herkesin bildiği adıyla 'Kızıl' Emma:

Evlilik insan doğasına aykırıdır, esas olarak kadınları
baskı altında tutmaya yarar ve bir kurum olarak
kadınların cinselliklerini özgürce yaşamalarını engeller...

Kadın ile erkek arasında aşkla kutsanmamış,
doğal olmayan her türlü birlik fuhuştur.
Kıskançlık ise, aşkın meyvesi olmaktan ziyade,
erkeklere seks tekeli kurmayı sağlayan bir bahanedir...

Teizm insan zihnine bir hakaret, ateizm ise hayatın,
güzelliğin ve insan bilincinin en güçlü biçimde ve ebediyen
onanmasıdır.

Vatanseverlik, dünyamızın her biri demir parmaklıklarla çevrili,
küçük parçalara bölünmüş olduğunu ve bazı özel parçalarda
doğma şansına sahip olanların, üstünlüklerini başka parçalarda
yaşayanlara göstermek için onlara savaş açma
ve onları öldürme hakları olduğunu öngörür.

Anarşizm insanın ufkunu açıp onu özgürleştiren bir güçtür;
insanlara kendi yeteneklerine güvenmeyi, herkesin eşit ve
güvenlikte olacağı bir hayat uğruna mücadele etmeyi,
tek birimiz bile tutsaksak
hiçbirimizin özgür olamayacağını öğretir.

DANS EDEMEYECEKSEM BU BENİM DEVRİMİM
DEĞİLDİR!

agora kitaplığı • 123
ISBN 9944-916-34-x
9 789944 916349
feminist kitaplık • 1
www.agorakitapligi.com